

דברי הכנסת

18

ישיבות שצ"א-שצ"ג / י"ב אדר א' תשל"ג / 12-14 פברואר 1973

יח/מושב רביעי

השיבה השלוש-מאות-ותשעים-ואחת של הכנסת השביעית

יום שני, י' אדר א' תשל"ג (12 פברואר 1973)
ירושלים, הכנסת, שעה 16.01

א. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

לקריאה שנייה ושלישית: (1) חוק איגרות מדינת ישראל (הנפק רביעי להשקעת פיתוח), תשל"ג-1973 - שחזר מוועדת הכספים; (2) חוק הבחירות לכנסת (תיקון מס' 3), תשל"ג-1973 - שחזר מוועדת החוקה, חוק ומשפט.

לדיון מוקדם: (1) חוק רשות השידור (תיקון), תשל"ג-1973 - הצעת חברי-הכנסת ע. אמוראי, מ. ברעם וי. קרגמן; (2) חוק נכי רדיפות הנאצים (השוואה), תשל"ג-1973 - הצעת חבר-הכנסת צ. צימרמן; (3) חוק יסוד: הכנסת (תיקון) - הצעת חבר-הכנסת י. גולד-שמידט.

הז"ר י. ישעיהו:
הנני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת. ראשונה נשמע הודעה על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.

מזכיר הכנסת נ. לורך:
ברשות יושבי-ראש הכנסת, הנני מתכבד להודיע כי הונחו היום על שולחן הכנסת:

לקריאה ראשונה, מטעם הממשלה: (1) חוק שירות התעסוקה (תיקון מס' 2), תשל"ג-1973; (2) חוק בול בטחון (תיקון והארכת תקופת ההיטל) (תיקון מס' 9), תשל"ג-1973.

ב. שאילתות ותשובות

השר לקליטת העלייה נ. מלך:

א. תיאור המקרה איננו מדוייק.

ב. מר מינץ קיבל אישור לדירה ב-14 ביוני 1972 ונאמר לו בחברת "עמידר" כי עליו להופיע תוך 4-6 שבועות. מר מינץ לא הופיע וגם לא השאיר את כתובת המגורים שלו. הדירה נתקבלה לאיכלוס בתחילת אוגוסט 1972 ועמדה ריקה עד תחילת נובמבר, ורק אז נמסרה לעולה אחר.

ג. לא נגרם כל עוול למר מינץ.

ד. למר מינץ הוקצתה דירה אחרת.

2. נתונים על העולים מברית-המועצות

חבר-הכנסת י. תמיר שאל את השר לקליטת העלייה ביום ז' בטבת תשל"ג (12 בדצמבר 1972):
ויאיל נא כבודו להשיבני:

1. מה הוא מספר העולים שעלו לאחרונה מברית-המועצות ונאלצו לשלם "כופר השכלה" תמורת רשיון העלייה?

2. מה הוא הסכום ששולם על-ידם לממשלת ברית-המועצות?

3. מה הועילו ההתערבויות המדיניות של ארצות-הברית, או מדינות אחרות, אצל שלטונות הקרמלין על-מנת להסיר את גזירת הכופר?

הז"ר י. ישעיהו:

נשמע עתה תשובות של השר לקליטת העלייה לש-אילתות של חברי הכנסת.

1. תלונתו של עולה חדש, מר מינץ, בקשר לדירה חבר-הכנסת ד. מילמן שאל את השר לקליטת העלייה ביום כ"ב בכסלו תשל"ג (28 בנובמבר 1972):

מר מינץ, עולה חדש מרוסיה, קיבל ביום 14 ביוני 1972 אישור לדירה ברחוב התפוח, בלוק 12, קומה א', בכפר סבא (אישור מספר 49715). בניית הדירה הושלמה ב-18 בנובמבר 1972 והיא נמסרה ל"עמידר".

כאשר הופיע מר מינץ לחתום על חוזה הדירה נאמר לו בחברת "עמידר", כי דירתו נמסרה לאדם אחר. כאשר פנה מר מינץ לפקיד בסוכנות סירב הלה לדבר עמו. אף מנהל מחוז כפר-סבא במשרד לקליטת העלייה סירב לדבר עמו.

רצוני לשאול:

א. האם תיאור המקרה הנ"ל נכון?

ב. אם כן - מה היא הסיבה, שדירה אשר הוקצבה בכתב לאדם מסוים ניתנה, באופן מפתיע וברגע האחרון, לאדם אחר?

ג. אילו אמצעים מוכן כבוד השר לנקוט כדי למנוע את העוול?

ד. אילו אמצעים מוכן כבוד השר לנקוט כדי שתופעה זו לא תישנה?

4. רק לאחרונה התחלנו לנהל רישום נפרד של מספר טכנאי שיניים ומרפאי השיניים המגיעים לארץ. רמת הפירוט ברישומים היתה גבוהה יותר, ואלה נכללו במסגרת המקצועות הפארא-רפואיים.

בשלושת החודשים האחרונים של שנת 1972 הגיעו ארצה 23 טכנאי שיניים ו-6 מרפאי שיניים.

בעוד כשבעה ידיו הנתונים לכל שנת 1972, ואשמח להעבירם לחבר הכנסת הנכבד.

5. לא ידוע לנו על רצון העולים לרדת מהארץ עקב קשיי תעסוקה.

6. המספר איננו ידוע. לכל הפונה למשרד הקליטה אנו מסייעים אם בקורס השתלמות ואם בקורס להסבה.

7. משרד הקליטה, בשיתוף עם משרד הבריאות, פתח שני קורסים להשתלמות למרפאי שיניים - אחד בחיפה ואחד בתל-אביב. הקורס הוא בן שנה ובסיומו יקבלו רישיון עבודה.

החדש נפתחו שלושה קורסים נוספים - שניים בתל-אביב ואחד בירושלים.

טכנאי שיניים שלא יוכלו להיקלט במקצועם יעברו הסבה מקצועית בעזרת משרד הקליטה.

4. נתונים על ממדי העלייה ב-1972

חבר הכנסת ש. תמיר שאל את השר לקליטת העלייה ביום ט' בטבת תשל"ג (14 בדצמבר 1972):

אבקש לדעת:

1. מה מספר העולים שהגיעו לישראל בשנת 1972?
2. מה היתה תחזית העלייה לשנת 1972?
3. כיצד מתפלגים העולים לפי ארצות?
4. מה היא תחזית העלייה לשנת 1973?

השר לקליטת העלייה נ. פלד:

1. 55,859.
2. תחזית העלייה הראשונית היתה 45,000. לקראת אפריל הוכנו תחזיות נוספות בשתי אלטרנטיבות של 55,000 ו-65,000.
3. אירופה - 39,121; אסיה - 3,124; אמריקה - 2,801; צפון-אמריקה - 6,014; אוקיאניה - 353.
4. התחזית שנקבעה בסוף יולי 1972 בוועדה המ- שותפת לממשלה ולסוכנות היהודית היא 60,000. לאור התמורות החלות בעלייה נמצאת התחזית בעיין מחדש.

5. דיוור לעולים חדשים בקריית-ארבע

חבר הכנסת מ. סורקיס שאל את השר לקליטת העלייה ביום ט"ז בטבת תשל"ג (21 בדצמבר 1972):

משרד השיכון בונה בקריית-חברון מאות יחידות דוור.

עד כמה שידוע, טרם פנה משרדך אל משרד השיכון לבניית דירות בשביל עולים המעוניינים לגור בקריית-חברון.

אבקש לדעת:

- א. האם ידוע למשרדך על עולים המעוניינים לק- בוע את מקום מגוריהם בקריית-חברון?
- ב. האם יש בדעת משרדך לפנות אל משרד השיכון בדבר הקמת דירות מתאימות לעולים בקריית-חברון?

4. מה הוא מספרם של העולים לישראל מברית-המועצות עד סוף 1972 ומה הוא מספרם של העולים בהתאם למקורות העלייה מרוסיה (בהתאם למדינות שבתחום ברית-המועצות)?

5. מה הם המקומות שבהם נקלטו העולים בארץ (לפי אזורים)?

השר לקליטת העלייה נ. פלד:

4. בשנת 1972 הגיעו מברית-המועצות 31,652 עו- לים. מתוכם: כ-10,900 מגרוזיה וכ-2,000 מבוכרה.

5. העולים מברית-המועצות נקלטו בכל הישובים שהיו בהם דירות למשרד הקליטה - מקריית-שמונה בצפון עד אילת בדרום.

כ-40% מעולי ברית-המועצות השתקעו באזורי הפי- תוח.

3. מצבם של מרפאי שיניים וטכנאי שיניים שעלו מברית-המועצות

חבר הכנסת מ. שחל שאל את השר לקליטת העלייה ביום ז' בטבת תשל"ג (12 בדצמבר 1972):

לפני כשנה פנתה קבוצת עולים חדשים, טכנאי שיניים מרוסיה, פולין ורומניה, בבקשת עזרה להתארגנות במסגרת קואופרטיבית; אף פורסם בחודש מארס 1972 בעתונות וברדיו על אישור התכנית להקמת קואופרטיב לטכנאי שיניים עולים חדשים.

מאז ועד היום לא נעשה דבר להקמת הקואופרטיב המובטח וקבוצת העולים, שסיימה קורס מיוחד, טרם הסתדרה בעבודה.

אבקש לדעת:

1. האם הפרטים, שנמסרו לי על-ידי העולים, נכו- נים?
2. אם כן - מה הסיבות לעיכובה ולדחייתה של הקמת הקואופרטיב?
3. האם הוצעו מקומות עבודה לעולים אלה במק- צועם?
4. מה מספר טכנאי ומרפאי שיניים עולים חדשים שהגיעו לארץ בשנת 1972?
5. האם הודיעו אחדים מהעולים על רצונם לרדת מן הארץ בגין אבטלתם?
6. כמה טכנאי ומרפאי שיניים עולים חדשים, שה- גיעו לארץ בשנת 1972, מובטלים?
7. מה בדעת השר לעשות על-מנת להבטיח תע- סוקה לקבוצת עולים זאת, ולמרפאי שיניים בכלל?

השר לקליטת העלייה נ. פלד:

1. היוזמה והפירסום להקמת הקואופרטיב נעשים על-ידי ברית הקואופרציה בחיפה.

2. משרד הקליטה ערך סקר כדאיות כלכלית ולאחר מכן פנה למכון לפיריון העבודה בבקשה לבדוק את השוק, ואת סיכויי הקואופרטיב לקבל עבודות. המסקנה היתה שאין מקום להקמת הקואופרטיב. ברצון אעמיד לרשות חבר-הכנסת שחל את ממצאי התחקיר של המכון לפיריון עבודה.

3. כן, מתוך 14 המועמדים כולם עובדים מלבד אחד, שצריך להשיב על שלוש הצעות התעסוקה שהוצעו לו.

5. אנו מקבלים רשימות מוקדמות ממשד השיכון ומקיימים מעקב שוטף אחר האיכלוס.
  6. משד הקליטה איננו מקבל את הדירות ישירות מ"שיכון עובדים" כי אם ממשד השיכון, שהוא הגורם המקבל את הדירות מ"שיכון עובדים".
  7. קיים מחסור בדירות-קבע לעולים בחיפה.
  8. מאות דירות.
7. הסעת עולים חדשים ליעדי קליטה בשבת

חבר הכנסת י. מ. אברמוביץ שאל את השר לקליטת העלייה ביום כ"ב בטבת תשל"ג (27 בדצמבר 1972):
"הצופה" מיום כ' בטבת תשל"ג (25 בדצמבר 1972)
 מוסר:
 "עולים חדשים, שהגיעו על סיפון אניית הנוסעים "דן" עם כניסת השבת, הורדו מהאניה תוך חילול שבת... פקידי המשד לקליטת העלייה דאגו להעברתם ולהסעתם של משפחות העולים למקומות הקליטה, בט-ענה שאין סידורים להשארם בגמל ביום השבת".
 מאידך גיסא מוסר העתון: "יש לציין כי 30 עולים ומוסעים שהתעקשו שלא לחלל את השבת נשארו על סיפון האניה וקיבלו שם את העזרה והשירותים עד צאת השבת".
 רצוני לשאול:

1. האם הידיעה נכונה?
  2. אם כן - מתי היתה צריכה האניה "דן" להגיע לגמל?
  3. האם מוכן כבוד השר לנקוט את הצעדים הדרושים כדי שהפלגותיהן של אניות המסיעות העולים יתוכננו כך, שהאניות לא יגיעו בשבת גם במקרה של איחור?
  4. מדוע אין סידורים מתאימים שיאפשרו את השארתם של העולים בגמל במקרה שהם מגיעים בשבת?
  5. האם מוכן כבוד השר לדאוג להנהגתם של סידורים אלה?
- השר לקליטת העלייה נ. פלד:**
 הידיעה כפי שנמסרה בעתון אינה מדוייקת, ולהלן העובדות:
1. האניה "דן", שעל סיפונה הגיעו ב-22 בדצמבר 1972 72 עולים מדרום-אמריקה ומצרפת, היתה צריכה לעגון בגמל חיפה בשעה 09.00.
  2. מסיבות אובייקטיביות שאינן בשליטתנו הת-עכבה הגעתה והיא עגנה רק בשעה 14.30.
  3. בליל זומישי (21 בדצמבר 1972), כאשר נודע למנהל יחידת הקליטה בגמל כי האניה תאחר, הוא שלח מברק למלוים מטעם הקליטה שבאניה, כי יחיעו לעולים שהם רשאים להישאר באניה עד יום ראשון וכי נעשו כל הסידורים הדרושים לשהותם הנוספת באניה.
  4. משעננה האניה הודיע מנהל היחידה בגמל אישית לכל משפחה כי היא רשאית להישאר באניה עד יום ראשון.
  5. 40 עולים החליטו להישאר באניה ו-32 עולים עמדו על כך שרצונם לרדת ולנסוע ליעדי הקליטה שלהם. תיכונן הגעת האניות מכוון לכך שהעולים יוכלו לה-גיע למקומותיהם לפני כניסת השבת.

- ג. האם יש בדעת משרדך להפנות עולים לקריית-חברון?
- השר לקליטת העלייה נ. פלד:**
- א. הנושא של הקמת שיכונים בחברון נקבע על-פי החלטת הממשלה ולא על-פי קביעתו של משרד זה או זה.
- ב. לא ידוע לי על פניות של עולים לשכנם בחברון.
- ג. במידה שתהיינה פניות כאלה תידון בקשתם בוועדת האיכלוס של קריית-ארבע.

היו"ר י. ישעיהו:
 שאלה נוספת לחבר הכנסת סורקיס.
מרדכי סורקיס (המערך, עבודה-מפ"ם):
 כפי שידוע לי, שר הקליטה והמשד לקליטת הע-לייה הם המזמינים שיכונים ממשד השיכון בכל הנקודות בארץ. עולים רבים רוצים לגור בחברון. שאלתי היא: האם הומנתם בניית דירות בחברון?
השר לקליטת העלייה נ. פלד:
 אני מפנה אותך לתשובתי לשאלה (א) שלך: הנו-שא של הקמת שיכונים בחברון נקבע על-פי החלטת הממשלה ולא על-פי קביעתו של משרד זה או זה.

6. דירות לעולים חדשים בקריית-רמזו בחיפה
חבר הכנסת ש. תמיר שאל את השר לקליטת העלייה ביום כ"ב בטבת תשל"ג (27 בדצמבר 1972):

- העתונים "הארץ" ו"מעריב" מ-26 בדצמבר 1972 חושפים גילויים של מכירת דירות, שיועדו לעולים, על-ידי חברת "שיכון עובדים" לבנים של אנשי צמרת במפלגת העבודה בחיפה.
- הדירות הן בבניינים מס' 22, 24, 26, 28, 30 בר-חוב בורלא בשכונת רמות-רמזו בחיפה.
- אבקש לדעת:
1. האם יועדו דירות בבניינים אלה לעולים חד-שים?
  2. אם כן - כמה דירות בכל בניין יועדו לעולים?
  3. מה הם תנאי המסירה של דירות אלה לעולים?
  4. האם המשד לקליטת העלייה פועל להבטחת מסירתן של דירות, שנבנו לשיכון עולים, רק לעולים?
  5. אם כן - מה הם אמצעי הפיקוח שהוא מפעיל?
  6. מה מספר הדירות הנבנות עתה בחיפה על-ידי חברת "שיכון עובדים" המיועדות לעולים?
  7. האם קיים מחסור בדירות לעולים בחיפה?
  8. אם כן - כמה דירות חסרות ובאילו אזורים בחיפה?
- השר לקליטת העלייה נ. פלד:**
- 1-2. בשנת 1972 קיבל משרד הקליטה 118 די-רות בקריית-רמזו. הדירות שאנו מקבלים בבניינים השו-רים הן לפי מספור של משרד השיכון.
- להלן מספרי הדירות שקיבלנו:
- בית 119 - 26 דירות; בית 120 - 26 דירות;
 בית 121 - 26 דירות; בית 122 - 26 דירות; בית 123 - 14 דירות.
3. הדירות הן בשכירות חודשית.
  4. כן.

חוברת י"ח, ישיבה שצ"א

— שאילתות ותשובות (פלד, יפרח, בן-פורת); סקירת שר העבודה על פעולות משרדו (ישעיהו, אלמוגי, ארידור) —

השר לקליטת העלייה נ. פלד :

לא היו התבטאויות כאלה, ואף לא דומות. אני מכחיש זאת מכל וכל.

9. אספקתם של אמצעי חימום לעולים חדשים בדימונה

חברי הכנסת מ. בן-פורת שאל את השר לקליטת העלייה ביום ט"ו בשבט תשל"ג (18 בינואר 1973):

בעת ביקורם של חברי הכנסת בעיריית דימונה העלה ראש העיריה את הבעיה של מחסור כלי הסקה בדירות. אבקש לדעת:

1. האם נכונה הטענה, כי עולים חדשים הוכנסו לדירות בדימונה ללא פתילות או מכשירי הסקה אחרים?

2. אם כן — מה הם הצעדים שמשרדו נוקט כדי למנוע תופעה כזאת?

השר לקליטת העלייה נ. פלד :

במחצית הראשונה של חודש דצמבר 1972 היה מחסור זמני בפתילות המסופקות על-ידינו לעולים החדשים עוניינים בכך. המחסור הזמני נבע מהפסקת ייצור הפתילות בבית-החרושת.

לאחר התערבות כל הגורמים הנוגעים בדבר חדשה האספקה וחודש המלאי.

6) משרד הקליטה דאג ודואג לסידורים המאפשרים השרת עולים בשבת באגנה.

8. הדברים המיוחסים למקד הקליטה בחיפה

חברי הכנסת י. יפרח שאל את השר לקליטת העלייה ביום ו' בשבט תשל"ג (9 בינואר 1973):

בתאריך 3 בינואר 1973 בהצעה לסדר-היום של חברי הכנסת בן-ציון קשת על מצבם של מרפאי שיניים עולים חדשים אמר המציע בין היתר:

"מעל במה נכבדה זו אני מאשים, כי מצד חלק מפקידי המשרד לקליטת העלייה קיים יחס בלתי-גסבל אל העולים; כדוגמה אצטט כמה מהתבטאויותיו של הפקיד האחראי לאזור הצפון במשרד לקליטת העלייה, בימי שביתת העולים: 'אתם אצלי רשיון לא תקבלו'. אני שואל: ממתני כבוד פקיד הקליטה מעניק רשיונות רפואיים? אך זה עדיין לא כלום: 'אם לא מוצא הן בעיניכם — תחזרו לרוסיה'... 'נגד פעולותיכם קיים אצלנו צבא'".

אבקש לדעת:

1. האם נכונים הדברים כפי שהם צוטטו בכנסת?
2. האם נבדקה האשמה זאת?
3. אם כן — מה הן התוצאות?
4. אם אכן הדברים נאמרו — מה יש בדעת השר לעשות בנדון?

ג. סקירת שר העבודה על פעולות משרדו

יחסי העבודה.

הגיאומטריה הכלכלית במשק מצאה את ביטוייה בגידול שנתי ממוצע של 8.3% בתוצר הלאומי הגלמי בתקופה שבין 1969 ל-1972, כאשר שיעור הגידול הגיע לשיאו בשנת 1972 והסתכם ב-9.5%, לערך. גידול מרשים זה בתפוקת המשק אופשר, בין השאר, על-ידי גידול ניכר בשיעור המועסקים, של 3.5% בשלוש השנים האחרונות ובשיעור של 5.5% בשנת 1972.

יורם ארידור (גח"ל):

הגידול בפירון הוא בשיעור של 4% בלבד.

שר-העבודה י. א. אלמוגי:

עוד תשמע על כך.

לסוף 1972 הגיע היקף המועסקים במשק ל-1.05 מיליון, ללא ערביי השטחים. חלו גם שינויים במבנה התעסוקה. המשק נעשה טכנולוגי יותר ומפותח יותר. שיעור העובדים בבנייה ובעבודות ציבוריות עלה מ-8% ל-9.5%. בחקלאות שנעשתה מתועשת עוד יותר ירד אחוז המועסקים מ-9.6% ב-1969 ל-8.0% ב-1972.

בשנים 1969-1972 גדל מספר השכירים במשק — מכלל המועסקים — בשיעור שנתי ממוצע של 4.6% — גידול בשיעור של 3% גברים וכ-8% נשים —, ואילו מספר הלא-שכירים גדל בשיעור שנתי ממוצע של 1% במשך אותה תקופה. זה הביא לעלייה יחסית גבוהה יותר של אחוז השכירים בקרב המועסקים, מ-73% ב-1969 ל-75% ב-1972.

היו"ר י. ישעיהו:

הכנסת תעבוד לסעיף ב' בסדר-היום: סקירת שר העבודה על פעולות משרדו ודיון בה. רשות הדיבור לשר העבודה.

שר-העבודה י. א. אלמוגי:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, בתכנית-החומש של משרד העבודה לשנים 1972-1976 ובחוברת "לקראת בטחון סוציאלי מקיף" התמונחות לפניהם במצאו חומר רב על משרד העבודה, הפעולות שנעשו, הבעיות העומות דות לפנינו ותכניותיו של המשרד לשנים הקרובות.

רצוני אך להבליט כמה ראשי פרקים, המהווים מוקדים בעבודתנו.

ההתפתחות הכלכלית המואצת אחרי מלחמת ששת-הימים הגבירה את הביקוש לכוח-אדם במשק ושימשה נקודת מופנה במושג תעסוקה בארץ; במשך עשרות שנים חיבה המציאות הכלכלית חיפוש תעסוקה לכוח-האדם שעמד לרשות המשק. מאז 1968 אנו עדים לתהליך הפוך של תעסוקת-יתר ומחסור סלקטיבי בעובדים, שהגביר את הצורך להגיע למיצוי מירבי ואופטימלי של מקורות כוח-האדם העומדים לרשותנו. היערכותו של המשרד בשנים האחרונות היתה מכוונת להשגת יעד זה. מדיניות זו משתקפת בתכניות ההכשרה והאימון המקצועי, בהיערכותו של שירות התעסוקה, בתכניות לקליטה תעסוקתית של העלייה, בתעסוקת נשים, בהעסקתם של קשישים ומוגבלים, במללול התכניות להעלאת הפריון לעובד, בשיפורים במערך הבטיחות ובעפילותו בשטח

תעשיות מתוחכמות, עתירות מדע ועתירות טכנולוגיה. יש להניח כי לימודי התואר הראשון בעתיד יהפכו לרובד השכלתי נוסף מעבר להשכלה התיכונית.

על מערכת הסבה מקצועית רבת-היקף, דינמית וגמישה יהיה להכשיר בעתיד בוגרי אוניברסיטאות בתואר ראשון ברמה נאותה ובמיומנויות מתאימות, על-מנת שיוכלו לספק את הצרכים המיוחדים והמשותפים של המשק בכל עת ותוך פרק זמן קצר ככל האפשר.

ההתפתחות המובילה אותנו להיות "עם אקדמי" מעמידה לפני המשק התעשייתי אתגר כביר לצמצם בשלב ראשון את הפער הטכנולוגי בין התעשייה הישראלית וזו של מדינות מתועשות כארצות-הברית וכמדינות רבות באירופה. למרות הגידול באחוז האקדמאים מפגרת התעשייה הישראלית בהרבה לעומת הרמה הטכנולוגית של ארצות מתפתחות. חלק מההנדסים, כאחוז מכלל המועסקים בתעשייה הישראלית, הגיע ב-1971 ל-1.5%, בהשוואה ל-2.8% בארצות-הברית ב-1960, ולשיעור חווי של 3.8% ב-1975. חיסולו, או לפחות צימצום, של הפער הטכנולוגי בין ישראל לארצות מתועשות יגביר את כושר ההתחרות של המוצר הישראלי ויקל עלינו את החזירה לשוק האירופי ולשוקים אחרים. בשי-

לב גבוה יותר עשוי הכושר האקדמי הגבוה אף להעניק לנו יתרון יחסי גדול עוד יותר וכושר התחרות רב יותר. ועדת שרים מיוחדת פועלת עתה לבחינת התשתית התיכונה והתפתחויות הצפויות בתחום תעסוקת האקדמאים, וכבר התחלו לשים לבנו לתופעה חדשה ומהפכנית זו במבנה ובהתפלגות המקצועית בקרב העם הישראלי. אם כי בשנים 1974-1975 נוכל לסדר בעבודה את כל העולים שיגיעו, גם בעלי מקצועות אקדמיים, חובה עלינו להכין את התשתית המתוחכמת לקראת 1975-1976. לכן הטלתי על ועדה מיוחדת, בראשותו של פרופסור טרי-פון, לבחון במשך חודש או שניים שבועות את הנתונים, כדי שיהיו לנו נתונים משוערים על מצב האקדמאים והתחזית ל-1974-1978 בכל האפשרויות הצפויות, אם העלייה תהיה 80,000 לשנה, 60,000 לשנה, או 100,000 לשנה.

שטח נוסף שהקדשנו לו בשנים האחרונות תשומת-לב מיוחדת הוא תעסוקת נשים. עידוד יציאתן של נשים לעבודה מעוגן באספקטים כלכליים, חברתיים וחינוכיים. מבחינה כלכלית עשויות נשים למלא קשת מגוונת של תפקידים ולסייע בכך למשק להתגבר על המחסור בידיים עובדות. כמו כן מקדמת עבודת האשה את רווחתה הכלכלית של משפחתה ומגבירה את כוחה הסוציאלי. במשך השנים האחרונות גדל חלקן של הנשים בכוח העבודה האזרחי מ-28.6% בשנת 1967 ל-30.8% בספטמבר 1972. שיעור השתתפותן של נשים יהודיות בכוח העבודה בתקופה המקבילה גדל מ-30.6% ל-33.4%. חברי הכנסת, אחוזו משתווה כבר לאחוז הנשים המשתתפות בכוח העבודה בארצות מתקדמות כשבדיה וארצות סקנדינביה אחרות. במשך ארבע השנים האחרונות נוספו לכוח העבודה כ-60,000 נשים, כ-17,000 מהן במשך שלושת הרבעים הראשונים של 1972. בספטמבר 1972 הגיע מספרן הכולל של הנשים בכוח העבודה במשק ל-336,000. אם תקחו בחשבון שירד אחוז הנערות בכוח העבודה, משום שמשנה לשנה גדל אחוז הנערות הלומדות בבתי-ספר, הרי גידול זה בכוח העבודה הוא משמעותי ורציני עוד יותר.

לפי תחזית המתבססת על המשך התעסוקה המלאה בחמש השנים הבאות יגדל שיעור המועסקים ב-3.6% לשנה ויגיע ל-1.33 מיליון בשנת 1978. צפוי גם שינוי בהרכב המועסקים. יעלה חלקם היחסי של האקדמאים והטכנאים, ואילו הגידול של מספר העובדים ברמות אחרות יהיה מתון יותר.

בלוט במיוחד הגידול החזוי במספר של מהנדסים ואדריכלים, של כ-10% לשנה, עובדי מדעי הטבע ב-14% לשנה, טכנאים והנדסאים ב-10%, בקירוב, לשנה ורופאים ורופאי שיניים ב-8%, בקירוב, לשנה. חזוי כמו כן גידול מהיר, של 9% לשנה, של מספר העובדים בעלי דקע אקדמי במדעי הרוח והחברה - אמנים, סופרים, משפטנים וכדומה.

הגידול החזוי במספר של אקדמאים וטכנאים צפוי בתלכו עקב השיעור הגבוה של אקדמאים וטכנאים בקרב העולים. בשנות החמישים הצהירו רק כ-12% בקרב העולים בגיל עבודה על משלח-יד אקדמיים ומקצועות חפשיים, בין השנים 1960-1965 כ-15%, בסוף שנות השישים הגיע האחוז ל-30%, ואילו בשנת 1972 קרוב ל-40%. הרכב מקצועי זה הוא נכס כלכלי ולאומי חשוב, כשם שהוא אתגר גדול ביותר.

מקור נכבד נוסף לגידול החזוי בכוח-אדם אקדמי הם המוסדות להשכלה גבוהה ועל-תיכונית בארץ. בשנת 1960 היה מספר כל מקבלי התואר האקדמי בכל המוסדות להשכלה גבוהה בארץ 1,400, ב-1971 - 6,500.

השינוי הזה בהרכב כוח-האדם נוגע במישור, כמובן, להתפתחות בעלייה. בשנת 1972 הגיע מספר העולים בטיפולן של לשכות העבודה ל-17,000 - למעט האקדמאים שקיבלו טיפול נפרד. 80% מהעולים סודרו בעבודה במשך חודש עד חודשיים מתאריך פנייתם לראשונה ללשכה. כ-70% מבין העולים שסודרו בעבודה נקלטו בענפי תעשייה שונים.

שילובה המהיר של העלייה החדשה בתעסוקה פרו-דוקטיבית בארץ תרם להגדלת היצע כוח-האדם במשק ולהגדלה בתפוקה. בעוד שבחלק מהעלויות הקודמות היו העולים צרכנים עד לקליטתם, הרי שהעלייה החדשה נעשית יצרנית עם עלייתה ארצה.

על-פי נתוני אירגון העבודה הבינ-לאומי מסתבר, כי המגמה בישראל היא לקראת שיעור יחסי גבוה של כוח-אדם אקדמי.

על-פי המגמות המסתמנות לעתים תמשך ותשמוך ישראל על עמדת הבכורה שלה בהעסקת אקדמאים, ושיעורי הגידול החזויים בשנים הקרובות יהיו מואצים בהשוואה לשיעורי הגידול במדינות אחרות. כתוצאה של התרחבות מתמדת של מערכת המוסדות להשכלה גבוהה והשיעורים הגבוהים מאוד יחסית של אקדמאים בקרב העלייה החדשה מברית-המועצות וארצות-הברית יש להניח, שלקראת סוף העשור יגיע שיעור האקדמאים ובעלי הכשרה על-תיכונית במשק ל-20%, לערך, מכלל המועסקים.

נתונים ומגמות אלה מחייבים אותנו למחשבה ול-תיכונן, ולשידוד ערכים במושגי התעסוקה שלנו. חברי כנסת, נצטרך להביא בחשבון יותר "מוח אדם" ופחות "כוח-אדם". המשק הישראלי יצטרך להתאים את עצמו למצב שבו ילך ויגדל היצע כוח-האדם האקדמי-מקצועי, אבסולוטי ויחסית. נצטרך לשים את הדגש בפיתוחן של

משרד העבודה מפעיל כיום 35 לשכות עבודה ב-ש-טחים, החל מאבו-רדוס בסיני ועד ג'נין ושומרון. לשכות אלה משרתות אוכלוסייה של כ-60,000 שכירים, המהווים כ-50% מהפועלים השכירים בשטחים.

שכר העבודה של פועלי השטחים בתוך הקו הירוק נקבע על-פי התעריפים הנהוגים בישראל ומבוצע על-ידי מדר' התשלומים של שירות התעסוקה.

פועלי השטחים המועסקים בישראל נהנים משוויון בשכר ובתנאים הסוציאליים לאלה המקובלים בתוך הקו הירוק ברמות מקצועיות מקבילות. פועלי השטחים ביש-ראל נהנים מזכויות ביטוח בפני תאונות עבודה, קיצב-אות ילדים, דמי חופשה ומחלה, דמי חגים ותוספת מש-פחה ונקודות זכותם זכויות גימלה ופיצויים בהתאם להסכמים הקיבוציים הענפיים. בשנת 1972 הסתכם סך כל השכר המיצרפי בדוטו והתשלומים הנלווים ששלמו לפועלי השטחים בישראל ב-250 מיליון לירות. על סדר-יומנו מונחת תכנית לתשלום בעד שירותי בריאות לשכי-רים בשטחים עצמם. אנוחו קוראים לזה קופת-חולים ממלכתית בתוך השטחים.

משה נסים (גח"ל):

מתי נזכה גם אנוחו?

שר-העבודה י. א. אלמוגי:
בקרוב.

לקידומו המקצועי של כוח העבודה בשטחים הפעיל משרד העבודה 25 מרכזי הכשרה מקצועית והכשיר עד כה 12,000 בגירים, שהם יותר מ-10% של אוכלוסיית השכירים באזור. הפעילות בשטחים גובעת מהמדיניות הסוציאלית, שתכליתה להעלות ולשפר את מצב העוב-דים. חברי כנסת נכבדים, המוטיבציה להעסקת עובדים מהשטחים בתחומי הקו הירוק איננה בשום פנים ואופן — ולא היתה מעולם — כוונת ניצול, אלא הדאגה לת-עסוקה, העלאת רמת החיים של העובדים מהשטחים, שיפור השכר והתנאים הסוציאליים —

משה נסים (גח"ל):

יש מי שטוען זאת?

שר-העבודה י. א. אלמוגי:

— רמת הבריאות והבריאות. כל שעשינו במרו-צת השנים סותר ומזים את הטענות הנלוות שמטיחים כלפיינו; טענות אלה אף הוכחו מעל הבמה הנכבדה של אירגון העבודה הבין-לאומי. אירגון העבודה הבין-לאומי I.L.O. אין כמעט שנה שלא תועלה בעיה זו על-ידי הערבים והגוש הסובייטי ולשמחתנו הרבה אין ב-I.L.O. כאלה אשר יתמכו בדעה שכאן בישראל המו-טיבציה של העסקת פועלים מהשטחים בתוך הקו הירוק היא מוטיבציה של ניצול. מדיניות הממשלה היא, כאמור, להגביל ולהקטין את היקף התעסוקה מהשטחים ביש-ראל מטעמים לאומיים וחברתיים. אולם דאגתנו לתע-סוקה לכוח-האדם המצוי בשטחים מחייבת שהקטנת מספר העובדים בישראל תהיה משולבת בפתוח מקורות תעסוקה בתוך השטחים עצמם, וכל זאת בתוך גימוקים מדיניים, חברתיים והומניים, ולא בשל טעמי ניצול.

ההתפתחויות במשק ובמערך כוח-האדם חייבו הי-ערכות מחודשת של שירות התעסוקה, שתפקידיו ויעדיו שונים כיום באופן מהותי מאלה שנועדו לו בשנים קוד-מות. ההתקדמות הטכנולוגית והתיעוש המתקדם דור-שים היום הליכי השמה שונים מאלה שהיינו רגילים להם

הגידול בהשתתפותן של נשים בכוח העבודה נובע מכניסתן של שתי קבוצות עיקריות לשוק העבודה: נשים מקרב העלייה החדשה מארצות שבהן מפותחת תודעת עבודת האשה ונשים נשואות, אמהות לילדים. חלקן על האמהות בקרב הנשים העובדות עולה בהתמדה מדי שנה. תהליך זה קיבל עידוד ניכר בעזרת כלים מיוחדים שנועדו להקל על האשה העובדת את העשייה בעול העבודה ומילוי תפקידיה כאם. כלים אלה כוללים פיתוחה של רשת מעוגות לילדים בגיל הרך, פתיחת מועדונים בבתי-הספר עד שעה 4.00 אחרי הצהריים, מתן ארוחות צהריים לתלמידים, והפעלת גני-ילדים עד השעות המאו-חרות של אחרי-הצהריים. עד סוף שנה זו תושלם בנייתם של כ-80 מעוגות ילדים שיקלטו כ-4,500 ילדים. אני מדבר על משרד העבודה, ועל משרד העבודה בלבד. צריך לזכור כי גם משרד הסעד מטפל בילדים. אמנם כל היל-דים נמצאים באותם גנים, אבל החשבון הוא נפרד. אין מעוגות נפרדים לילדי סעד, באותם מעוגות נמצאים ילדי סעד וילדי נשים עובדות וילדים אחרים, אבל החשבון של משרד הסעד הוא חשבון נפרד. אני מדבר רק על חשבון משרד העבודה. כמחצית מהמעוגות האלה פועלים כבר בחלקים שונים של הארץ, ואילו המחצית השנייה תיפתח לקראת שנת הלימודים תשל"ד. בארבע השנים הקרובות מתכנן המשרד לבנות ולהרחיב כ-250 מעו-גות, שיאפשרו קליטתם של כ-15,000 ילדים נוספים.

עיקר המעמסה להפעלתם ואחזקתם התקנה של המעוגות מוטלת על אירגוני הנשים העושות את מלאכתן בהתנדבות, בהצלחה ובאהבה. משרד העבודה משתתף בהוצאות אחזקתם השוטפת של המעוגות על-ידי הש-תתפות כספית של כ-25% מעלות אחזקתן של ילד במעון אם הכנסת אמו אינה עולה על 75% מהשכר הממוצע במשק.

הקלות גופות במס הכנסה, ששר האוצר החליט כי יופעלו החל ב-1 באפריל 1973, יגדילו את הניכוי לנשים עובדות מ-800 לירות לשנה ל-1,260 לירות. זו כבר הגדלה משמעותית יותר. הגדלת השתתפותנו באח-זקת ילדים במעוגות, תיקונים בחוק הביטוח הלאומי שייטיבו את זכויותיה של האם העובדת ויביאו לשיפור מעמדה בעבודה, בחברה ובמשפחה הם יסודות מדיניותו של המשרד בנושא זה.

אשר לפועלי השטחים: מדיניותה של הממשלה היא להעסיק פועלים מהשטחים באופן מאורגן ומבוקר על-ידי משרד העבודה על שלוחותיו בשטחים ובישראל.

מ-20,000 מועסקים בשנת 1970 הגיע מספר הפו-עלים מהשטחים בישראל, מאורגנים ובלתי-מאורגנים, ל-55,000 ב-1972. מתוך כ-40,000 פועלים מאורגנים הועסקו ב-20,000 בבנין, 10,000 בתעשייה, 6,000 בחק-לאות וכ-4,000 בשירותים. ב-1972 היה כלל פועלי השטחים המועסקים בישראל 25% מכוח העבודה בשט-חים ו-5%, לערך, מכוח העבודה בתוך הקו הירוק. מדי-ניותנו לגבי תעסוקת פועלים מהשטחים מבוססת על-הצורך להגביל את היקף העבודה של עובדים מהשטחים בקו הירוק, גם מהטעם שהגענו למצב של ביקוש גובר לכוח-אדם בשטחים עצמם. — דבר הגורם לבלימת הפי-תוח הכלכלי בשטחים. שכר העבודה בשטחים עלה בתקופת 1972 ב-70%, ממוצע יומי של 11 לירות, לעומת העלייה בשיעור 50% — 18 לירות — בתקופה המקבילה בתוך הקו הירוק.

חלנו השנה לספק ארוחת-צהריים, חונם כמעט, לכל אותם נערות ונערים הלומדים יום בשבוע במרכזי הכשרה מקצועית שלנו.

בתחום הגברת התפוקה חלה התפתחות שראוי לעמוד עליה בקצרה:

בעוד שבשנים 1968-1970 עלתה התפוקה הריאלית למועסק בממוצע שנתי של 5%-6%, גדלה התפוקה הריאלית למועסק בשנים 1971-1972 בשיעור שנתי ממוצע של 4% בלבד. הסיבות להאטה שחלה בשנים האחרונות בשיעור הגדול של התפוקה לעובד לא ברורות עדיין ומחייבות בדיקה ולימוד. אולם ניתן להניח כי הגידול הניכר במספר המועסקים, אשר נבע בין השאר מהצטרפות קבוצות חדשות של כוח עבודה בלתי-מאומן ומגידול בעובדי עבודה חלקית, הוא אחת הסיבות לתו-פעה זאת. הגברת היקף ההכשרה המקצועית היא אפוא אחת הדרכים הטובות לשינוי המצב לטובה.

במציאות מיוחדת זו פעל המכון לפיון העבודה פעולה חשובה לאיבחון ולאיתור מוקדי ייעול פוטנצי-אליים, להחדרת שיטות ניהוליות מתקדמות, לשינויים בתהליכי העבודה, הדרכת מנהלים, מהנדסים, טכנאים ונציגי עובדים, וברישום שיטות מתקדמות במפעלים, במוסדות ובענפי משק אחרים.

בשלוש השנים האחרונות נערכו יותר מ-1,000 מק-רים ואיבחונים, שמטרתם היתה לאתר נקודות תורפה במפעלים שונים ולהציע דרכים לייעול ולהגדלת תפוקה. פעילות זו התרכזה בשלושה תחומים עיקריים:

1) נבדקו מפעלים במסגרת תכנית על"ם ואותרו בעיות, שפתרון הביא לשינויים יסודיים בדפוסי הניהול והתיעול. מספר מפעלים מבין אלה שאובחנו הפכו ממפעלים נושאי הפסדים למפעלים רווחיים, בעוד שמפ-עלים אחרים העלו את תפוקתם ב-20%-30%, התאימו את מוצריהם לדרישות השוק והתאימו את מערכת כוח-האדם שלהם לצרכי הייצור. ב-16 מפעלים הונהג ניסוי ראשוני מסוגו בארץ להעלאת רמת איכות המוצר. תוצ-אות ניסוי זה תרמו להעלאת רמת הרווחיות של המפ-עלים ולשיפור כושר ההתחרות שלהם.

2) מאמצים מיוחדים הוקדשו בענפי השירותים: ייעול בבתי-חולים, רשויות מקומיות, בנקים, ענפי תיי-רות, מסחר ושירותים ציבוריים אחרים.

3) נסקרו ענפים מרכזיים במשק במטרה לאתר נקודות תורפה ולהצביע על הדרכים לייעול. ענפים אלה כוללים את תעשיית הטקסטיל, ההלבשה וההנגלה, אלקטרוניקה, פלסטיקה, היהלומים, המתכת והעץ, מח-לבות ומאפיות. כמו כן ענפי שירותים, לרבות מוסכים, מכסות ושירותי תיירות.

בסוף 1972 הקיפו שיטות שכר הצמודות לתפוקה כ-200,000 עובדים; 90,000 מהם עובדים בשיטות המ-בוססות על הנדסת ייצור.

בעיה מיוחדת היא זו של מאות אלפי עובדי שירו-תים ועובדי מינהל, שעבודתם אינה ניתנת למדידה בשי-טות המדידה המקובלות. בשטת זה חלה התקדמות בפי-תוחן וביישומן של שיטות מדידה קבוצתיות, שיאפשרו שימוש בשיטות שכר עידוד גם בענפי השירותים ויביאו להעלאת התפוקה וההכנסה הריאלית של אלפי עובדים בענפים אלה. נערך ניסוי בהפעלת שיטות עידוד כוללות

במשך השנים. מנגנוני לשכות העבודה נעזרים כיום בטכניקות חדשות של ייעוץ והכוונה מקצועית ואנו מקיי-מים מספר רב של פעולות הדרכה, שמטרתן להביא להעלאת הרמה המקצועית של כוח-האדם המפעיל את לשכות העבודה ואת מרכזי ההשמה.

כיום נערך שירות התעסוקה ליניול כל הפוטנציאל של כוח-האדם במשק והוא מכון מאמצים מיוחדים לטיפול בקבוצות נוער הטעונות טיפוח, בפנסיונרים וב-מגובלים. במשך השנה האחרונה פתחנו 20 סניפי לשכות נוער, שפעלו בשעות הערב ואוישו על-ידי מדריכי נוער ויועצים מיוחדים. בדרך זו צורפו למעגלי העבודה הפרו-דוקטיבית כ-2,000 בני נוער, שקיבלו אימון מקצועי תוך כדי עבודתם של 2,000 נערים שקודם לכן לא למדו ולא עבדו.

נפתחו מדורים מיוחדים להשמתם של פנסיונרים והורחב היקף פעולתם של המדורים שטיפלו במגובלים בכושר העבודה. הופעלה שיטת "השמה משולבת", שכ-ללה השמה עם שיקום בעבודה והביאה לקליטתם של 1,000 דורשי עבודה מגובלים, שהיו רשומים במשך שנים בלשכות העבודה. הכנסנו אותם לעבודה פרודוקטיבית.

גדלה והורחבה הלשכה לאקדמאים, שפעילותה בע-בר היתה מצומצמת וכיום היא משמשת כזרוע ההשמה העיקרית של אקדמאים. הוכנסו שיטות עבודה משוכ-לות וממוכנות להחלפת מידע מהיר ומזימן על הביקוש לכוח-אדם אקדמי בארץ ועל ההיצע של אקדמאים יש-דאליים בחוץ-לארץ ואקדמאים יהודים עולים-בכוח שגר-שמו במחלקת העלייה של הסוכנות, באמצעות לשכת האקדמאים בארצות-הברית.

הכשרה מקצועית. התמורות שחלו בשנים האחרונות במערכות העבודה במשק פיתחו והגבירו אצלנו את התודעה הטכנולוגית. ההכרה כי פיתוח כושר מקצועי מעולה בכל הרמות, להבטחת עליונות טכנולוגית גבוהה, הוא מפתח לקידום עצמאותנו הכלכלית, הכרה זו היתה נחלת הכלל.

בארבע השנים האחרונות גדלה אוכלוסיית הלומ-דים במסגרת האגף להכשרה מקצועית ב-20,000 איש. אנו צופים הכבלת אוכלוסיית הלומדים עד ל-50,000 איש. עיקר הגידול במספר הלומדים התרכז ב-3 מסג-רות: הכשרה טכנית, הכשרה מקצועית בקרב קבוצות נוער והשתלמויות מקצועיות.

סכומים ניכרים הושקעו בשנים האחרונות בפיתוח המכון הממשלתי להכשרת הנדסאים וטכנאים, בפיתוח מרכזי ההכשרה, הקלטים, המרכזים לייעוץ ולהכוון מק-צועי, בקידום תכניות לימוד והכשרת מדריכים ומורים. גדל פי ארבעה היקף הלומדים מקצועות הנדסאות וטכנאות. גידול ניכר חל לגבי בתי-הספר התעשייתיים, המאפשרים צירוף של לימודים תוך כדי אימון ורכישת נסיון בהפעל. בתי-ספר אלה הוכיחו עצמם כאחת מצו-רות ההכשרה היעילות ביותר לנוער והם מכשירים בעלי מקצוע מעולים. הגענו ל-45 בתי-ספר תעשייתיים בארץ, עם אוכלוסיית לומדים של כ-2,000 בני נוער.

מאז 1972 מחייב חוק עבודת הנוער כל נער עובד בישראל ללמוד יום לימודים אחד בשבוע. במשך 5 הש-נים הבאות יתוספו כ-40,000 נערים ונערות למסגרות הלימוד הקיימות. חינוך זה יעלה את השכלתם והכשרתם המקצועית של הנערים, יגדיל את סיכויי הקידום שלהם במשק ובחברה ויסייע לניידותם השכבתית. כמו כן הת-

בכוח-אדם לא-מיומן, ריבוי תאונות הדרכים הנמנות עם תאונות העבודה, ומיעוט יחסי של מפקחים, לרבות תקן שאינו מתמלא בגלל מחסור בכוח-אדם מקצועי.

פעולתנו להגברת הבטיחות מכוננת להגברת התחיקה ולהחשתה. הושלמו תיקונים חשובים לפקודת הבטיחות הקיימת, שנועדו לתאם את הוראות החוק למצב הקיים וללקחים שהופקו במשך השנים, ולהרתיע מהפרת החוק על-ידי החמרת העונשים. תיקונים לחוק אירגון הפיקוח על העבודה נועדו לחזק את מעמדו של הממונה על הבטיחות ולקבוע קריטריונים חדשים למינוי ממונים על הבטיחות. חידוש נוסף הוא מעורבותה של מחלקת הפיקוח על העבודה בחוק רישוי עסקים הוגע לבטיחות הסביבה.

אני מקווה שכל התיקונים האלה בחוקים יביאו לכך שלממונה על הבטיחות יהיה סטטוס חוקי וזה יכפה במקרה הצורך העסקת ממונים. אני מקווה שחוקים אלה, שיונחו על שולחן הכנסת בקרוב, יעברו בכנסת קריאה ראשונה, שנייה ושלישית.

לאחרונה הועלתה שוב, ובחריפות העונתית הדיועה לתקופת חידוש ההסכמים הקיבוציים, בעיית יחסי העבודה. אין בדעתי להציע תחיקה חדשה, אולם רצוני להעלות מחדש שתי הצעות, שהן לדעתי חיוניות לשיפור יחסי העבודה. עלינו לקבוע מועד קבוע לסיום המשא ומתן על הסכמי עבודה. המועד חייב להיות היום שבו פג תקפו של ההסכם הקודם, ואחריו אפשר להתמודד גם בדרך של שביתה והשביתה. חברי הכנסת, עד עתה יש שני מועדים, אחד של עובדי הייצור ואחד של עובדי השירותים. זה אנכרוניסם. חובה עלינו לקבוע מועד אחיד, או 31 בדצמבר או 31 במארס. זה היינו וך, אבל צריך להיות מועד אחיד. חובה עלינו לקבל את העקרונות החיוביים המקובלים על כל האיגודים המקצועיים בעולם, שהמועד המכריע ביחסי עבודה הוא המועד בין חוזה קיים לבין חוזה חדש, וזה צריך להיות ביום שבו פג תקפו של החוזה הקודם. יש כלל כלל האיגודים המקצועיים עיים בעולם - באין חוזה, אין עובדים. גם בארץ, אם לא נגיע במועד מסוים להסכם, מוטב לנו שתהיה שביתה מאשר המצב הנוכחי. המצב הנוכחי מרתיע את המשק, מרתיע את יחסי העבודה באופן בלתי-פוסק במשך שנתיים. אנחנו כיום, זו השנה השנייה, 1973, ויש כאלה שטרם התחילו במשא-ומתן על 1972. לפיכך במשך שנה תיים אנחנו מועסקים על-ידי משא-ומתן על הסכם חדש. משא-ומתן על הסכם כזה מוכרח ליצור מתח. אין פגאי לדברים אחרים, דברים חיוניים יותר.

חברי הכנסת הנכבדים, לצערי הרב במשך שנתיים, שלוש וחמש השנים האחרונות - אינני רוצה לנקוב מספר - חדלנו לדבר על תפוקה ופריון. על מה אנחנו מדברים? רק על שכר. לאחרונה נוכחנו לדעת שהשכר כשלעצמו, לבד, איננו הגורם הבלעדי בהכנסתו של העובד. לפיכך הכרח לקבוע מועד אחיד. משיקבע מועד אחיד אפשר יהיה להיפטר מן האינטנטיביות האופיינית למדינת ישראל בכך וזו הרטרוראקטיביות. רבותי, שיטה רטרוראקטיבית היא שיטה טובה. לחוקים, היא שיטה רעה לחלשים. החלשים מקדימים לחתום על חוזה עבודה. החוקים מושכים חוזה עבודה. כאשר יש אפשרות של רטרוראקטיביות, זה מפתה את כל החוקים ומפתה את המעסיקים למשוך את המשא-ומתן ללא גבול, כאשר הכל מובטח. לפיכך זה מגדיל פעה, מוסיף מתח.

10 מפעלים על-ידי הצמדת השכר של כלל עובדי המפעלים למדדים כלכליים במשק.

להצלחת ניסויים אלה השפעה מכרעת על יחסי העבודה ושכר העבודה במשק הציבורי ובמשק הממלכתי. והיה אם יעלה בידינו למצוא דרך של מדידה קבוצית של השירותים, נעלה על דרך טובה יותר ויחסים טובים יותר והכנסה טובה יותר, ותפוקה גבוהה יותר גם במשק הציבורי וגם במשק הנומלכתי. המכון לפירוק העבודה והייצור עוסק כרגע בניסויים אלה.

מת הניהול היא עדיין נקודת תורפה במפעלים לא מעטים. הפעולות להכשרת מנהלים הקיפו ב-3 השנים האחרונות יותר מ-50,000 מנהלים בדרגות שונות, לרבות מנהלי עבודה, מהנדסים וטכנאים. במרכז לסיוע לתעשייה זעירה יש שירותי ייעוץ והכוונה לאלפי מפעלים, שנועדו בשירותים ובבתי-המלאכה המעבדתיים של המדינה.

חוק ביטוח האבטלה, שנכנס לתקפו ב-1 בינואר ובמסגרתו מופעלת הקרן למגיעות אבטלה גלויה וסמויה, הכניס ממד חדש במערכת לאינטנסיביות של התעסוקה, המשולבת במישורן בממשק הממשק. מבנה יעיל, חסכוני ופרודוקטיבי של התעסוקה בכל מפעל ומוסד הוא תנאי ראשון במעלה לקידום המשק ולמניעת אבטלה.

פעילות הקרן, המתחילה בשבוע הבא, תתמקד בשלושה תחומים:

א. הכנת תכניות אלטרנטיביות של תעסוקה לעת מצוקה. איננו רואים את המצוקה לעינינו, זה יקח עוד שנים, אולם אנחנו מוכרחים להיות מוכנים. נשקיע מאמצים להכנת תכניות, וזה אחד התפקידים של הקרן החדשה שמתחילה לפעול בשבוע הבא.

ב. נציע לכל מפעל ומוסד בארץ לערוך איבחון כולל, אשר יסייע לו לגלות ולאתר ליקויים במערך התיפועולי והמינהלי על-מנת לתקנם. איבחונים מספר מסוג זה, שכבר בוצעו, הביאו לתוצאות מאלפות. ועדת השרים לענייני עלייה היא שהתחילה במלאכה זאת ואנחנו נפנה לכל המעסיקים בארץ, גדולים כקטנים, מעסיקים ציבוריים, ממלכתיים או פרטיים, ואם הם ירצו בכך יקבלו מאתנו ייעוץ מקצועי כמעט חינם. אנחנו שלח מומחים שיבחנו את הליכי הייצור או הפריון ויצעו הצעות. כמו כן, כל מי שיפנה אלינו, סודיות התוצאות מובטחת לו.

ג. נסייע בידי כל מפעל או מוסד לפתור את בעיות האבטלה הסמויה שלו בדרכים קונסטרוקטיביות ומסכנות על כל הצדדים.

מנחם ירד (גח"ל):

צריך להתחיל בבית.

שר-העבודה י. א. אלמוגי:

כחלק מפעולות המשרד להבטחת הרווחה הכלכלית והסוציאלית של העובד והאזרח במדינה יום המשרד פעילות ענפה בנושאי הבטיחות והפיקוח על העבודה.

בשנת 1972 היו בארץ יותר מ-100,000 תאונות עבודה, בהן הלכו לאיבוד כ-3.5 מיליון ימי עבודה. נזקי תאונות העבודה בשנת 1972 נאמדו ב-200 מיליון ל"י, דות, נוסף על הסבל והצער שאין להם שיעור.

למרות הפעילות הענפה למניעת תאונות בעבודה היתה ההצלחה מוגבלת וזה בגלל המיכון הגובר והגידול

שתי ההצעות החדשות שלי קשורות עם שני הדברים האלה.

מדרכי בן-פורת (המערך, עבודה—מפ"ם):

כבוד השר, זו משאלת-לב או שתהיה הצעת חוק?

שר-העבודה י. א. אלמוגי:

אין לזה כל קשר עם חוק. יש לזה קשר עם הח"ט. הממשלה, המעסיקים וההסתדרות הכללית צריכים להגיע לידי הבנה. הוקמה עכשיו ועדה בשיתוף גורמים אלה לצורך מסויים. אין לזה קשר עם חוק. אנג, אין זו הצעה חדשה. עד עכשיו לא שמעתי התנגדות להצעה זאת. דיברתי על זה לפני שנה ולא שמעתי התנגדות. על כל פנים, לא נראה לי שניתן לעשות זאת בשנה הזאת.

משה נסים (גח"ל):

שאלת את שר האוצר לדעתו בסוגיה זו?

שר-העבודה י. א. אלמוגי:

בלי לשאול אותו אני חושב שיסכים.

במישור ההנדסי של המשרד פועלים המחלקה לעבודות ציבוריות והאגף למדידות. מלים אחדות על עבודות מע"ק, שבשנים 1969—1972 השקיעה 239 מיליון לירות בפיתוח רשת הכבישים הבין-עירוניים.

גם על תכניות הסלילה החדשה, השיקום והקידום הבטיחותי בשנה הבאה ובשנים הקרובות מצויים פירו-טים רבים בחומר הכתוב שהוגש לכם. ארשה לעצמי רק מובאות מעטות. על הכבישים הראשיים שהורחבו, כביש ירושלים, הכביש המהיר חדרה—חיפה והכביש לנמל התעופה לוד, הכבישים בית-דגן—ראשון-לציון, וצומת ראם — צומת אחים — נוכל להוסיף בקרוב את הכביש המהיר מפלמחים לאשדוד, שיהיה אחד הכבישים המעו-לים בארץ.

במסגרת מילווה בסך 30 מיליון דולר, שנחתם עם הבנק העולמי, אנו עומדים לסיים עד סוף 1975 את סלילתו של כביש מהיר מגבולותיה המזרחיים של תל-אביב ועד שער-הגיא, להרחיב את הכביש אזור-בית-דגן—רמלה ל-4 נתיבים, להרחיב ל-4 נתיבים את הכביש שים ראשון-לציון—רחובות, רעננה—בית-ליד, ולסלול מס-פר כבישים חדשים באזור באר-שבע ונצרת.

כביש שער-הגיא—ירושלים נתחיל בשנת התקציב 1973/74 בהתקנת המחלף השלישי והחשוב במוצא.

בחומש 1973—1978 תשלום מע"ק את הקטעים החסרים בכבישים המהירים בין גוש דן לירושלים, חיפה ואשדוד, נעלה את רמתה ההנדסית של מערכת הכבישים הקיימת על-ידי בניית מחלפים במקום הצמתים הקיימים ונשפר את התכונות הגיאומטריות של המערכת. כמו כן נסלול מערכת כבישים שיעקפו את המרכזים העירוניים, ונשפר אותם בכבישים שאינם תואמים עוד את הדרישות של מיוע מודרני.

בשנה זו מטפלת מע"ק בתיכנונם והקמתם של 369 בניינים, מהם 151 בנייני תקשורת, 112 בנייני בריאות ו-106 בניינים שונים אחרים. סך כל ערך המבנים הנמ-צאים היום בשלבי ביצוע שונים הוא כ-650 מיליון ל-י-רות.

חברי הכנסת הנכבדים, הביטוח הלאומי תורם במי-דה הולכת וגוברת לחלוקה-מחדש של חלק מההכנסה הלאומית לפי קריטריונים סוציאליים.

מנחם בגין (גח"ל):

איזה ביטוי זה "חלוקה-מחדש"?

שר-העבודה י. א. אלמוגי:

חלוקה-מחדש.

מנחם בגין (גח"ל):

זה ביטוי מרקסיסטי מובהק. אינני חושב שזה מת-אים.

שר-העבודה י. א. אלמוגי:

לא כל דבר שאומרים עליו שהוא מרקסיסטי מבהיל אותי.

מנחם בגין (גח"ל):

אינני מנסה להבהיל אותך. אני תוהה על הביטוי. לממשלה יש החלטה לחלק מחדש את ההכנסה?

שר-העבודה י. א. אלמוגי:

חברי-הכנסת בגין, לחלוקה-מחדש של ההכנסה קור-אים בעברית, שיהלוק, באנגלית redistribution, זה מושג מקובל בחברה הרכושנית.

מנחם בגין (גח"ל):

אתה רוצה לקנות אותי בביטוי "חברה רכושנית"?

שר-העבודה י. א. אלמוגי:

אתה רוצה למכור אותי בביטוי "מרקסיסם"?

מנחם בגין (גח"ל):

אני יכול לעשות השוואה עם כל סוציאליסם ביש-ראל.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

חברי-הכנסת בגין גימלאות הביטוח הלאומי האם אתה מתנגד למס הכנסה?

מנחם בגין (גח"ל):

אני נאלץ לשלם אותו כמון.

שר-העבודה י. א. אלמוגי:

חלוקה-מחדש של ההכנסה הלאומית היא מושג כלכלי לגיטימי בכל העולם ובכל המשטרים. גם בישראל. בשנת 1965 היוו גימלאות הביטוח הלאומי רק 2.6% מן ההכנסה הלאומית. בשנת 1969 גדל האחוז ל-4.2; ובשנת 1971 הוא הגיע ל-5.5. זהו גידול בחלוקת ההכנסה.

גידול זה, שהוא משמעותי כשלעצמו, מעיד על הפעילות הרבה בתחום הבטחון הסוציאלי. הוא תוצאה של הרחבת סוגי הביטוח, שיפור רמת הגימלאות והר-חבת זכויות בענפים הקיימים.

בתחום ביטוח זיקנה עמדו בשנים האחרונות לפני המוסד שתי משימות מיידיות:

1. לעצור בעד שחיקת ערך הקיצבאות ולהחזיר להן את ערכן;
2. להבטיח שכל משפחה תקבל לפחות קיצבת זיקנה אחת.

בשנת 1965 הגיע שיעור הקיצבה ל-10.5% מהשכר הממוצע במשק; בשנת 1972 הצלחנו להחזיר את הקיצ-בה הבסיסית ליחיד ל-12.3% מן השכר הממוצע במשק, ועם הטבה סוציאלית — ל-17.7%, ולווג עם הטבה סוציאלית — ל-27.5% מן השכר הממוצע. אחוזים אלה אינם כוללים תוספות כגון ותק בביטוח, תוספת לרגל דחיית פרישה וכו', המעלות את אחוז הקיצבה מן השכר.

טיחים בטחון והגנה סוציאליים לאוכלוסיה שגופעה או קופחה בהכנסותיה לרגל נסיבות מיוחדות.

כתוצאה מפעילות רבגונית זאת גדלה תרומתו של המוסד לביטוח לאומי לביעור מוקדי העוני הקיימים ולמניעת היווצרות מוקדי עוני חדשים. מצאנו שגימלאו- חיו של הביטוח הלאומי צימצמו את מספר המשפחות החיות מתחת לקו העוני בשליש ויותר. עלינו לזכור שזו רק אחת מתוצאות הפעולה של הביטוח הלאומי. ענפי ביטוח שלמים בתוכו נועדו להגן על האדם מפני סיכונים חברתיים כגון תאונות עבודה או הפסד הכנסה בעת לידה, או שירות מילואים, שתדומתם אינה נמדדת דווקא בהקטנת הפערים אלא בשמירת יציבות במצב חברתי הקיים של הפרט.

מערכת ענפי הביטוח הקיימת, עם ענפי ביטוח מתוכ- גנים כגון ביטוח נכות כללי — אני מקווה כי בשעה שאנחנו יושבים כאן, למטה, בוועדת השרים לענייני חקיקה, סוף סוף מסיימים כבר את הצעת החוק ואני אוכל בקרוב להביאה לכנסת —, ביטוח פנסיוני וביטוח בריאות, משלימים את התשתית הסוציאלית של אבטחת ההכנסה. עליה יוכלו לפעול השירותים הסוציאליים היש- רים כגון שיכון, חינוך, שירותים קהילתיים ואחרים.

רק תשתית כוללת כזו, המבטיחה הכנסת מינימום, תוכל להבטיח ניצול יעיל יותר של השירותים החברתיים הנוספים.

גם בלי פעולות המיועדות להרחבת הזכויות קיים גידול מתמיד במספר מקבלי גימלאות מהביטוח הלאומי. למבנה הדמוגרפי של האוכלוסיה השלכות רבות על היקפן של פעולות אלה. אחוז הקשישים בחברה הזכאים לקיצבת זיקנה הולך וגדל מדי שנה. אב בשנת 1971/72 קיבלו 202,000 זוגות ובודדים קיצבת זיקנה ושאיורים מספרם גדל בשנת 1972 ל-217,000, ולפי אומדן לשנת התקציב הבאה יגיע מספרם ל-232,000 — גידול שנתי ב-7% לעומת השנה הקודמת. קיצבאות הילדים יגדלו בשנת התקציב הקרובה, לפי אומדן המוסד לביטוח לאו- מ, בשיעורים כמעט כפולים, לעומת שנת 1971/72. ואולם עלי לציין, כי טרם סוכמו הסיכומים הסופיים של תקציב זה בשנה הקרובה. בשנת 1972/73 ישולמו כ-359 מיליון לירות בשביל ילדים, לעומת כ-248 מיליון לירות ששולמו בשנת 1971/72. בשנת 1972/73 יהיו כ-86,000 לירות, ובעדן ישלם המוסד כ-46 מיליון לירות מענקי לידה.

הגידול השנתי במספר הנשים המקבלות דמי לידה הוא של 7.5%, ובשנה זו יקבלו דמי לידה כ-33,000 נשים, כשקיים גידול של יותר מ-25% בתשלום הממוצע לילדות. סך כל הגימלאות יהיה 40 מיליון לירות.

המוסד לביטוח לאומי, בשמשו כתובת לציבור רחב לטיפול במצבים הנובעים מסיכונים סוציאליים, לומד תוך מגעיו עם הציבור את הבעיות והצרכים שלא נפתרו ולא כוסו על-ידי ענפי הביטוח הקיימים במוסד. ידוע שבעיות חברתיות כרוכות אחת ברעותה, ולכן החליט המוסד ליוזם ולעודד פרויקטים סניוניים לשירותים סוצ- יאליים משלימים לאותן קבוצות האוכלוסיה הנמצאות בתחומי טיפול כגון: אמהות, קשישים, אלמנות, מש- פחות מרובות ילדים, נכי עבודה וכדומה.

לעתים מתבטא הסיוע של המוסד לשירותים מת- נדים, הקיימים כבר ביזמת גורם או אישיות, במתן מעקב מחקרי כדי להפיק תועלת מהגיע להערכה אפקטיבית של התכנית והסקת המסקנות לגביה.

בשנים האחרונות עלה בדיננו לבצע את העקרון של קיצבת זיקנה אחת לכל משפחה. תוצאה זו הושגה על- ידי כמה פעולות משולבות:

- א. למן 1968 הועברו כל מקבלי מענק זיקנה ממש- רד הסעד למסגרת המוסד לביטוח לאומי.
- ב. עולים קשישים שבאו לישראל והיו בגיל הקיצ- בה קיבלו קיצבה כמו תושבים מבטוחים על-פי החוק.
- ג. הונהגה ליברליזציה רבה ביחס למתן קיצבה בגיל המותנה (65—70); בוטל הסעיף על חובת צימצום היקף העבודה בגילים אלה; הורחבו האפשרויות של הכ- נסה מעבודה ושלא מעבודה, בלי להפסיד את הזכות לקיצבה.

כל ההסדרים האלה הביאו לכך שגדל מספר מקבלי קיצבאות הזיקנה בנוסף על הגידול הטבעי, ואנו הגענו בשלב זה למצב שכל משפחת קשיש מקבלת לפחות קיצבת זיקנה אחת.

מאחר שעמדנו על כך שריבוי ילדים הוא אחד מגורמי הפערים והעוני בישראל, שמנו לנו למטרה בשנים האחרונות להעניק סיוע משמעותי למשפחות מרובות ילדים. תחילה העלינו את הגיל המזכה לקיצבה מ-14 שנה ל-18 שנה, הוכללו תשלומים בשביל הילד השלישי של לא-שכיר מאפריל 1970, ומשנת 1972 — גם של השכיר.

באוקטובר 1972 עלה בדיננו להגדיל במידה ניכרת, למעשה להכפיל, על-ידי רפורמה המרחיקה לכת, את התשלומים החל מהילד השלישי. הרפורמה נועדה להבטיח שמשפחה עובדת לא תהיה עוד נושא לסעד בגין ילדיה. החל מאוקטובר 1972 הוגדלו הקיצבאות בצורה ניכרת. מס הכנסה, שהיה צריך להטיל לפי התכנית על הקיצבאות המוגדלות, טרם הופקל במסגרת הרפורמה הגדלו את הקיצבאות וקיוזנו חלק מההגדלה אצל בעלי ההכנסות על-ידי הקטנת הניכויים בגין ילדים במס הכנסה. בדרך זו הכנסנו פרוגרסיביות בקיצבאות הילדים, והקטנו את ההעדפה הקיימת לגבי משפחות בעלות הכנסות גבוהות.

ועדת העבודה תביא בקרוב לקריאה שנייה ושלישית את התיקון מס' 10 לחוק, ובו עשרות שיפורים משמעו- תיים, בפרט לגבי מעמדה של האשה בביטוח הלאומי, הקלות לאוכלוסיה פגיעה כגון קשישים ופנסיונרים. בתוך מסגרת תיקונים אלה ברצוני להזכיר במיוחד את התיקון המצמיד את ערך גימלאותיו של הביטוח הלאומי לשכר הממוצע במשק. הצמדה זו באה למנוע חזרה של החזיון של שחיקת ערך הגימלאות ולפטור אותנו ממשא-ומתן מייגע בכל שנה על השיפורים בשיעורי הקיצבאות.

תיקון זה מצמיד את הקבוצות הפגיעות — קשישים, ילדים, נשים יולדות ונכים — לעלויות בשכר של האוכ- לוסיה הפעילה במשק. הצמדה זו מבטיחה להם חלק בעליית רמת החיים הכללית.

אם נסכם את ציוני הדרך העיקריים של השנים האחרונות לפעילותנו בתחום הסוציאלי נוכל לראות, שלא נותר תחום אחד שלא טיפלנו בו. הרחבנו את המערכת הקיימת, תוך מאמץ ודגש מיוחד בשיפור מצבם של קשישים ומשפחות מרובות ילדים, שיפור מעמדה ומצבה של האשה כאדם עובד וראש משפחה; הפעלנו ענף ביטוח חדש — אבטלה והוקים סוציאליים, המב-

ובתוך ביתם. התכנית מתבצעת בשיתוף עם השירות הסוציאלי של בית-החולים "הדסה" בירושלים.

תכניות אלה הן פרויקטים, ואלה ישמשו לנו כנסיין. כמידת הצלחתם, ובמידה שהם יביאו הקלות רבות לאותו סוג של אנשים במצוקה, נשקיע כספים רבים יותר כדי לפתח שירות זה, בין שהוא יפותח על-ידי גופים וולונטריים ובין שיפותח על-ידינו. המוסד לביטוח לאומי עוקב כמובן אחרי נסיונות אלה. הוא גם מממן אותם.

חברי כנסת נכבדים, פעולות משרד העבודה והמוסד לביטוח לאומי ממוקדות בנושאים שתכליתם לתרום לביצוע מדיניותה של ממשלת ישראל.

מדיניותה של ממשלת ישראל מכוונת לבנות חברה תקינה, המכלכלת עצמה בכבוד וברמת חיים מתקדמת; חברה מושתתת על צדק סוציאלי, ללא פערים קטביים, קולטת עולים מבחינה כלכלית, חברתית ותרבותית ומזגת אותם מחדש לעם אחד. יעדים אלה הם העומדים, הם שעמדו והם שיעמדו לגדל עיני משרד העבודה והמוסד לביטוח לאומי גם בשנת התקציב הקרובה.

חברי כנסת נכבדים, כל הפעולות האלה, שעל מקצתן ניסיתי לעמוד בדברי ועיקרן מפורט בחומר המונח על שולחנכם, לרבות הצעת התקציב של משרדנו, לא היו אפשריות אילו לא עבודתם המסורה והאחראית של העובדים על כל השלוחות, האגפים והסניפים המפוזרים על פני הארץ כולה. אני מרשה לעצמי לשלוח אליהם דברי הערכה והוקרה גם מעל במת הכנסת.

אני רוצה לציין בהערכה גם את שיתוף הפעולה ההדוק עם ועדת העבודה של הכנסת. אחרי כל הדיונים, הביקורת וההשגות — שאיפה לקדם את חיי העבודה בארץ ולשפר את מצבו וכשרו של האדם העובד היא משותפת לכולנו.

וברוח זה אני מבקש להעביר את הצעת התקציב של משרד העבודה לוועדת העבודה.

הי"ד י. ישעיהו:

אין צורך להעביר שום דבר; הצעת התקציב כולה הועברה לוועדת הכספים.

שר-העבודה י. א. אלמוגי:

שכחתי שזאת בעצם רק סקירה.

לאור הסיכומים של ניסוי של שירות מסויים יבדוק המוסד באיזו מידה ניתן להכיל שירות נסיוני כזה שהצליח במסגרת השירותים שהמוסד מעניק על-פי החוק, או במסגרת חוקים סוציאליים אחרים, או למצוא לו גוף ציבורי אחר שיטול על עצמו את האחריות להפעלתו הקבועה של הפרוייקט. בשנה הנוכחית מפעיל המוסד או משותף בהפעלת 8 תכניות לשירותים נסיוניים כאלה, ועוד 4 תכניות נמצאות בדיון. המפעלים הנסיוניים הפועלים כעת הם:

1. ייעוץ לקשישים. פנסיונרים בעלי השכלה ונסיון בעבודה ציבורית או מקצועית ספציפית — דופאים, עורכי-דין או עובדים סוציאליים — משמשים אחרי הדרכה מתאימה כיועצים מתנדבים לפנסיונרים אחרים, בבעיות אישיות, הכנסה, בריאות, משפט, עבודה, ניצול זמן פנוי וכדומה. ייעוץ זה ניתן לפי שעה בסניפי המוסד לביטוח לאומי בירושלים וברמת-גן.

2. מרכז-יום לקשישי בירושלים. מרכז-יום של קשישי שים מטעם עיריית ירושלים משמש נסיון לפתור את השאלה האם ניתן להשפיע באמצעות מרכז-יום כזה על הקשישים שימשיכו לגור בתוך הקהילה ולא יודקו לבתי-אבות. המרכז מאתר את בעיותיהם של הקשישים המבקרים בו, מפנה אותם לשירותים הסוציאליים הקיימים, או מספק להם את השירותים החסרים, ומשמש תחנת-מעקב אחרי שימות בשירותים המוצעים על-ידי המרכז.

3. תכנית הכשרה לקראת הפרישה מעבודה — בחיפה. בכמה מפעלים בחיפה, בתעשייה ובשירותים, תי-ערך הכשרה מוקדמת למועמדים לפרישה מהעבודה. מטרת התכנית: לבדוק את השפעתה של תכנית הכנה לפרישה על הסתגלותו של הקשיש לפרישה וכשרו לפתור את הבעיות הנובעות ממנה. התכנית נערכה בשיתוף עם מועצת פועלי חיפה.

4. קרן הלוואה לנכים. המוסד לביטוח לאומי מעניק הלוואות לנכים בכל הקשור בשיקומם המקצועי, גם אם קיימים צרכים מיוחדים אשר אינם קשורים במישרין בשיקומם המקצועי. התכנית נערכת בשיתוף עם ארגון נכי תאונות העבודה.

5. עזרה מזקן לזקן. הזקנים המסוגלים לכך עוזרים לזקנים המרותקים לביתם בסידורים מחוץ לביתם

דיון

בסקירתו החשובה והמקיפה משפטים אחדים בלבד לבי-עיה החמורה הנוגעת במשק הישראלי, היא בעיית יחסי העבודה, בשעה שאין חולק על חומרת המצב בתחום זה. ההצעה היחידה שהואיל שר העבודה להביא לפני הכנסת היא הצעה וולונטרית, של שאיפה, שהוא מציע לכנסת, בשעה שלפי עניות דעתי הצעה זו טעונה חקיקה, ועוד אגע בכך בהמשך הדברים.

ועוד הכרין שר העבודה כי אין בדעתו לנקוט כל יזמה של הצעת חקיקה לכנסת כדי לפתור את בעיית יחסי העבודה בארץ. אני חושב שמיותר להשחית מלים או למנות כרוכל את סידרת השביתות שהיו בשנה זו, כמו בשנים קודמות, במשק הישראלי. אין צורך למנות וגם אין צורך להדגיש כי רוב רובן של שביתות אלה היו דווקא ובעיקר בשירותים החיוניים ביותר, בתחום הברי-

הי"ד י. ישעיהו:

חברי הכנסת, הדיון על סקירת שר העבודה יהיה כמובן סיעתי. ועדת הכנסת קבעה לדיון זה 4 שעות, ויש בדעתנו לסיימו היום. פירוש הדבר שהשיבה הזאת תימשך עד שעה 21.15-21.30, ואני מבקש מחברי הכנסת לעמוד בנסיון הזה.

יורם ארידור (גח"ל):

האם גם תשובת השר תהיה היום?

הי"ד י. ישעיהו:

לא.

דעות הדיבור לחבר-הכנסת נסים, ואחריו לחברת-הכנסת ארבל-אלמולינג.

משה נסים (גח"ל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, שר העבודה יחד

שמנהל רשות הנמלים, חיים לסקוב, לא היה בקי ולא היה מחונן בקשירת יחסי אנוש. הכל תלו את המצב בגמלים במנהל רשות הנמלים. ברוך השם, כיום מנהל רשות הנמלים הוא אדם אחר. יחסי אנוש בודאי קיימים, אבל אם נעשה השוואה נימצא למדים כי המצב הגרוע ביותר ביחסי עבודה בתקופתו של לסקוב היה טוב פי כמה מהמצב כיום, ומי מאתנו יכול היה להצדיק את השביתה האחרונה בגמלים? אינני מדבר על עצם הדרי-שות לשכר ועל היקף. לא זה המעניין בדיון על יחסי עבודה. מי שמעוניין בשיפור יחסי עבודה חייב למצוא את הכלים והאמצעים היכולים להביא לידי כך.

כל מחיר שישולם בשביל השקט - כך אמרו נציגי הממשלה - כדאי לשלמו. אבל הממשלה היא חסרת אונים. כבר אמר שר העבודה כי אין בדעתו להציע כל הצעה שהיא. הממשלה אינה מפעילה את סמכותה. היא אינה מושלת. הממשלה אינה עושה כלל ועיקר לשם יצירת דפוסים ותרבות של יחסי עבודה. היא נדבקת עדיין בכל אותן דוקטרינות ישנות שאבד עליהן כלה. היא נבהלת מבוררות, אבל מצד שני מפעילה צווי ריתוק. המדיניות היחידה שהממשלה הפגינה עד היום במערכת יחסי עבודה היתה הסחבת, וכמדיניות-משנה - הכניעה ביחסי עבודה דווקא לקבוצות החזקות, דווקא לאותן קבוצות המנצלות את מעמדן בגלל היתון שליטות, כפי שאמרת, על עורקי הנשימה של המשק.

כולנו זוכרים את הצהרות שר האוצר בשנה שעבר, והאילו השנה, בעניין יחסי עבודה ושכר. אבל אני חושב שאין כמוהו ואין כממשלה בשנה זו כדי לדעת מה עתיד להתרחש בחדש אוקטובר - הצהרות לחד ופעולות לחד; מעשים לחד והצהרות לחד.

אחד הדברים הנכוחים לפתרון בעיית יחסי העבודה בארץ הוא קביעת דפוסים שישליטו מערכת של יחסי עבודה ערוכים וכתובים, כדי שגם ציבור העובדים וגם ציבור המעסיקים יפנה אליהם, כלומר להמציא את הכתובות הנכונות לפתרון הסיכסוכים. זה המוצא מהסבך שאנו נתונים בו ביחסי עבודה, כאשר הממשלה מאשימה את ההסתדרות, ההסתדרות את הממשלה, הממשלה את העובדים, העובדים את הממשלה, בלי כל תוחלת, בלי כל סיום.

אצלנו הדיונים על בעיות השכר הם דיונים פרמננטיים, לא אחת לשנתיים. מה מציע שר העבודה כדי שהממשלה תטפל במצב זה? למעשה הוא לא דיבר על הממשלה. הוא אמר שהוא מציע. הבינוני שהוא הציע לחלל הכנסת שהסכמי העבודה ייהתמו ערב פקיעת תקפו של הסכם העבודה. אני שואל את שר העבודה האם לא ידוע לו הסעיף בחוק הסכמים קיבוציים, האומר כי הסכם קיבוצי שמונו נסתיים תקף עד לכריית הסכם חדש? הלא כדי להציע הצעה כזאת עליך לבוא בהצעת חוק לכנסת. ואני שואל אם מה שביטאת - ואינני מתייחס לגוף ההצעה - זאת דעת הממשלה. האם היתה לך סמכות מהממשלה לומר זאת ובעקבות זאת גם להציע הצעת חוק?

אבל לא בהצעתו של שר העבודה הפתרון. הדפוסים שאותנו הצענו, מציעים היום ונציע גם בעתיד, עד אשר ייכווני ישראל, הם תיווך חובה בכל המשק ובכורדות חובה בשידותיים החיוניים. שר העבודה נהג לתקוף את התביעה לתיווך חובה במשק בנימוק אחד ולתחיד - שתיווך חובה אפשרי אך ורק כאשר גם על הממשלה

אות, הנמלים, קשרי החוץ של מדינת ישראל, היוצא, כלי התקשורת וכל כיוצא באלה.

הצד השווה שבכל השביתות, יותר נכון ברובן, הוא: ראשית - בדרך כלל השביתות היו בתוך תקופת תקפו של הסכם עבודה. שנית - הן היו, כפי שהדגשתי, בשי-רותים החיוניים ביותר למשק הישראלי ולחיי הציבור. שלישית - לפחות שני שלישים מהשביתות היו שביתות שהוכרוזו שלא באישור האיגוד המקצועי, כלומר מה שקרוי בימינו "שביתות פראיות".

שלום כהן:

אין דבר. בשנה הבאה לא יהיו שביתות. כל השביתות ילכו לבית-הסוהר.

משה נסים (גח"ל):

כאשר דנים על בעיית השביתות צריך לדון גם באנטומיה שלהן. אני מדבר על השביתות בשידותיים החיוניים ביותר. אני מכריז וחוזר ואומר כי איננו מתנגדים לשביתות. אנו סבורים שזה לעובד אמצעי, כלי למיצוי זכויותיו; אבל זמנו, מועדו ומקומו של השביתות הללו הוא לפי תרבות מסוימת בסדר מסוים, בדפוסים מסוימים, ויש לנצל אמצעי זה כשכלו כל הקיצים.

אבל מה המצב בימינו, בתקופתנו? השביתות כיום מוכרזות בעיקר - אני מדגיש את המלה "בעיקר", כי לא מדובר בכל השביתות - על-ידי קבוצות לחץ, על-די אנשים השליטים על עורקי הנשימה של המשק. קבוצות אלה מנצלות את מעמדן כדי להשיג מטרות מסוימות, ואינני בטוח שהעניין העומד מאחורי השביתה הוא תמיד דווקא השכר. נוצר מצב שאותה קבוצה מנצלת את הפועלים ואת העובדים למטרותיה. וכאשר אנו מת-קיפים - איננו מתקיפים, חלילה, את ציבור העובדים לציבור העובדים יש דרישות לגיטימיות. אנו תוקפים את השיטה; אנו תוקפים אותה קבוצה מצומצמת של מנהי-גות ציבור העובדים. כלפיה יש לנו טענות, אבל לא אל ציבור העובדים.

נוצר מצב שקבוצה קטנה מיוחסת זו מנצלת פועלים שאינם מיוחסים במשק הישראלי. ומי תורם לכך? אני רואה שהוא איננו נמצא היום בדיון זה. אינני יודע למה. תורם לכך מזכיר ההסתדרות בהתבטאויותיו הנודעות, ואינני מתכוון להתבטאויותי האחרונות, האימוללות, המ-אמללות והמודרות בתחום יחסי החוץ והבטחון של מדינת ישראל. לא בכך דנים אנו עכשיו. אבל הצד השווה בהתבטאויותיו של מזכיר ההסתדרות הוא שהוא מנצל את מעמדו, את היוקרה של תפקידו, ומשמיע דברים שעלולים תמיד להזיק. פעם הם מזיקים למדינת ישראל בתחום המדיני, אבל באופן פרמנטטי הם מזיקים לשקט התעשייתי במדינת ישראל. בהתבטאויותיו הוא נתן עידוד וזינוק להפרת השקט התעשייתי. אבל ראו זה פלא. עד כמה שביקש להתחבב על ציבור העובדים, עד כמה שהתבטאויותיו היו צריכות לתרום ליציאת אמון הדדי, להחזרת עטרת המרות והמשמעת של האיגוד המקצועי ליושנה - כל זה לא קרה. מזכיר ההסתדרות תרם תרומה ועודד בעקיפין שביתות, אבל הוא לא היה בעל יכולת לחסל שביתות, גם לא אלה שהוכרוזו בניגוד לדעתו של האיגוד המקצועי. נמצאת למד שמרותה של ההסתדרות רפויה עדיין וחלשה, ושום התבטאויות אומ-ללות לא יועילו לשיפור יחסי העבודה במדינת ישראל. היתה תקופה שתלו את הקולר במצב בגמלים, וברוך השם, היה במי תחלת את הקולר. דיברו על כך

של העלייה ב-4% - אם בשיפור העבודה עצמה, בכי" שורים הנוספים, בהעלאת הכושר המקצועי של העובד ואם בהון המושקע. צריך לראות בנושא זה את אחד המוקדים החשובים ביותר לפעולה, וכאן צריך מאמץ משולב של משרד העבודה, של ההסתדרות, של אירגוני המעסיקים ושל העובדים.

קראתי מחקר של שני מומחים אמריקאים, ששהו בישראל שנים אחדות, על בעיית פריון העבודה בישראל, ואני חושב שהם נתנו כמה הצעות הראויות לבחינה ולבדיקה. שר העבודה דיבר בנושא זה על קצה המזלג, והכוונה לשכר עידוד קבוצתי. זו שיטה חדשה של שכר עידוד, אשר לפי טיבה וטבעה - אולי בצד שכר העידוד האינדיבידואלי, שבמידה מסויימת קיים היום במשק - עשויה לפתור את בעיית הפריון במשק. יש לעודד את השיטה של שכר העידוד, של פרמיות בעד פריון, כי בכך ישפור מצבו של העובד באופן ריאלי, ובכך לאמינותו של דבר תגדל רמת החיים של העובד, ולא בשיטה הקיימת שהיא מעגל קסמים. בזה לא נעשה זי הצורך. אחת הסיבות לכך היא המיסוי הגבוה. לשכר עידוד, לפרמיות, יש הטבות מסויימות במס הכנסה, אולם לא מספיקות, אבל האוצר - כפי שהבינוני מאותו מחקר - מתנגד למתן הטבות במס הכנסה, לשיעורים מופחתים במס הכנסה לשכר עידוד קבוצתי. כיצד האוצר, שגם הוא צריך לראות את עניין הפריון כעניין בעל חשיבות מכרעת במשק, כיצד הוא סבור שיוכל לתרום להעלאת הפריון אם לא בדרך של שיעורים בניכוי מס הכנסה, כדי להפוך את הדבר לכדאי, למפתה, לרצוי?

שר העבודה דיבר על בעיית כוח-האדם. בעיית כוח-האדם במשק כיום היא חריפה מאוד בגלל תעסוקת-יתר. אבל לדעתי לא ניתח שר העבודה בהרחבה שניים ממוקדי הבעיה של כוח-האדם בישראל, שאחד מהם הוא חוסר פרופורציה גאונית בין עובדי השירותים והייצור. המצב מדהיב ביותר, כי בשנים הקרובות צפוי מחסור של כ-100,000 עובדים בענפי הייצור. אין ספק שזה בגלל מדיניות הממשלה, המעדיפה את עובדי השיירות. נוסף על כך צריך לזכור - ושר העבודה הזכיר זאת בדבריו - שהיום רוב העובדים מן השטחים, כמעט 90%, עובדים זדוקים בענפי הייצור. כלומר המחסור בי עובדי ייצור יהודים הוא כיום משווע פי כמה. בשביל לפתור זאת, אדוני שר העבודה, צריך לטפל בבעיית האבטלה הסמויה, של ביזבוז מנגוני מופלג, של כפי-לויית בשירותים וכיו"ב. ויש לפתור זאת לא רק בכך-אגב, לא רק על-ידי אותה קרן שקמה, אלא גם על-ידי תנופה חדשה, על-ידי ניצול המציאות של היום, של תעסוקת-יתר, כדי להגביר את נידות העובדים, כדי להפוך את הדבר לכדאי שעובדי השירותים יעברו לענפי הייצור. הבעיה של האבטלה הסמויה משפיעה באופן שלילי גם על פריון העבודה, מורידה את מוסר העבודה ומקפחת את ענפי הייצור, עם כל ההשלכות.

מלים אחדות, אדוני שר העבודה, על הביטוח הלאומי או על מה שקרוי הבטחון הסוציאלי. קראתי את החוברת "לקראת בטחון סוציאלי מקיף", ואילו היה זמני מספיק הייתי חושב שראוי לצטט דברים מתוכה - והם יפים, ממל במת הכנסת, כפי שפישט, אדוני שר העבודה, בסיום דבריו על היעדים הסוציאליים שמציבה הממשלה לנגד עיניה. אבל אדוני שר העבודה, יש מרחק בין הרצון, בין ההצהרות, לבין מה שמבוצע. יש היום שני מוסדות

יחולו הוראות חוק סיכסוכי עבודה וגם הממשלה תיוקק לשירותי התיווך, כי היא המעסיקה הגדולה במשק. והנה, אדוני שר העבודה, בשנה שעברה - הלא ידוע לך היטב - נתקבלה הוראה זו בתיקון לחוק יישוב סיכסוכי עבודה.

שר-העבודה י. א. אלמוני:
 לא נכון.

משה נסים (גח"ל):
 נתקבלה.

שר-העבודה י. א. אלמוני:
 לא נתקבלה.

משה נסים (גח"ל):

היא נתקבלה ומופיעה בתיקון לחוק. אולי בממדים קצת מצומצמים, אבל העקרון נתקבל. ואני שואל אותך: מה יש לך, אדוני שר העבודה, לטעון היום נגד תיווך חובה? מדוע לא יהיה אמצעי זה מחוייב לפני כל נסיון ומחשבה לשבייתה בשירותים החיוניים? אתה מציע שאפשר יהיה לשבות אחרי תקופה של שנתיים, בתום תקופה של ההסכם הקיבוצי, ואני שואל אותך: האם אתה מסכים לשביתות גם בשירותים החיוניים ביותר במשק? בשירותי הבריאות? בנמלים, ולא חשוב באיזו תקופה? בכלל התקשורת? זו ההצעה שאתה מביא לנו? מה אתה מציע כדי לפתור את בעיית השירותים החיוניים?

אתם, אומרים שבוררות חובה היא צו ריתוק פרמי-גנטי. זה הביטוי שלך, אדוני שר העבודה. מדוע יש כך לראות את הדברים? בוררות חובה בשירותים חיוניים ביותר הוא מוסד שצריך לחבב אותו על ציבור העובדים. זה מוסד למען ציבור העובדים. מאשימים, ובצדק, את הממשלה בסחבת. הדרך למנוע סחבת היא על-ידי הפניית סיכסוכים בשירותים חיוניים למוסד ממלכתי של בוררות, שבראשו יעמוד שופט אובייקטיבי, שהוא יקבע בסיכסוכי עבודה, בתוך מסגרת זמן ברורה, מוגדרת, מצומצמת, ואז לא תישמע עוד הטענה על סחבת. מדוע צריך להשניא על ציבור העובדים את בוררות החובה? הלא זה למענם, הרי מלכתחילה יוצרים אווירה נגד דבר שהוא טוב, שהוא חיוני, שהמשק זקוק לו היום, במצב של תעסוקה מלאה ותעסוקת-יתר, כאוויר לנשימה.

צדקת, אדוני שר העבודה, כאשר אמרת שאצלנו מדברים הרבה על הסכמי עבודה, אבל לא תמצא בהם, לפנייהם ואחריהם, דיונים על פריון עבודה ותפוקה. זה אחד מן המוקדים החשובים ביותר שמשרד העבודה מופקד עליו, וצריך לקדם אותו בממדים משמעותיים ביותר. רק אתמול אמר שר המסחר והתעשייה שפריון העבודה של העובד בישראל בהשוואה לזה שבארצות-הברית הוא 60%; בהשוואה לארצות אירופה - 70%.

(חבר-הכנסת מ. כרמל קורא קרי-את ביניים)

אגיע לזה.

מומחים יאמרו שללא תוספת כוח-אדם, ללא מיכון נוסף, ניתן לשפר את פריון העבודה ב-20% עד 30%. שר העבודה נתן לנו את המספרים של השיפור בפריון העבודה. אדוני, זוהי עלייה, אך זוהי ירידה בעלייה. זה מדהיב ביותר, זה צריך להחריד אותנו, כי קודם היתה העלייה גדולה יותר, ועדיין אין אנו יודעים מה מקורה

משה נסים (גח"ל) : יפה.

ומה על חוק הפגשה הכולל שהבטחה, אדוני שר העבודה, בשנה הראשונה לקיומה של הכנסת הזאת ?
ומה על חוק ביטוח בריאות כללי, שבכל שנה מב- יתייחס הנה ימים באים... כל אלה יעדים חשובים. היכן הם ? קראתי בחוברת שהצעת חוק הנכות מונחת כבר על שולחן הכנסת. מיששתי בכל כלי ולא מצאתי. היום שמעתי שוועדת השרים לענייני חקיקה תדון בזה. הדרך ארוכה עדיין. הכנסת הזאת מסיימת את כהונתה. אם כן, הצהרות לחוד, אדוני שר העבודה, ומעשים לחוד.

יש עוד הרבה מה לעשות ולשפר בביטוח הלאומי. הכוונות הטובות ישנן, אבל צריך שלא להיות כבולים לאותה מדיניות פיסקלית של הממשלה, כי המוסד לבני-טוח לאומי צריך להיות מוסד עצמאי, מוסד היונק את כספיו ואת תקבוליו ישירות מן הציבור וצריך באמת לתרום לשוויון, להקטנת פערים, ולא לשחוק את הקיצ-באות מול ההעלאות המדהימות שהיו בשיעור דמי הבי-טוח שהציבור נתן למוסד לביטוח לאומי.

היו"ר י. ישעיהו :

רשות הדיבור לחברת-הכנסת ארבל-אלמזולינו, וא-חריה לחברת-הכנסת טובה סנהדראי.

שושנה ארבל-אלמזולינו (המערך, עבודה-מפ"ם) :

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, בראשית דברי ברצוני לברך את שר העבודה ולהביע הערכה מלאה על הסקירה המאלפת אשר הקיפה את כל שטחי הפעולה שבהם עוסק ומטפל משרדו.

כן ברצוני להעיר לדברי חבר-הכנסת נסים. אינני יודעת אם חבר-הכנסת נסים דיבר היום בשם כל גח"ל. לא אחת חדלה אני מלהבין מי מדבר בשם סיעת גח"ל.

משה נסים (גח"ל) :

האם את יודעת מי מדבר בשם המערך - ספיר או בן-אהרן ?

שושנה ארבל-אלמזולינו (המערך, עבודה-מפ"ם) :

סיעת גח"ל מאמינה שיש ביכלתה ליהנות מהעולם הזה וגם מהעולם הבא, למצוא חן בעיני הנותני העבודה, לייצג אותם וגם לזכות במחייאות כפיים אצל הפועלים. מצד אחד התקיף היום חבר-הכנסת נסים את ההסתדרות ואת מזכירה הכללי על שלא בלמו תביעות שכר של הפועלים -

משה נסים (גח"ל) :

לא אמרתי זאת. ידיברתי על השיטה.

שושנה ארבל-אלמזולינו (המערך, עבודה-מפ"ם) :

— מצד שני תובעים דוברי גח"ל אחרים העלאות שכר נוספות, תשלום תוספת יוקר פעמיים בשנה וממא-רים לתמוך בכל שביתה, מאושרת או לא מאושרת. אני חושבת שגח"ל צריכה להחליט אחת לתמיד במי היא תומכת ולצד מי היא מתייצבת.

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הבעיה המרכזית הניצבת לפני משרד העבודה היא בעיית המחסור הקיים בכוח עבודה, מחסור הנותן את אותותיו במשק ובחברה הישראלים. המצב הקיים בתחום זה והתחזית הקיימת לגבי השנים הקרובות מוכיחים לנו כי המחסור בכוח-אדם איננו אפיזודה חולפת ותחזית זו מחייבת היערכות ונקי-טת אמצעים על-מנת לצמצם במקסימום את השפעתו

לביטוח לאומי: יש המוסד לביטוח לאומי עם היעדים הסוציאליים החשובים שהוא גטל על עצמו, עם המנגנון הרואה נכוחה את היעדים הסוציאליים ורוצה לשפר או-תם; ויש המוסד לביטוח לאומי שהוא מכשיר בידי המ-דיניות הפיסקלית של הממשלה. אילו היה זמני מרשה לי הייתי מנתח כעת את סוגיית הקיצבאות למיניהן מול תשלומי דמי הביטוח שהציבור משלם למוסד לביטוח לאומי והייתי מוכיח עד כמה גדול המרחק בין ההצ-רות, בין הרצון לחסל את העוני, לבין המציאות שקיים עוני.

נתייחס לרגע לבעיית קיצבאות למשפחות מרובות ילדים. מה המצב? היתה דפורמה, תמכנו בה ואני חוזר ואומר: סברנו שמן הראוי שתתקבל. מה הן תוצאותיה לאור הניכויים העתידיים ממס הכנסה? הייתי יכול לצטט את דבריו, אדוני שר העבודה, מהחוברת היפה הזאת, מול המציאות. מה השתפר בשביל אותן משפחות מרובות ילדים, בשביל אותן משפחות עניות? והלא 12% ממש-פחות ישראל הן אבות ל-40% מילדי ישראל, וחלק הארי של 40% אלה מילדי ישראל הם ממשפחות עניות שחיות מתחת לקו העוני, על סף העוני. מה נעשה? תוספת של 9.25 לירות? כך משפרים? כך פותרים את בעיות העוני? הלא המספרים אינם שלי אלא של משרד האוצר ושל משרד העבודה. ב-9.25 לירות נפתור את הבעיה?

נוה על קיצבת יוצאי-צבא? כבר שנתיים-שלוש שנים היא קיימת ומי זוכר אותה? לא היו העלאות? לא היו התייקרויות? האם האינדקס לא עלה? קיצבאות יוצאי-צבא נשארן כמות שהן. מדוע?

קיצבת זיקנה ושיארים זוהי השערוריה הגדולה ביותר בתוך ששקשור לביטוח הלאומי. עכשוויו אנתנו מתבשר-רים שתהיה העגלה עד כדי 15% מהשכר הממוצע במשק. קודם כל השכר הממוצע של השנה שעברה; שנית, מדוע 15%? מדוע השויות, אדוני שר העבודה, בחוברת זו עם שנת 1965, כאשר הקיצבאות היו 10.5% מהשכר הממוצע במשק, ולא עם שנת 1954, כאשר היו 21.7%; והיום 12.3% של השנה הקודמת, זאת אומרת 10%? הבשורה של 15% של השנה הקודמת אינה בשורה. צריך להחזיר את קיצבאות היוקנה לאותו שיעור לו ציפו אלה אשר הביאו את חוק הביטוח הלאומי והבטיחו אותו ברוחם ובהצעותיהם ובמספרים שנתנו ובסכום היסוד שהוקצה למטרת קיצבאות הזיקנה; דהיינו - 21.7%. אין כאן בעיה אקטוארית, אדוני שר העבודה. אילו זמני היה מרשה לי - הייתי קורא את דבריו של האקטואר של המוסד לביטוח לאומי, הסבור שגם אילו העלו את הקיצבאות ל-18% מן השכר הממוצע עדיין היו יתרונות נכבדות ביותר, אקטואריות, לתקופה של יותר מ-20 שנים.

וחוק הנכות? אנתנו משלמים כבר שלוש שנים דמי ביטוח. שר העבודה הבטיח שהצעת החוק תובא לכנסת בסוף שנת 1970. במכתב לוועדת העבודה הוא הבטיח, שעד אפריל 1971 יונח החוק על שולחן הכנסת. היכן חוק הנכות? לא היו מקרי נכות? האם, כאשר תביאו את החוק תהיה נכון לכך, אדוני שר העבודה, שהחוק יהיה דטרואקטיבי, שיחול על מקרים שקרו לפני כניסת החוק לתקפו?

שר-העבודה י. א. אלמוגי :

כן, מאותו יום שהוא שילם.

בהקלות במס הכנסה, צנועות אמנם, שניתנו לנשים עוב-
 דות, וכן בעזרה הכספית שניתנה על-ידי הממשלה לאיר-
 גוני נשים ולרשויות מקומיות להרחבת רשת מעונות-יום
 לילדי אמהות עובדות, וכן בהארכת השעות של הילדים
 הנמצאים במעונות. במיוחד ברצוני לברך על הניצנים
 הראשונים של שיתופם של מעבידים בהקמתם והזקתם
 של מעונות בשביל ילדי האמהות המועסקות במפעלים
 שלהם. כל האמצעים הללו הם התחלות ברוכות, אשר
 מחייבות מעשים ונקיטת צעדים נוספים.

מקור שני של כוח העבודה הרדום הוא הנערים
 והנערות שנשרו מבת-ספר יסודיים ומסתובבים בטל,
 אינם עובדים ואינם לומדים. מעריכים את מספרם ב-
 23,000, בקירוב; רובם מרוכזים בפרברים ושכונות עוני
 של הערים הגדולות. הדאגה לקליטתם של נערים אלה
 בעבודה, הדאגה להקנות להם מקצוע ולהכשיר אותם
 להיות אלמנט פרודוקטיבי בחברה הישראלית - היא
 כורח לאומי וחברתי גם יחד. חיי בטלה בגיל צעיר משמ-
 שים חממה לעבריינות, תיסכול וזריעת רגשי שנאה לחב-
 דה. עלי לציין בצער כי אף-על-פי שכל הגורמים הממ-
 לכתיים והציבוריים מודעים לבעיה זו ולהשלכותיה השלי-
 ליות, נעשה עד כה מיטע מאוד לפתרון בעיה זו, הטומנת
 בחובה סכנות רציניות.

הפעולות שנעשו בתחום זה, אמנם בהיקף מצומצם,
 בהקמת חבורות עבודה המועסקות במפעלים שונים ובסד-
 נאות צה"ל, במגמה להקנות לנערים מקצוע ובאותו זמן
 להקנות להם גם ערכי חינוך ותרבות - הוכתרו בהצלחה,
 ונערים שהיו מוגדרים כנערי רחוב או נערי שוליים זקפו
 את קומתם, רכשו מקצוע והתגייסו לצה"ל.

גורמים רבים מטפלים בבעיה זו, וכל גורם רוצה
 לזקוף לזכותו הישגים. אך בסיכומו של דבר מספר הנע-
 רים שאותרו ושוקמו איננו עומד בשום יחס לבעיה ול-
 היקפה.

הטיפול בנוער זה הוא קיצה דודש תיאום בין כל
 הגורמים, כשהמגמה היסודית בטיפול צריכה להיות הכ-
 שרת הנער מבחינה נפשית ופיסית להי עבודה, דאגה
 לקליטתו במקום עבודה ומעקב רצוף אחר קליטתו בע-
 בודה והתמדתו בה. בהתחשב בכך אני סבורה שהטיפול
 בנוער הזה צריך להימצא במסגרת משרד העבודה, תוך
 תיאום עם הגורמים האחרים שבעיה זו נוגעת להם, כמו
 משרד החינוך, משרד הסעד, רשויות מוניציפליות ואיר-
 גוני נוער.

כבוד היושב-ראש, המחסור בכוח-אדם הצפוי במשק
 בשנים הקרובות מחייב כי בהקמת מפעלי תעשייה חד-
 שים תיתן עדיפות לאותם מפעלים, אשר כתוצאה
 מהעמקת האוטומציה בהליכי הייצור יהיו זקוקים למיני-
 מוס של כוח-אדם. וזה בניגוד למה שהיה בעבר, כאשר
 הדאגה לאספקת מקסימום מקומות עבודה הדריכה את
 מתכנני התיעוש בארץ. כמו כן יש לפתח תעשיות עתידות
 מדע, שיש ביכולתן לקלוט בעלי מקצוע מעולים ואקד-
 מאים ואשר מוכשרות להתחרות בשווקים בין-לאומיים
 בכיבוש מוצריהם.

אם בתחום התעשייה אפשר לציין בסיפוק שחלה
 התקדמות בשטח העמקת הטכנולוגיה והאוטומציה, הרי
 בתחום הבנייה קיים פיגור רב, אשר מוצא את ביטויו
 הן בקצב ומשך הבניה והן במספר הרב של עובדים
 המועסקים בנבן, דבר המייקר את הבנייה ומאפשר רוו-
 חים גדולים לכל העוסקים בענף זה. לא מובנת העובדה

השלילית. לדעתי לא נשקף שינוי רציני בתחום המחסור
 בכוח-אדם וזה נוכח הבנייה המואצת, שתימשך בעקבות
 עלייה המגיעה לארץ, הצורך במתן שיכון לזוגות צעירים
 ולילדי משכנות העוני, הרחבת התעשייה - ובמיוחד לסי-
 פוק צרכי הבטחון - והעמקת מדיניות הסעד שפירושה:
 יותר מורים, יותר עובדי רפואה, יותר עובדי סעד וסי-
 עוד.

הגענו לגבול אופטימלי של העסקת ערבים מהש-
 טחים בישראל וחושבני שצרכים לאומיים וחברתיים יהייבו
 הקטנת מספר המועסקים מהשטחים בישראל באופן
 הדרגתי, תוך יצירת מקורות תעסוקה בסיסיים בשבילם
 במקומות מגוריהם.

בקביעת התחזית לכוח-אדם עלינו להביא בחשבון
 שהארכת שנות הלימוד וגידול מספר התלמידים בבתי-
 ספר גבוהים מקטינים את כוח העבודה הפעיל, גם כש-
 התפתחות זו היא רצויה וחיובית, כל זמן שגיוון הלי-
 מודים תואם את צרכי המשק ולא יגרום ליצירת שכבה
 מתוסכלת של בעלי דיפלומה שהמשק איננו יכול לקלוט
 אותם.

מציאות זאת מחייבת ביתר שאת פעולה מתמדת
 ומתוכננת בכמה מישורים: (א) הפעלת כוח העבודה
 הרדום במשק; (ב) העמקת הטכנולוגיה והאוטומציה ביי-
 צור ובשירותים; (ג) ניצול יעיל ופרודוקטיבי של כוח הע-
 בודה הפעיל; (ד) העלאת הפריון והתפוקה.

כבוד היושב-ראש, ברצוני להקדיש משפטים מספר
 לכל אחד מההיבטים הללו.

ברצוני לציין בסיפוק כי בתחום הפעלת כוח הע-
 כחה הרדום במשק נעשה רבות בשנים האחרונות, ויש
 לזקוף את הפעולה שנעשתה לרגישותו של שר העבודה
 לבעיות אלה. כוח עבודה רדום מצוי כיום בעיקר בקרב
 הנשים העובדות במשק ביתן, ובחלקו באותה שכבה של
 נערים ונערות, גילאי 14-20, שאינם עובדים ואינם
 לומדים.

מאז שנת 1970 נכנסו יותר מ-30,000 נשים נוספות
 למעגל העבודה, והאחוז של כוח העבודה הפעיל מקרב
 הנשים עלה ביותר מ-3% בחמש השנים האחרונות,
 וכיום הוא עובר על 33%, לעומת 30.6% בשנת 1967,
 בקרב הנשים היהודיות.

השיפור שחל בתחום ניצול כוח העבודה המצוי
 בקרב הנשים איננו מספיק, וזאת בהשוואה למצב הקיים
 בתחום זה במדינות מתקדמות ומתועשות, הן בהתחשב
 באפשרויות הקיימות בישראל והן בעקבות השינויים שחלו
 בהרכב האוכלוסייה ובגישתה לעבודת נשים.

נוכח העובדה שנושא זה הועלה פעמים מספר במ-
 ליאת הכנסת ונדרן באופן יסודי ובהרחבה בוועדת הע-
 בודה, אשר הייתה על שולחן הכנסת מסקנות, המצ-
 ביעות על דרכים ואמצעים שיש לנקוט על-ידי גורמים
 ממלכתיים, ציבוריים, מעבידים, ואיגודים מקצועיים, על-
 מנת לסייע ולאפשר לנשים, ובעיקר לאמהות, להיקלט
 בעבודה ולהתמיד בה - אני מסתפקת במשאלה ובת-
 ביעה אל שר העבודה לאמץ את המסקנות האלה ולפעול
 ליישומן ולהגשמתן הלכה למעשה.

אני רואה חובה נעימה לעצמי לציין בהערכה את
 הפעולה שנעשתה עד כה על-ידי משרד העבודה ומשרד
 האוצר ליצירת תנאים המקילים והמסייעים לאשה אם
 לילדים להשתלב במעגל העבודה. דבר זה מצא את ביטויו

בו בזמן שמספר המועסקים גדל ב-5.5%. פרוין העבודה למועסק עלה ב-3.8%, עלייה בשיעור המאפיין ארצות מפותחות.

עליית פרוין העבודה תלויה בשלושה גורמים: בציוה, במינהל, בעובד - בכישוריו, רמתו המקצועית ונסיונו, וכן ביחסי העבודה.

מהפירסומים בעתונות ומהתדירות של הצעות לסדר-היום של חברי כנסת וזרים, לפני ואחרי כל שביתה, יכול להתקבל הרושם המוטעה שכל הארץ שובתת וקיים תהום ובוהו ביחסי העבודה. עליית התפוקה הלאומית ופריון העבודה למועסק זהו ביטוי למסכת היומיומית של זיעה ויצירה המאפיינות את העובדים בשרה, בסדנה, בפיגום ובמעבדה. יש להצטער צער רב שאמצעי התקן-שורת הציבוריים לא מבטאים את שירת היצירה ואת הישגי ישראל העובדת.

עם זאת אין להתעלם מצללים שהתלו למערכות העבודה במדינה. השביתה היא נשק לגיטימי בידי העובדים, וכל זמן שקיימת בעלות פרטית על אמצעי הייצור אין שום זכות לשלול מהעובדים את זכות השביתה. עם זאת צריכים העובדים לדעת, שהשביתה היא נשק חד ושלב אחרון במאבק המקצועי.

התפרסמו הנתונים על מספר השביתות שהיו ב-1972 ומספר ימי העבודה שאבדו למשק כתוצאה משביתות אלה. ברור שמספר ימי העבודה שאבדו ב-1972 - 235,058 לעומת 178,612 ב-1971 - צריך לעורר דאגה ומחשבה גם יחד. אך דומני שהסנקציות למיניהן שנקטו עובדים במקומות עבודה רגישים צריכות להדאיג אותנו יותר מהגידול במספר הימים שאבדו למשק כתוצאה מש-ביתות. כי הרי הגידול העיקרי נבע משביתה ממושכת בקונצרן "עלית", אשר לכל הדעות היתה צודקת, כשאחת מסיבותיה היתה המאבק להבטחת שכר שווה לפועלת. חומרן של הסנקציות היא מעבר לנוק הנגרם למשק ולחברה, כי יש בהן גם עידעור מוסר העבודה.

רבתי, אסור לנו להסתפק בנתונים סטטיסטיים על השביתות. מוטלת עלינו החובה לבדוק את הסיבות והמניעים הגורמים לעירעור יחסי עבודה, ולפעול התיקון פגמים ומחדלים בניהול משא-ומתן ובחתימת הסכם עבו-דה, אשר לא אחת מהווים את המניע לסיכסוך עבודה.

יחסי העבודה השוררים במדינה תלויים במספר גור-מים: חלוקת ההכנסה הלאומית, יציבות המחירים והמ-סים, יחסי אנוש בין מעסיקים ועובדים, הלכי-רוח בחברה, כוח השפעתן של האיגוד המקצועי. טוב עשה שר העבודה שלא הציע תכנית לחקיקה נוספת, לאחר שנוכחנו לדעת כי כל חקיקה בנושא זה לא הועילה וגם לא תועיל. גם הצעותיו של חבר-הכנסת נסים, בדבר ברורות חובה ותיווך חובה, גם הן נוסו כבר בארצות אחרות ולא עמדו במבחן, לא הועילו.

אוכלוסיית ישראל איננה מתחלקת למעמדות על רקע היסטורי. במשפחה אחת יש עובד כפיים, אקדמאי, סוחר. בבית משותף מתגוררים דיירים העובדים בכל ענפי המשק. אין הסתגרות והתבדלות מעמדית. כל אחד יודע מה מתבשל בקדרתו של השכן. עובדים שכירים בייצור ובשירותים נאלצים לא אחת למתוח את שבוע העבודה שלהם. לפי סקר ארעי שבע עבודה הממוצע בישראל הוא בין 54-56 שעות עבודה, כתוצאה מכך שחלק מהעובדים עובדים יותר מאשר במקום עבודה אחד, וחלק עובדים שעות נוספות רבות. כל זה בתקופה שב-

כי בישראל, שהיתה והינה ארץ קלאסית של בנייה, אין בתי-ספר מקצועיים או בתי-ספר תעשייתיים המכשיר-ים עובדים למקצועות הבניה השונים. מן הראוי ששר העבודה יתן את דעתו לבעיה הזאת.

אם נכונה ההנחה שהמחסור בכוח-אדם איננו אפי-זודה חולפת, הרי קיים הכרח לתכנן ולצלל באורה יעיל ופרודוקטיבי את כוח-האדם הפעיל במשק. והמסקנה המתחייבת מכך היא, שיש לנקוט מדיניות שמגמתה צימצום מירבי של ממדי האבטלה הסמויה הקיימת במשק, ובמיוחד במינהל הציבורי.

המגמה של גידול מספר המועסקים בשירותים הצי-בוריים נמשכת, לדעת, מעבר לצרכים האובייקטיביים. אין ויכוח שהעמקת מדיניות הסעד מביאה בעקבותיה להגדלת מספר המורים, עובדי הרפואה, עובדים סוצ-יאליים - וזוהי תופעה הכרחית וחיונית; אך עם זה אין שום הצדקה לגידול מעבר לרצוי וההכרחי במספר העוב-דים במינהל הציבורי ובשירותים השונים כגון בנקאות, מסחר וכדומה.

סוד גלוי הוא, שכתוצאה מסיבות שונות ורבות, בחלקן מוצדקות ובחלקן לא, מספר העובדים במינהל הציבורי - המדינה, רשויות מוניציפליות, מוסדות ציבור וכדומה - הוא מעל ומעבר לצרכים האובייקטיביים. כתוצאה מכך גדל התקציב המיועד למוסדות אלה על חשבון משלם המסים, והתוצאה השיינה היא שכוח עבודה צעיר ומוכשר מועסק ללא צורך במינהל, בו בזמן שהוא יכול היה להיות מועסק בענפי משק פרודוקטיביים בשירותים חיוניים, ששורשק בהם המחסור בכוח-אדם מקצועי ומעולה.

מגמה זו מוצאת את ביטויה בנתונים סטטיסטיים שהתפרסמו, ולפיהם בשנים 1971/72 נוספו לתעשייה 27,000 עובדים, בו בזמן שבשירותים הציבוריים נקטו 30,000 עובדים, ובמוסדות כספיים ושירותים עסקיים נק-טו 9,000 עובדים, כל זאת מכלל 93,000 עובדים נוספים שנקלטו במשק.

מדברים רבות על אבטלה סמויה ועל הצורך בני-יית עובדים, על יצירת תמריצים להעברת עובדים ממקום עבודה אחד לשני; אך לדאבוני הרב כולם מאוחדים בהרשעה, שיש אבטלה סמויה ויש צורך לפעול לצמי-צומה. אולם טרם נעשה מחקר מקיף ויסודי בכל מיגורי המשק, היכן קיימת אבטלה סמויה, מה ממדיה והרכבה ומה ניתן לעשות על-מנת לצמצמה - וראוי ששר הע-בודה, הממונה על ייעול המשק - תכנית על"ם - ידאג לעריכת מחקר וסקר מצמצים וגם לתנווית תכנית לדר-כים שיש לנקוט על-מנת להבריא את המשק מתחלואה זו, שעל קיומה אין עוררין.

אין ויכוח שהזמן המתאים ביותר לצימצום האבטלה הסמויה באמצעות ניידות עובדים זוהי התקופה הנוכחית, שבה קיים מחסור בכוח עבודה מקצועי ובלתי-מקצועי. רצוי וכדאי ליצור תמריצים ולהבטיח נתאים טובים לא-תם עובדים שאפשרי וגם הכרזו להעביר אותם ממעמד של אבטלה סמויה, גם כאשר היא חלקית, לענפי עבודה הזקוקים לכוח עבודה נוסף. פעולה זו יכולה להצליח רק אם תושג הסכמה תוך תיאום עם המעבידים והאיגוד המקצועי, תוך דאגה שהעובד המועבר לא ייפגעו זכויו-תיו, ליבות תקופת הכשרתו.

כבוד היושב-ראש, הצמיחה המשקית נמשכה גם בשנת 1972 בקצב מהיר. התוצר הלאומי גדל ב-9.5%

את כל הצימוקים מחוץ עבודה שנחתמו בינתיים בין הממשלה ובין איגודים מקצועיים אחרים. המציאות הקיימת מלמדת, שכל המאחד - הרי זה משוכח. לדעתי צריך להפסיק נוהג זה, שאין בו שום חיוב, כולו שלילה. כבוד היושב-ראש, הנושא המרכזי שמעסיק בימים האחרונים את כולם הוא אילו אמצעים יש לנקוט על-מנת לבלום את התהליך האינפלציוני ולמנוע את עליית המדד מעל ל-7% - 8% השנה. צוינו סיבות רבות שגרמו להתייקרות של 14% בשנת 1972, יותר מהתחזית של התייקרות ב-6%. דבר אחד הוברר לכולם: שכר העבודה לא היווה גורם אינפלציוני.

הנתונים הסטטיסטיים, שפורסמו רק השבוע על-ידי המכון למחקר כלכלי וחברתי, מציגים בצורה ברורה שתי אמיתות, שהיו ידועות גם בעבר. שכר העבודה הגרמיני בתעשייה ב-1971 עלה ב-11.1%, ובאותה שנה עלה מדד המחירים לצרכן ב-12%. פירוש הדבר שהשכר הריאלי של העובד בתעשייה ירד בשנת 1971 ב-0.9%. אין עדיין נתונים סופיים משנת 1972, אך לפי הערכות גם בשנה זו השכר הריאלי של פועלי התעשייה לא עלה יותר מאשר ב-1%, גם לאחר תוספת היוקר וההעלאה שהיתה בשכר. אם נשווה עליית השכר הריאלי לפועלי התעשייה ב-1971 עם מדינות אחרות, ונדדוק במקביל את שיעורי השינויים במדד המחירים לצרכן ניוכח, שבהשוואה לכל המדינות המתועשות באירופה שכרם של פועלי התעשייה בישראל לא עלה ופועלי התעשייה במערבית עלה השכר הריאלי ב-1971 ב-8.2%, בבלגיה - 6.3, באוסטריה - 6.1, בגרמניה - 5.7, בהולנד - 4.3, בצרפת - 5.4. גם בשנת 1972 השכר הנומינלי לא הביק את עליית התפוקה הלאומית, ואת הסיבה ללחצים האינפלציוניים יש לחפש בגורמים אחרים ולא בשכר העבודה.

במציאות זו אין להתפלא שהעובדים השכירים דגי-שים לגלי ההתייקרות ותובעים רישון ההתייקרות והקדמת תוספת היוקר ביולי, במידה שהיא לא תיבלם.

ההחלטה על הנהגת שכר מינימום באמצעות חוץ עבודה שנחתמו על-ידי ההסתדרות והמעבידים היתה צעד נכון מבחינה עקרונית, ויש לברך את ההסתדרות על כך. אך הסכום שנקבע - 425 לירות בשנת 1973, הכולל תוספת יוקר והעלאה השכר האחרונה, הוא לעג לרש, נוכח ההתייקרות הגואה ונוכח ביטול המענקים ששולמו לעובדים על-ידי הממשלה בעד ההתייקרות וכן התוספת לבעלי שכר נמוך, שהסתכמו ב-43 לירות.

כבוד שר העבודה, חושבת אני שהגיע הזמן לנושא שכר המינימום לתת גושפנקה ממלכתית לעובדה שנוצרה ולהצמיד את שכר המינימום לשכר הממוצע הקיים במשק. לדעתי שכר המינימום צריך להיות בין 55% - 60% מהשכר הממוצע השותף. חקיקת חוק שכר מינימום והצמדתו לשכר הממוצע במשק תשחרר את הגורמים מהתמקחות עם חידוש הסכמי העבודה בנושא זה, תבטיח שיפור רמת החיים של העובדים הנמצאים ב-מות השכר הנמוכות ותמנע תופעה, שאנו עדים לה כיום, שרובות עובדים אינם יכולים להתקיים מינימי-כפיהם.

כבוד היושב-ראש, מחוסר זמן לא אתיחס לבעיות חשובות ורבות בתחום הבטחון הסוציאלי, אך אומר רק זאת: הנכסת השביעית תצוין בכך שהספיקה להרחיב את התחיקה הסוציאלית ולקבל כמה חוקים חשובים. רצוי מכל הבחינות שהיא תספיק להשלים את מלאכת

ארצות נאורות שואפים לקיצור שבוע העבודה, וגם יש-ראל שואפת להגיע לכך בעתיד הקרוב. עובדים אלה רואים לגבי עניניהם איך מתעשרים אחרים במהירות וב-קלות, מי על חשבון ניצול עובדים, מי על חשבון ספ-סרות, ומי על חשבון התחמקות מתשלום מס הכנסה. עובדים שכירים המתקשים לאזן את התקציב החודשי ונאלצים להשתמש בכל מיני תחבולות בקימוצים כדי להבטיח לילדיהם את המינימום הדרוש, אינם יכולים להתייחס בשוויון-נפש ולא להיות מושפעים מהבזבזות הראאונית, מהשפע הבוקע מחלונות הראווה, מסנוביות לבטינית, מנשפי פאר ודיסקוטקים. וכל זה משפיע על יחסי העבודה. הכלכלנים יגדירו תופעה זו כהגדלת אי-השוויון בחלוקת ההכנסה הלאומית. אך אשת העובד מגדירה זאת במשפט פשוט, היא אומרת לבעלה: השכר שאתה מביא איננו מספיק. ויש אמת בהגדרה זו לפחות לגבי 80% מהשכירים.

יחסי עבודה תקינים תלויים במידה רבה בקיום יציבות המחירים ובשירותים. בשנה שבה קיימת התייקרות גואה והמדד עולה ב-14% אין תוספת היוקר מפצה את העובד על הנוק שנגרם לשכרו, אלא רק מחזירה לשכרו את ערכו הריאלי בתחילת השנה. הרי זו סיבה מובנת לעצבנות בקרב העובדים, עצבנות המולידה מתח שגורם לשיבוש ביחסי עבודה. הגיע הזמן לאמץ את השיטה הנהוגה אצל בעלי תעשייה גדולים באמריקה ובמערב, ולשתף את העובדים בחלק מסויים מהרווחים המצטברים.

אדוני היושב-ראש, המשק בארץ התפתח בקצב מואץ, אך תורת יחסי העבודה מפגרת מאוד הן מצד מעסיקים והן מצד רבים ממנהלי המפעלים והמוסדות. תורת יחסי עבודה פירושה יצירת יחסים המושתתים על אוטוריטה וכבוד הדדי, על איווה של שיתוף ואחריות, ניהול משא-ומתן תקין, חתימת הסכם עבודה ברור ודאגה לביצועו, ומעל לכל - גילוי גמישות והבנה ביחסי עם יום. לדאבוני גדול הפער בין הרצוי למצוי. יש לברך על כל יומה לקיום סמינריונים וקורסים על-ידי המכון לפירון העבודה, שמטרתם השתלבות בתורת יחסי עבודה, על-מנת להשחית את המינהל על מקסימום של שיתוף והבנה כלפי העובדים.

כבוד היושב-ראש, לדעתי אין זה מקרה שרוב הש-ביתות המאושרות והבלתי-מאושרות, הסנקציות הגלויות והסמויות, הן בתחום השירותים הציבוריים, שבהם הממ-שלה היא המעסיק, ישירות או בעקיפין.

חושבת אני שהמציאות בישראל, כשהממשלה מנ-הלת משא-ומתן עם הסתדרות מקצועית לתתימת הסכמי עבודה לא רק לגבי עובדים המועסקים על-ידיה, אלא גם לגבי כלל העובדים במדינה, כגון מורים, מהנ-דסים, טכנאים, עובדי שירותים ציבוריים, - היא אנו-מליה בתחום יחסי העבודה, והיא גורמת למתח ושיבו-שים ביחסי עבודה. סבורה אני כי בעיה זו טעונה בדיקה מחודשת ומדוקדקת.

סיבה שנייה לריבוי סיכוכי עבודה בשירות הצי-בורי, לפי דעתי, היא הנהגה שהשתרר במדינה לחתום על הסכם חודשים רבים לאחר שפג תקפו של ההסכם הקו-דם, מתוך ידיעה ברורה שיהיה תשלום רטרואקטיבי של העלאת השכר לחודשים שחלפו מאז פג תקפו של ההסכם הקודם. מציאות זו גורמת להשחיתות חתימת הסכמי עבו-דה מצד איגודים מקצועיים, כאשר כל איגוד מעדיף לדחות את החתימה ככל האפשר, על-מנת שיוכל לאסוף

— סקירת שר העבודה על פעולות משרדו (דיון) (ארבלי-אלמוזליו, נסים, ביבי, סנהדראי, ורטמן, זכין) —

משה ורטמן (המערך, עבודה—מפ"ם): בשבת.

טובה סנהדראי (מפד"ל):

הלואי. הארץ עובדת. הפועלים עובדים. המפעלים פועלים. אבל יש בכל זאת עירעור ביחסי העבודה. כי מה היא המציאות?

דב זכין (המערך, עבודה—מפ"ם): זה היה פרומיל אחד.

טובה סנהדראי (מפד"ל):

אפילו פרומיל אחד. אבל אין אדם בארץ הזאת שלא סבל מהיקף השביתות שהיו בשנה האחרונה, ואינני מרחיקה לכת הרבה אחורנית. אין רגיעה בתחום יחסי עבודה. שביתות פורצות חדשות לבקרים: בגמלים, בשיי-רותים ציבוריים, בענפי הכלכלה והתעשייה, בסקטור הציבורי, פחות מזה בסקטור הפרטי. והסיבות ידועות: בעיות שכר עבודה ותשלומים גלויים, הנהגת נורמות ופרמיות ואי-הנהגתן, תנאים סוציאליים, סיווג ודירוג, פיטורי עובדים וקבלת עובדים, ועוד ועוד. כל אלה הן תביעות, תביעות ודרישות לגיטימיות בהחלט, אבל בצורה הקיימת — בשביתה מיד — הרי המשק נהרס, דבבות ימי עבודה הולכים לאיבוד, היצוא מתעכב, פירות, ירקות ופרחים מתקלקלים ונובלים. מיליוני דולרים הולכים לטמיון. והדמיתנו כעם אחראי ועומד בדיבורו לגבי תא-ריכי יצוא ויבוא ותנועת תיירות — תדמית זו נפגמת. נגרמים נזק וסבל לציבור ולפרט, ואנו כאילו חסרי אוניס. כי מי שרוצה קם ושובת. שביתות רבות מתקיימות גם במקומות שבהם קיים הסכם קיבוצי חתום על-ידי שני הצדדים. כיצד מסתיימות שביתות אלה ומתי הן מסתיימות? אחרי משא-ומתן ממושך, בוררות מורטת עצי-בים, הרס וסבל. כאשר סוף סוף הצדדים מגיעים להסכם, הרי זה אחרי בוררות שהוסכמה על-ידי הצדדים. מה טעם בדרך זו של בירורים? האם אותו משא-ומתן ואותה בוררות מוסכמת אינם יכולים להתקיים תוך כדי עבודה? מן הדין שהממשלה וההסתדרות יבדקו את המצב, יגיעו להבנה בנושא ואז אולי אף תימצא דרך לפתרון כלשהו.

הצעת סיעתנו מזמן היתה קבלת חוק בוררות חובה, ואולי אפשר לקבל חוק בוררות מוסכמת בשירותים חיוניים. כדאי הדבר שינסו אותו.

אדוני השר, אתה הבעת בדברך הסתייגות מהגדלת מספר הפועלים הבאים מהשטחים. אולם, לדעתי, אם נסכם את מספר ימי העבודה שהפסיד המשק במשך השנה האחרונה נמצא אולי שהוא זהה כמעט למספר ימי העבודה שהמשק קיבל באמצעות העובדים שבאו מהשטחים. אך החמור מכל, שהשביתות האלה לעתים קרובות יש בהן סכנה לבטחון המדינה, וודאי וודאי לכלכלתה.

סיעתי חזרה והציעה פעמים מספר את קבלת החוק, שאתה, אדוני השר, וחברך מתנגדים לו. אבל אם אני מסתכלת אחורנית נדמה לי שאילו היתה הצעת סיעתנו מתקבלת לפני שנים מספר, ייתכן שהמצב מבחינת היחסים בין העובדים והמעסיקים היה טוב לאין ערוך מזה הקיים היום. חיפשנו אולי את המרפא לתופעה, לא ניסינו באמת ובתמים לקבוע את הסיבות ולאבחן את טיבן.

חבר-הכנסת נסים הזכיר את תקופת עבודתו של חיים לסקוב. לסקוב הצליח להכניס משטר וסדר בשי-

החקיקה של אותם חוקים, שהוטח להביאם לכנסת על-ידי שר העבודה.

משה נסים (גח"ל):

אם תוארך כהונת הכנסת הנוכחית בשנתיים נוספות.

שושנה ארבלי-אלמוזליו (המערך, עבודה—מפ"ם):

הכוונה היא לחוק ביטוח נכות — שהביטוח הלאומי גובה בעדו כספים מאז 1 לאפריל 1970 — חוק שמגמתו להבטיח שיקום, טיפול וקיום מינימלי הוגן לאנשים שגודלם התאכזר אליהם; לחוק הפנסיה, לחוק ביטוח בריאות ממלכתי, ואני ממליצה לפני שר העבודה שיביא גם תקון לחוק פיצויי פיטורים במגמה לבטל את הקיפוח הבלתי-מוצדק הקיים בחוק זה לגבי עובדים בענפי הייצור.

התיקון בחוק עבודת הנוער, שאושר לפני חודשים מספר בכנסת ומטרתו להבטיח תוך חמש שנים יום-לימודים לכל הנוער העובדים שאינם במסגרת החניכות, נמצא בתהליך ביצוע. יודעת אני — וגם שמענו מכבוד שר העבודה — שהאגף להכשרה מקצועית במשרד העבודה מגלה רצון טוב ומשקיע מאמצים לביצוע החוק. אך עם זאת יש לזרז את הקצב בהתחשב בחומרת המצב. בהודמנות זאת ברצוני להביע את הערכתי להחלטתו של שר העבודה להבטיח מתן ארוחת צהריים חמה, מזינה וחיונה לכל התלמידים בבתי-ספר לחניכות, דבר שיש לו השפעה חינוכית וסוציאלית ממדרגה ראשונה.

לבסוף, אדוני היושב-ראש, אסיים את דבריי בהבנת הערכה והוקרה לעובדי משרד העבודה, אגפיו ומה-לקותיו, לעובדי שירות התעסוקה ולעובדי המוסד לביטוח לאומי. וכן אני רוצה לציין גם את היחידה לתעסוקת נשים במשרד העבודה, אשר גם לה יש חלק בקידום עבודת הנשים. אני רוצה לברך את כל אלה על העבודה המסורה והנאמנה שהם משקיעים, על ההבנה שהם מגלים לבעיות שהם מטפלים בהן, ובמיוחד על היחס החברי והחם כלפי האדם הנזקק לטיפולם. יבואו כולם על הברכה.

ברצוני לציין בהערכה את שיתוף הפעולה הקיים בין משרד העבודה, שירות התעסוקה והמוסד לביטוח לאומי לבין ועדת העבודה — דבר שהוא חיובי והצמיח ברכה לכל אזרחי ישראל.

היו"ר מ. ביבי:

רשות הדיבור לחברת-הכנסת סנהדראי, ואחריה לחבר-הכנסת בקר.

טובה סנהדראי (מפד"ל):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, משרד העבודה חוי-לש על שטחי פעולה רבים וחיוניים: תעסוקה, הכשרה מקצועית למבוגרים, לנוער, לנשים, בטחון סוציאלי על גווני המתרבים, סלילת כבישים, הקמת בניינים ועוד ועוד. אין ספק שהעוסקים במלאכה במשרד העבודה עמלים במסירות ואני מביעה את הערכתי למנכ"ל המש-ד וחבר העובדים על מסירותם. עם זאת חוזרות ושונות תופעות שאין להשלים עמן, ועל חלק מהן אעמוד בד-באי.

כאשר מעלים בעיה של עירעור ביחסי העבודה, חברת-הכנסת ארבלי, לא עושים רושם ולא מתקבל הרושם שהארץ כולה שובתת.

לכולה או לחלק ממנה, עלולה לפגוע בהגנת המדינה או בבטחון - גוף או רכוש - או לפגוע פגיעה רבה בכל-כלה". לדעתי יש למסור למהנדסים המבוקשים לבדוק את המצב במפעלים הנחיות ברורות, שיאפשרו להם לצמצם את מספר הפועלים במפעל מסויים גם אם יש בכך הפסד מסויים, הפסד שאינו גדול במיוחד. בחוק כתוב "שאינן פגיעה רבה בכלכלה". פגיעה רבה בכלכלה - מן הראוי ללמוד ולדעת מה פירושה.

והדבר החשוב ביותר: המכון המדעי הטכנולוגי לב-עיות ההלכה מעמיק בחיפוש אחר פתרונות טכנולוגיים שישלכו את הצורך בהעסקת פועלים בשבת או יצמצמו את מספרם עד מינימום. הם מגיעים לאפשרות של הפעלת מפעלים חיוניים ורצוי שיעיז לכך. החשוב ביותר שהדבר וזה בשיטות מודרניות חדישות של אוטומציה מפותחת. תוצאות טובות ביותר אפשר להשיג בשלבי התיכנון המוקדמים של המפעל. דבר זה חשוב מכל הבחינות למ-שק הישראלי, ורצוי שיעיז לכך. החשוב ביותר שהדבר יתחיל בשלבים הראשונים של התיכנון המפעל. עד כמה שידוע לי בעלי המפעלים עדיין לא פונים למכון ולא מסתייעים בו. אחרי בניית המושלם של המפעל, העבודה הזאת קשה הרבה יותר, וחבל. אני פונה איפוא אליך, אדוני השר, לבעות כמה נסיונות ראשונים ולשתף את המכון בתיכנון הראשון, ואני כולי תקווה שבעלי המפעלים יקבלו עליהם ברצון את ההזדקקות למכון ולשירותיו הטובים.

עם זאת ניתנת גם אפשרות לשנות מצבם של מפעלים קיימים, ועל-ידי השקעה מתקבלת על הדעת אפשר להכניס שינויים מתאימים ולהקטין במידה רבה הזדקקות לעובדים בשבת. אתה, אדוני השר, שנתת ידך למיניו שתי הוועדות, חייב להמשיך ולהתקדם, ותהיה זאת זכותך לשחרר פועלים רבים למנוחת שבת הדרושה להם, ועל-ידי כך תתן גם יד לשמירת השבת בישראל, במידת האפשר.

ואשר לחקיקה: אני מברכת על כל חוק המעמיק את הבטחון הסוציאלי, כמו זה שקיבלנו השנה - חוק הביטוח בפני אבטלה. אבל אדוני השר, בנאום על מדיניות משרדך, בדיוק לפני שנה, חזרת והבטחת להניח על שולחן הכנסת שלושה חוקים חשובים - והם הוזכרו על-ידי קודמי: ביטוח נכות, ביטוח בריאות וחוק הפנסיה. אני מבינה, שאי-הבאתם אינה נובעת מחוסר זמן, יש קשיים, אבל כמה שנים תיאבק, אדוני השר, ולא תתגבר עליהם? אנו חסרים חוקים אלה, וסוף סוף חייבים לסיים את הדינים הטורמיים שאתה מנהל מחוץ לכנסת ולהניח גם לנו, חברי הכנסת, לדון בהם ולקבלם. מכאן משהו על החוק המעוות של פיצויי פיטורים.

החוק שנתקבל בשנת תשכ"ג גולד בסימן אפליה ברורה לגבי ציבור רחב של פועלים. החוק מבדיל בין מקבלי שכר ומקבלי משכורת. לאחרונים מקנה החוק פיצויים של שכר חודש אחד לכל שנה. לראשונים - שבועיים בלבד. למה? מה מבדיל ביניהם? אלה ואלה ותיקים, אלה ואלה קובעים, ולא באשמתם הם פועלים יומיים במשך שנים רבות. מתי סוף סוף נעשה גם להם צדק? הטענה שהתעשייה תמוטט חלילה לא תעמוד במבחן - אינה רלבנטית. אנו מפסידים עשרות ומאות מיליוני לירות על שביתות בלתי-מוצדקות, ולפועלים השכירים שעבדו דתם תמיד קשה יותר ומבוצעת בתנאים קשים יותר, בדרך כלל, לאלה נגיד: המעשק לא יוכל לעמוד בזה? אני יודעת, קיימת כאן רטרואקטיביות. אבל צריך למ-

רותי הנמלים, וחשב שהוא עושה את הדבר הנכון. הוא חשב שגם מעסיק קטן וגם מעסיק גדול חייבים לכבד הסכם, ועד תום. לפעמים לא קל כל כך לקיים הסכם, כי הוא מכביד. לדעתו של מר לסקוב היה קיום הסכם הבסיס לקיום משטר עבודה תקין. מאורעות וקבוצות לחץ מסויימות הביאו לידי כך שהוא התפטר, ואני שואלת: האם המצב בנמלים השתנה לטובה מאז? האם פחת מספר השביתות? עד מתי נוכל להרשות לעצמנו שוקוצרונים בין-לאומיים יטילו עלינו מסי צפיפות וגמלינו יוצגו כמקומות של שביתה רודפת שביתה? ואין כמעט תקופה רצופה סבירה במשך השנה שהעבודה שם מתנהלת בצורה תקינה.

אדוני שר העבודה, אין מנוס ולא יהיה מנוס מהנהגת שיטה שתשנה את המצב. יכול להיות שאתה ו חבריך תמצאו דרך אחרת; אני, לפחות, אינני רואה דרך טובה יותר מבוררות מוסכמת בשירותים החיוניים.

אני עוברת לבעיית בתי-הדין לעבודה. גדמה לי של שמוענו דבר על כל היום. בשנת תשכ"ט קיבלנו את חוק בתי-הדין לעבודה. ההצדקה להקיים כשירות נפרד היתה זירוז הדיון במימוש זכויות העובד, שיתוף אנשי ציבור, גישה קלה לתובע. אבל מה התברר? התברר שבתי-הדין לעבודה עמוסים לעיפה, תיקים רבים מתכים לטיפול זמן רב, והדבר דומה או כמעט דומה לטיפול בבית-המשפט הרגיל. מה איפוא הועלנו? יש להתייחס לנושא, לבדקו מחדש, ואם יש צורך להוסיף שופטים - נוסיף אותם ובלבד שבתי-הדין לעבודה יצדיקו את קיומם הנפרד, יזרזו את הליכי השיפוט ואולי תהיה זו גם תרומת-מה למניעתן או לדחייתן של שבתות מסויימות.

ואשר לבעיית היתרי עבודה בשבת, אדוני השר, אני רוצה לציין שחלה תזוזה בטיפול בנושא זה. ועדת השרים לאישור היתרי עבודה בשבת מינתה שתי ועדות בגוף 3 חברים כל אחת. הרכב ועדה אחת הוא: פרופסור לב, מר אהרונוסון, בראשותו של מר אירגון. משמכותה של ועדה זו לטפל בבקשות חדשות ובחידוש היתרים קיימים. הוועדה השנייה מורכבת מפרופסור הלפרין, מר גלזר, בראשותו של מר מייבוים. תפקידה של ועדה זו לבדוק את היתרי העבודה הקיימים, לבחון מחדש אם ניתן לבטלם או לצמצם את מספרם.

פרופסור לב ופרופסור הלפרין מייצגים בוועדות את שר הדתות, והם חברי המכון המדעי הטכנולוגי לבעיות ההלכה. אני מניחה שהם תורמים ועתידיים לתרום יותר ויותר לטובת התפקיד המוטל על הוועדות.

כפי ששמעתי פועלות שתי הוועדות בצורה מסודרת וכבר רשמו לזכותן הישגים מסויימים בהפחתת מספר הפועלים בשבתות. זו ודאי התחלה טובה ומן הראוי לעודדה. חברי שתי הוועדות עושים, כמוכן, את עבודתם בהתנדבות, אבל נחוצים להם אמצעים, קטנים באופן יחסי, כדי לבצע בדיקות על-ידי מומחים. אני מניחה ששר העבודה מקציב את התקציב הדרוש כדי שיוכלו להתמיד בעבודתם ללא הפרעות.

דבר נוסף: אינני בטוחה אם המהנדסים המתבקשים לבדוק מפעל מסויים אכן קובעים את עמדתם לפחות בהתאם לרוח החוק. סעיף 121א של חוק שעות העבודה והמנוחה קובע: "שר העבודה רשאי להתיר העבדת עובד בשעות המנוחה השבועית או בחלק מהן, אם הוא משוכנע שהפסקת העבודה למנוחה השבועית,

ולנושאייה - העובדים - החל משירות התעסוקה, דרך תחיקת עבודה, הכשרה והשתלמות מקצועית, קואופרציה לצורותיה השונות וגמור בביטוח לאומי, שמתפקידו ומ- לשרת אף להוביל לבטחון סוציאלי.

כל סקירה שנתית הנמסרת בכנסת על-ידי שר העבודה זוכה, בדרך כלל, להערכת הכל, להערכת כולם, לדבות האופוזיציה, לחטיבותיה ולסוגיה. גם אם יש ביקורת פה ושם, מרובות הן הפעולות המבורכות. גם השנה, כאשר עיינו בחומר העשיר שהוגש לנו בכתב, בדפוס, וכאשר שמענו את סקירת שר העבודה בשיבתנו היום נוכחנו, שאכן הפעילות היא רבה. עשירות-מעש הן הפעולות וגם רבות תכלית, אם כי יש, כמובן, בעיות רבות ומורכבות למדי שמתמודד אתן משרד העבודה, מהן כאלו שבאו בעקבות השפע שנתון בו משקנו.

אמרתי לעצמי שהפעם, בדיון על התקציב הזה, לא אעמוד על החיוב הרב והישג הגדול, אלא דווקא אצ- ביע על החסר בפעילות של משרד העבודה, על החסר שגם מוצא את ביטויו בתקציב בקטע מסויים, בעיני קטע יסודי מאוד ומהותי למדי. כוונתי לקואופרציה. על הקואופרציה, אדוני השר, לא עמדת היום בדברך. בטרם אעשה זאת לא אראה עצמי שטור מלהעיר שתי הערות בעקבות סקירתו של שר העבודה. הערה אחת נוגעת להישג גדול, הערה שנייה נוגעת לעניין שהיה לבעיה.

ההישג בעיני הוא דבר גדול חלקה המוחשי של האשה בישראל בכוח העבודה האזרחי, אשר יקיף עוד מעט, כפי ששמענו, יותר מ-30%, קרוב לשליש מכלל הנשים בישראל. אני חושב גדלה לאחד הישגים הגדו- לים. לא זו בלבד שבמשך זמנה נקודת החץ, זוהי גם נקודת אור גדולה מבחינת התחזית של כוח העבודה במשך בשנים הבאות.

עד כאן - הערכה להישג.

שותף אנוכי לדאגה ביחס לבעיה אחת, ששר הע- בודה נגע בה במלים ספורות, והיא נוגעת לפועלים בשטחים, אלה הפועלים הערבים מהשטחים שבאים ועובדים במשק הישראלי. אני יודע שיש שני אספקטים לבעיה זו: יש כמובן אספקט פוליטי, ויש אספקט כל- כלי-חברתי. בלי להרחיב את הדיבור על האספקט הפו- ליטי אני רואה צורך לומר, שכהידי בישראל אינני מאושר ביותר ממספרם ההולך וגדל של פועלים ערבים מן הש- טחים המועסקים במשק הישראלי, וזאת מכל הטעמים - גם חברתיים, גם לאומיים וגם מדויים. מתוך דאגה לתעסוקתם של הפועלים הערבים הייתי רוצה ומעדיף כי פועלים מהשטחים יהיו מועסקים במקומות מגוריהם, וטוב תעשה הממשלה אם תדע ותוכל להגיש את העזרה הדרושה לפיתוח משקם, כפי שאמרתי, במקומות מגו- ריהם.

משה נסים (גח"ל):

מה היה עושה משק הבנייה בארץ בלי העובדים מהשטחים? איך היית קולט עולים?

אהרן בקר (המערך, עבודה-מפ"ם):

הערת יפה מאוד. זוהי דווקא אולי הסיבה הקובעת שאינני רוצה, מבחינה חברתית-לאומית, להיות תלוי בכוח עבודה מבחוץ בפיתוח המשק. אם זוהי הבעיה של...

משה נסים (גח"ל):

לא, אני שאלתי שאלה. יש בעיות שונות.

צוא פתרון. אם נרצה, נמצא אותו. מן הדין לתקן את העוול וטובה שעה אחת קודם.

אגע בשתי בעיות נוספות בקיצור נמרץ. דובר כאן היום על הביטוח הסוציאלי, על החוקים הסוציאליים. אגע רק בקיצבת הזיקנה שאף היא הוזכרה היום. בעיית קיצבת הזיקנה טעונה בדיקה יסודית מחדשת. עם קבלת החוק בשנת תשי"ד היתה שווה קיצבת הזיקנה ל-20% -22% מהשכר הממוצע. מאז עברו עיוותים קשים על קיצבה זאת. ירדנו ועלינו והקיצבה געה בין 11% ל-12.3%. אדוני השר, הסברת שה קיים משום שכך שנה חשבנו רק על תוספת של כמה לירות לקיצבה הזאת. משום כך חלו שינויים באחוזים. הזקנים החיים על קיצבה זו בלבד מקבלים אמנם תוספת הטבה סוצ- יאלית, אבל הכל יחד מהווה מיינום שאין להשלים עמו. בהתאם להצעת משרד העבודה אנו דנים עתה בוועדת העבודה על הצמדת הקיצבה לזקנים לשכר המ- מוצע. עם זאת אנו עדיין רחוקים מלהגיע למצב שבו היינו עם קבלת החוק. הצעתי היא שנועלה את האחוז בצורה סבירה, היום, לפחות ל-18% מהשכר הממוצע.

משה נסים (גח"ל):

חברת-הכנסת סנהדראי, אם תבוא הצעה כזאת, האם תצביעי בעדה?

טובה סנהדראי (מפ"ם):

חבר-הכנסת נסים, כאשר תבוא הצעה כזאת, תראה. בעוד שנה-שנתיים מן הראוי להוסיף ולהעלות את האחוז עד שנגיע לנקודת המוצא, כלומר 20% לפחות. לבסוף אני רוצה להגיד כמה מלים על קליטה תע- סוקתית. מן הראוי לציין שהמדינה, ובמיוחד משרד הע- בודה, עמדו בכבוד נוכח עלייה הגוברת, ברוך השם, מבחינת התעסוקה. בשנת 1971 עלו 42,000 עולים; בשנת 1972 - 56,000 עולים. אפשר לומר, שפרט למק- דים במספר לא בולט, נקלטו העולים בעבודה. השנה אנו מקווים לעלייה של 65,000-70,000 עולים, ביניהם מ- ברית-המועצות. בין האחרונים רבים בעלי המקצועות הפופשיים וזה כמה חודשים מסתמן חוסר תעסוקה מק- צונית מתאימה לבעלי ההשכלה האקדמית.

אדוני השר, הקדשת בנאומך הרבה זמן לאותה בעיה. אתה מודע לה ואנתי רואה בה אתגר, והיא אתגר רציני. על-פי מחקרים מסויימים שנערכו לאחרונה אנו צפויים תוך הזמן הקרוב לעודף של אקדמאים כמעט בכל התחומים. חשוב אפוא שמשרד העבודה יפעיל יחידת מחקר שתעמוד על המדוכה של הנושא באופן מתמדי. יש לערוך סקן מקיף לגבי צרכי המדינה בעשור הקרוב. יש לתת את הדעת למתן אפשרויות מגוונות להסבה מקצועית סבירה. קליטת עולים טובה דורשת, כמובן, בראש וראשונה מתן אפשרויות תעסוקה מתאימות ושיכון סביר. הדבר לא קל. אני יודעת זאת. אני רוצה לקוות שמשרד העבודה גם היום נתון לדעתו על כך ויעשה זאת בהיקף נרחב יותר, כדי שנוכל להגיע למצב שאכן גם בעיה זו תגיע לפתרונה.

הי"ד מ. ביבי:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת בקר, ואחריו לחבר- הכנסת פרוש.

אהרן בקר (המערך, עבודה-מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, משרד העבודה בישראל מננה עם אותם משרדים שפעולותיהם מסועפות ומגוונות ביותר. פעולתו השוטפת נתונה בעיקר לעבודה

ממלכתי: א) עובדה היא שההישגים בתחום הקואופרציה החקלאית, זו ההתיישבות העובדת לצורותיה השונות, וכן בתחבורה הקואופרטיבית הם ייחודיים בהשגתם והוא לאיזה שהוא מקום בעולם. עובדה זו היא בבחינת מניע בעל משקל להניח שיתכנו גם הישגים ייחודיים בקואופרציה היצרנית-שירותית בישראל; ב) המניע השני לדעתי הוא שישראל, כארץ של עלייה ושל בניין משק וחברה, זקוקה למסגרות קואופרטיביות רבות וגדולות בכל תחומי המשק המתפתח והחברה המתהווה.

אני רוצה להסב את תשומת-לבכם, חברי הכנסת, לאמנה בין-לאומית בענייני קואופרציה, שנתקבלה בשנת 1966 על-ידי אירגון העבודה הבין-לאומי בז'נבה. באמנה זו נאמר בין השאר: "יש לראות בייסודן ובפיתוחן של אגודות קואופרטיביות את אחד הגורמים החשובים לקידום הכלכלי-חברתי-תרבותי והאנושי, במיוחד בארצות המתפתחות. את האגודות הקואופרטיביות יש לכוון ולפתח כאמצעי לשיפור מצבם של אנשים, שהמקורות הכלכליים שלהם מוגבלים יחסית, תוך עידוד רוח היוזמה ושיתוף הפעולה בקירבם. מטרה נוספת היא לקדם את הפיתוח הדמוקרטי של הפעילות הכלכלית ואת החלוקה הצודקת יותר של התוצר הלאומי. כמטרה כללית נקבעת גם הגדלת ההכנסה הלאומית בעזרת הקואופרציה והגדלת התעסוקה, הייצור והפיתוח של אזורים ושטחים חדשים".

אנו בישראל לא חיכינו לפירסומה של האמנה הבין-לאומית ב-1966 למען הכר בהשיבותה של הקואופרציה, אלא צורך לראות בה עובדה המוסיפה כוחה בימינו הפכה והופכת הקואופרציה ותודעתה לראייה אוניברסלית אשר לקידומה הכלכלי והחברתי של החברה.

ואכן זה עשרות בשנים נעשים מאמצים ומושקעים אמצעים גם לפיתוח הקואופרציה היצרנית-שירותית. וכפי שציינתי כבר, הרי לצערנו אין לראות בה התקדמות. נראה כי גם ההסתדרות, שקואופרציה זו, היצרנית-שירותית, מהווה חלק בלתי-נפרד מפעולתה הכלכלית-חברתית, אינה יכולה לבדה להעלותה, להרחיבה ולהגדילה בלי שתושבי העזרה במימון ההשקעות הדרושות באמצעים ממלכתיים.

לפני שנים אחדות ישבה על מדוכה זו, לבחינת מצבה והסיבות לאי-התקדמותה של הקואופרציה היצרנית-שירותית, ועדה הסתדרותית מיוחדת בדאשות של חבר נכנס לשעבר, שורש, ואמנם הניעה הוועדה לשרשי הבטיחה באמרה במסקנותיה בין השאר: "יש לראות בקואופרציה יצרנית-שירותית-תחבורתית צורת אירגון משקיית-חברתית, אשר תרמה בעבר ומסוגלת לתרום גם בעתיד לפיתוח משק הארץ ולעיצוב דמות החברה בישראל, ולכן יש להגיש לה את הסיוע הנדרש במימון ההשקעות להקמת המפעל".

רבותי חברי הכנסת, עלינו לדעת ולזכור כי ללא עזרה ממשיכת להשקעות הנדרשות במפעלים היצרניים, ולו בממדים קטנים יחסית, אין ביכולת הפרט או ביכולת קבוצת חברים קטנה להקים ולקיים מפעל יצרני, ואף לא מפעל שירותי.

אין כלל ברצוני להשוות את הקואופרציה היצרנית-שירותית לקואופרציה בהתיישבות החקלאית, שבייסודה ובעול ביסוסה ופיתוחה נשא ונושא כולו. אך עם כל ההבדלים המהותיים שבין שתי צורות אירגון וחיים

אהרן בקר (המערך, עבודה-מפ"ם):

אולם עם זאת אני רוצה להגיד שכל עוד מועסקים במשקנו הפועלים הערבים האלה מהשטחים, מוטלת עלינו חובה אנושית, סוציאלית, לאומית, להקפיד על כך, שהפועל הערבי הבא מהשטחים לעבוד במשק הישראלי ייהנה מכל הזכויות וההישגים בשכר וכתנאי עבודה, שזכה להם הפועל הישראלי. ואכן תעודת כבוד היא למדינת ישראל, שההסתדרות הכללית יחד עם משרד העבודה, וכל אחד מהם לחוד מקפידים על כך. ואני אומר זאת לא רק כנקודת זכות בוויכוח עם אויביה של מדינת ישראל, שטופלים עלינו אשמות של ניצול ואפליה, אלא כזכות בפני עצמה, המהווה יסוד ועיקר בתפיסתנו הלאומית-חברתית.

ועתה, אדוני היושב-ראש וחברי הכנסת, אפנה לנו-שא העיקרי אשר לו אני רוצה להקדיש את דברי, וזוהי הקואופרציה. בסקרים בין-לאומיים שונים ובתודעה הכללית של התנועה הקואופרטיבית בעולם מוכרת ישראל כמדינת קואופרציה מפותחת, בעלת משקל במשק ובחברה. ואכן יש סימוכין לכך, ובעיקר באשר לקואופרציה החקלאית, שבשפתנו שלנו היא מכונה בשם ההתיישבות העובדת, אשר השכיחה לעצב מסגרות חברתיות מקוריות, הקיבוץ והמושב.

רישומה של המסגרת הקואופרטיבית ניכר גם בשטחי פעולה וחיים אחרים, אם המדובר בצרכנות, תגמולים ופנסיה, שיכון, חסכון, שיווק ועוד. מקום נכבד כבשה לעצמה ישראל בקואופרציה לתחבורה העירונית והבין-עירונית. זוהי מסגרת קואופרטיבית אשר שמה הולך לפניו הן בארץ והן בחוץ-לארץ גם כמפעל תחבורתי יעיל וגם כמפעל קואופרטיבי כמעט מושלם, ששניהם אך מעוררים כבוד לנושאי. ובאמרי דברים אלה איני בא בעתלים מחרניים חברתיים מסויימים, המהווים בעיות בדרך להשגת השלמות הקואופרטיבית הזאת בענף התחבורה.

לא כן המצב, לצערנו, בקואופרציה שנוגעת לענפי הייצור והשירותים. רישומה כמעט אינו ניכר במשק. לפי הנתונים לסוף שנת 1971, בחוברת "עבודה" מס' 10 מיוני 1972, הרי מספר הקואופרטיבים בענפי ייצור הוא כ-89; חברי, שכירים וחניכים גם יחד - קצת יותר מ-3,000 עובדים. בשירותים - 40 קואופרטיבים, שיחד מעסיקים כ-2,000 עובדים. בסך-הכל כ-5,000 עובדים. יש לציון שעם קום המדינה בשנת 1948 הועסקו בשני ענפים אלה כ-2,000-2,500 עובדים. זאת אומרת שמאז קום המדינה גדל מספרם פי שניים, בזמן שהאוכלוסיה היהודית בלבד במדינת ישראל גדלה פי חמישה.

מספרים אלה לא זו בלבד שאינם עומדים בשום פרופורציה להתפתחות המשקיית-כלכלית בארץ מבחינה מוחלטת, אלא הם גם מוכיחים נסיגה רצינית מבחינה יחסית. נכון הדבר כי ברחבי העולם לא מצליחה, וכמעט איננה קיימת קואופרציה בענפי ייצור ושירותים. היינו יכולים איפוא להתנחם בעובדה זו ולהניח לעניין בלי לראות בו בעיה שתובעת מעשים ומאמצים לפתרונה. אולם תהיה זו טעות מצדנו אם אכן כך נרצה לראות את הדברים ונאמר: "מה שלא ניתן בארצות תבל לא ינתן גם אצלנו".

דומני כי שניים הם המניעים להבטחת הישגים מסויימים גם בענפי ייצור ושירותים, אם אמנם נגלה בזה עניין ממלכתי ונכונות להגשת עזרה בקנה-מידה

שנים", שהוגשה לנו לקראת הדיון ומונחת על שולחן הכנסת בצורת ספר עב־כרס, המכיל כ-650 עמודים. ברצוני להסב את תשומת־לבך, אדוני השר, שהתכנית בניסוחה קובעת בברור את היעדים והמטרות: ליוזם, לכוון, לעודד, לסייע בהקמת קואופרטיבים חדשים בענף היצרנות והשירותים וכן לסייע בביסוס, קידום ופיתוח קואופרטיבים קיימים בענף זה. תכנית זו גם מבטיחה הלוואה ממשלתית בין 50% ל-70% להון ההשקעה הדרוש, ולהשלמתו — הלוואה נוספת מצד קרנות. משום־מה אין התכנית נוקטת סכומי כסף מוחלטים שיהיו מוקדשים למטרה זו, ולכן ברצוני לשאול: מה הוא ואיפה הוא הביטוי התקציבי הדרוש בעיקר לגבי הקרנות? ביטוי זה צריך להינתן כבר בתקציב הקרוב, דבר שיוכיח כי אכן חל מיפנה בגישתנו ובמידת נכונותנו לסייע בידי הקואופרציה היצרנית־שירותית, זו הקיימת, לביסוסה וב־עיקר לזו החדשה שתקום.

ערכה של כל תכנית בסיכום ביצועה. אאחל לשר העבודה כי בדיון הבא על תקציב פעולות משרד העבו־דה, כלומר בעוד שנה, תתפוס גם הקואופרציה היצרנית־שירותית את מקומה הראוי לה בדיון־וחשבון על הפעולות, כסיכום מספק לשנה החולפת, ווסף על התכנית לשנה הבאה. ובסיום, שני משפטים על הקואופרציה גם בקרב האוכלוסיה הערבית. שם הקואופרציה טרם הייתה שרשים כלשהם, לא בענפי הייצור ולא בשירותים. היכול הוא: 4 קואופרטיבים בענפי הייצור, כ-50 חברים. ביטוחני שהעלאת קרנה, הלכה למעשה, של הקואופ־רציה היצרנית בקרב האוכלוסיה היהודית תגרום גם לקידומה של קואופרציה זו בקרב האוכלוסיה שבכפר הערבי בעיקר, דבר שיש לנו בו עניין רב באירגון, ביסוס ותכנון חיינו כחברה יוצרת ומתקדמת בישראל.

היו"ר מ. ביבי:

רשות היבור לחבר־הכנסת פרוש, ואחריו לחבר־הכנסת שערי.

מנחם פרוש (אגודת ישראל):

כבוד היושב־ראש, כנסת נכבדה, בדיון הנוכחי על משרד העבודה אני רואה לפני חובה קדושה להעלות את זעקת השבת המתחללת על־ידי היתרי עבודה בשבתות הניתנים על־ידי משרד העבודה.

משה ורטמן (המערך, עבודה—מפ"ם):
זה נושא חדש.

מנחם פרוש (אגודת ישראל):

הייתי רוצה מאוד להגיד דברים על מכלול הבעיות ולהתייחס לפעולות המבורכות של משרד העבודה במי־שורים שונים, פעולות לא שיגרתיות, פעולות שיש להת־ברך בהן, תכניות מקיפות אשר חשים בהן רוח הדי־נמיות של שר העבודה וחבר עובדיו. אנו כאילו הסתגלנו לקיומו של המוסד לביטוח לאומי ושכחנו שמוסד זה של ביטוח לאומי נוצר עם קום המדינה יש מאין והוא הולך ומסתעף משנה לשנה ואינו שוקט על שמריו. הוא חותר ביסודיות לשפר את תנאי החיים של הנוקטים, שיקבלו הקצבות תוך הרגשה של זכות ולא של חסד. אנחנו מקווים שהמהלך הכללי של משרד הביטוח הלאומי, ד"ר ישראל כץ, ותכל עוזרו יוסיפו לשקוד להגדיל את הקיצבאות לנזקקים.

ברכה רבה יש בתכנית החומש של משרד העבודה לשנים 1972—1976, ומי יתן וכל המשרדים הממשלתיים

אלה, של ההתיישבות העובדת והקואופרציה העירונית, אין לגרום כי הקואופרציה היצרנית־שירותית תלויה אך ורק ביוזמת הפרט, ללא עזרת הציבור. המדינה חייבת להגיש סיוע רציני בפיתוחה של הקואופרציה בכללה, ובמיוחד זו היצרנית־שירותית, ולא רק להזרים אמצעים כספיים גדולים, אלא גם לטול חלק ביוזמה ההסתדרותית ולשאת בעול היוזמה להגדלת חלקה של הקואופרציה היצרנית־שירותית במשק הארץ.

אני בטוח כי ההסתדרות רוצה בשותפות זו עם הממשלה באמצעות משרד העבודה, ומרכז הקואופרציה מצפה לכך.

נכון כי המלאכה לא קלה ביותר בימינו, כשהטכ־נולוגיה מתפתחת במהירות. מפעל יצרני מחייב השקעת הון גדול וריכוז ידע מקצועי. אולם דומני שבישראל הוכח בכל התקופות ובכל המקומות, כי גם בצידה של טכניקה גללה ומתפתחת יש ויש מקום ליוזמה אינדיבי־דואלית וגם קולקטיבית של אנשים עובדים בכוחות עצ־מם. דברים אלה חשובים במיוחד לגבינו, לגבי ישראל, שעתידה וקיומה על עלייה גוברת והולכת. על עולים בני גילים שונים וכישורים שונים, שהדבר המאחד אותם הוא צמאון ליצירה ולעבודה בכל צורה. ישראל ראויה ואף זקוקה לכך.

עד כאן, רבותי, עמדתי על מה שצריך להיעשות במדינת ישראל בשדה הקואופרציה היצרנית־שירותית. על היש לא ארבה יותר דבר. היש הצנוע למדי נתון בעמוד 496 שבספר "תכנית חמש שנים". בכל ענפי הייצור והשירותים יש 4,772 מועסקים בקואופרטיבים. הפדיון השנתי הוא 126 מיליון לירות; הון עצמי — כ-29 מיליון לירות. והיש הוא צנוע, באשר הסיוע שהוגש גם הוא קטן וצנוע, בעוד שהביקוש לעזרה עלה על ההיצע, ואני אשתמש בסיפור המתפרסם בחוברת "הע־בדה" מס' 10, המוקדשת לקואופרציה ב־1971 — וכן גאמר שם בעמוד 413: "בשנה הנסקרת הורימה הקו־להקמת קואופרטיבים חדשים, המשותפת למשרד העבודה ולחברת העובדים, קון אלמוגי, סכום כולל של כ-600,000 לירות ל-16 מפעלים קואופרטיביים יצרניים ושירותיים שהוקמו בשלוש השנים האחרונות בעזרת הקרן". ועוד מסופר: "בשנה הנסקרת הועלו במרכז הקואופרציה כ-30 פרויקטים להקמת קואופרטיבים חדשים ביצרנות ובשירותים. כל הפרוייקטים נבדקו והועברו בחלקם לטי־פול, בעיקר אלה שהתייחסו לצעירים משוחררי צה"ל בעירות פיתוח, כי למרות תנאי תעסוקה קוסמים למדי בשוק העבודה החפשי מעדיפים צעירים אלה להצטרף לשירות הקואופרציה... אולם" — מציין הדו"ח — "כמעט בכל המקרים התעורר הקושי בהבטחת הון עצמי לרכישת אמצעי ייצור והון חוזר הנדרש להפעלת המפ־על".

אני יודע שהיו גם נפיות ובקשות מצד קבוצות עולים אשר הושבו ריקם, ואין כל פלא בדבר. האומנם מסוגלת קרן כזאת, בעלת 600,000 לירות, במשך שלוש שנות פעולה להשקיע יותר מאשר ב־16 קואופרטיבים ויותר מסכום הכסף שברשותה? ואכן מציין הדיון־וחשבון ב־ת־ברת הני"ל שאין ביכלתה של הקרן למלא את תפקידה בשלמות. עד כאן היש הזעום וחלקה הפעוט של המדינה בהרחבת הקואופרציה היצרנית.

אין איפוא אלא לקוות שבעתיד הקרוב תחול תזוזה רצינית והתפתחות רצויה בעקבות "התכנית לחמש

לחברי הכנסת כמה וכמה מיליוני לירות עלו כבר השבועות תחת בגמלים על תנאי עבודה.

שמעתי מחברת-הכנסת סנהדראי על מינוי ועדות-משנה הבחונות את ההיתרים הניתנים. גם זו לטובה. אבל השאלה היא, איך יכולות ועדות אלה לשנות הרבה, כאשר ההנחיות וההיתרים הניתנים הלויים בכס, ולבטל את ההנחיות המתירות להעסיק יהודים בשבת כשיש פגיעה רבה בכלכלה? חברת-הכנסת סנהדראי ביקשה התחשבות בחוות-הדעת של ועדות המומחים, שיוכיחו מתי יש פגיעה רבה ומתי אין פגיעה רבה בכלכלה. הגידי לי, חברת-הכנסת סנהדראי, מאימתי מדדנו שמירת שבת לפי פגיעה בכלכלה? ואת מבקשת שיתחשבו וימנעו חילול השבת, עד כמה שאפשר, כאשר אין בכך פגיעה בכלכלה. כיצד את, כדו"ת ומייצגת סיעה דתית, יכולה להשלים עם חילול שבת בגלל פגיעה בכלכלה?

טובה סנהדראי (מפד"ל):

חברי-הכנסת פרוש...

מנחם פרוש (אגודת ישראל):

כאשר אני עובר על השאלות שחברי סיעתי הגישו רק בחודשים האחרונים בקשר להיתרי עבודה בשבת ואני רואה את תשובות שר העבודה, הרי כל תשובה ותשובה לכל היתר והיתר את לה כלל נגיעה לסכנת פגיעה בה-גנת המדינה או בבטחון הגוף ואף לא לפגיעה רבה בכל-כלה, אלא פשוט שרירות-לב, חוסר הרגשה וחוסר הער-כה עד כמה הנושא רגיש.

טובה סנהדראי (מפד"ל):

חברי-הכנסת פרוש...

מנחם פרוש (אגודת ישראל):

ואם אנחנו רואים את הסטטיסטיקה שלפנינו, הרי זה איום ונורא. בשנת 1971 ניתנו 425 היתרים לעבוד בשבת — היתרים שהקיפו 8,650 עובדים.

טובה סנהדראי (מפד"ל):

חברי-הכנסת פרוש, אתה לא שומע מלה?

מנחם פרוש (אגודת ישראל):

חברי הכנסת, מי היה יכול להעלות זאת על הד-עת —

משה ורטמן (המערך, עבודה-מפ"ם):

חברי-הכנסת פרוש, רוצים לשאול אותך שאלה.

מנחם פרוש (אגודת ישראל):

— בחלום השחור משחור כי בקום מדינת ישראל בארץ קדשנו כאן יעבדו 8,650 יהודים בשבת קדשנו בהיתרים של ממשלת ישראל.

טובה סנהדראי (מפד"ל):

חברי-הכנסת פרוש, הרשה לי לשאול אותך שאלה.

מנחם פרוש (אגודת ישראל):

כמה דם ודמעות נשפכו במשך הדורות —

משה כרמל (המערך, עבודה-מפ"ם):

צריך להפסיק רגע ולתת לחברת-הכנסת סנהדראי לשאול שאלה.

מנחם פרוש (אגודת ישראל):

זמני מוגבל. זה יקח זמן.

משה ורטמן (המערך, עבודה-מפ"ם):

חברי-הכנסת פרוש לא משיב לנשים.

מנחם פרוש (אגודת ישראל):

"אל תרבה בשיחה עם האשה". אתה לא יודע מה כתוב?

היו מכוונים צעדיהם לטווח של חמש שנים ואף מתכננים זאת במשותף, ובפרט המשרדים העוסקים בנושא אדם וחברה. לאור הגילויים ש-23,000, לערך, בני-נוער הול-כים בטל, אינם לומדים ואינם עובדים, יש ערך לפעולות משרד העבודה בהקמת לשכות עבודה נידות בשכונות המצוקה, כי על-ידי כך מאתרים נוער בעייתי ומכוונים אותו לתעסוקה. לא נשלה את עצמנו שזו התרופה היחידה לנוער ההולך בטל. בעיה מכאיבה זו של נוער הולך בטל נובעת מגורמים שונים, אבל דצוי מאוד לפתח ולהרחיב כלי זה. גדול הוא ההיקף של פעולות משרד העבודה ותכנית החומש שלפנינו והייתי רוצה להתעכב עליהן, אולם בזמן המוגבל שלפני חייב אני לתת ביטוי לכאב הגדול, לזעם העצום אשר בלבבנו על היתרי הע-בודה בשבתות, הניתנים בסיטונות על-ידי משרד העבודה.

קשה לנו, קשה לנו מאוד, להשלים עם סעיף 12 האומלל אשר בחוק פעות עבודה ומנוחה תשי"א, שבסמ-כות הורסים יקר היקרים של עמנו, ציפור נפשנו, והוא — קדושת השבת. את הנושא הזה מעלה סיעתנו מדי שנה בשנה, ובמשך השנה העלו חברי סיעתנו שאלות רבות בנושא זה. כל פעם, כאשר השר עונה, הוא מסתמך על סעיף 12 האומלל וטוען שהוא פועל לפי החוק, אך אינו חש ואינו מרגיש עד כמה הוא פוגע בנו, עד כמה זה כואב לנו. כאשר אנחנו מצביעים על פירצה חמורה במתן היתרים, הוא שולף לנו את סעיף 12. ולא אחת אני מהרהר: האם עד כדי כך קהו הרגשותיו של שר העבודה, שיכול להסתפק בסעיף 12? האם בתשתית תודעתו כיהודי, שרגלי אבותיו עמדו על הר-סיני, כבן לאבות שמסרו נפשם על שמירת השבת, אינו מבין את משמעות השבת? מה היא בשבילנו משמעות סעיף 12? הבל הבלים לעומת הצו העליון הקדוש המצווה על קדושת השבת.

היו זמנים ורצו להשלות אותנו, לפי הבנתם שלהם, שיש בכך צורך, כי איך וכיצד אפשר להסתדר במדינה יהודית, כאשר כולם יהודים ואין אפשרות להשיג מה שקוראים "שבת-גויים"? אולם רק לאחרונה, בכ"ו שבט תשל"ג — 29 בינואר 1973, הוציאה ועדת העבודה את מסקנותיה בנושא: דרכים להקלת המחסור בכוח-אדם במשק; ובמסקנותיה דואים אנו שהוועדה רשמה לפני הודעת נציגי משרד העבודה, כי כיום מועסקים יותר מ-50,000 פועלים ערבים מהשטחים, ומהם כ-40,000 באמצעות לשכות העבודה. אם אנו מרשים לעצמנו לה-עסיק יותר מ-50,000 ערבים מהשטחים וכ-40,000 אף נשלחים על-ידי לשכות העבודה, למה לא יבינו בצורך של מניעת חילול השבת, הרס קדושת השבת, ולא יש-תמשו ב"שבת-גויים" בהתאם להלכה?

אולם נחזור למקור התורפה. ברור כי ריש לכל מרעין בישין הוא בסעיף 12 המביש, המסמך להחיר לעבוד אם שמירת השבת פוגעת פגיעה רבה בכלכלה. אין אני צריך להוכיח מה שברור והבהירו כבר גם מעל במת הכנסת לא אחת, כי למען ספק פיקוח נפש מחללים את השבת, לכן אינו מתעכב על היתרים הניתנים כשהדבר עלול לפגוע בהגנת המדינה או בבטחון הגוף. ברור שב-קשר לכך יש הגדרות ברורות בהלכה. אולם תחת המסווה של בטחון הרכוש ופגיעה רבה בכלכלה ממטירים בהי-תרים, וזכור שהתירו בשעתם פריקה או טעינה של פרי הדד בנמל אשדוד, ושר העבודה הסביר אז שהפגיעה בכלכלה הסתכמה ב-3,000 לירות. ואני לא צריך להגיד

אנו פונים אל שר העבודה - ואני פונה אליו אי-שית: אתה, כיהודי, שיש לך ודאי "דעם פינטעלע ייד", אני מבקש ממך שתקח את הזימה ותתקן זאת. יש קונה עולמו בשעה אחת.

הו"ר מ. ביבי:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת שערי, ואחריו לחבר-הכנסת שובל.

יהודה שערי (המפלגה הליברלית העצמאית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, בדעתי, במסגרת דיון זה, לעמוד על שלושה נושאים: א. העדר מדיניות סוציאלית כוללת ונכונה; ב. הצורך בהרחבת ההסדר התחיקתי ביחסי עבודה וביישוב סיכוכי עבודה; ג. אני מתכוון לעסוק גם בתעסוקת אקדמאים, ככל שהזמן יאפשר לי זאת.

חברי הכנסת, משרד העבודה הוא משרד סוציאלי ראשי ואנו עדים לכך שדווקא בימים של גיאות כלכלית ועליית רמת חיים מהירה פקד אותנו משבר סוציאלי מדהים ומפתיע. המשבר הסוציאלי שפקד אותנו מפתיע אותנו, כי אנתנו ברה מן השווינויות ביותר; מפני שב-הנהגת המדינה היו מאז זמן קיומה מפלגות הפועלים; מפני שנתבדתה האמונה שבמחנה כלכלית מתמדת, תע-סוקה לכל דיור המוני ישטפו בזרם אדיר את כל הבעיות החברתיות; מפני שהוכח שגם שיטת המיסוי וגם מערכת כספי העברה - הכוונה היא לתשלומי הביטוח הסוציאלי והסעד - יש להן יעילות מוגבלת כאשר מדובר במיגור העוני. מערכת זאת ממתנת את העוני, אך לא ממגרת אותו. מסתבר כי כולם רצים קדימה, אך לא באותה המהירות. החוקים, הנמצאים בעמדות היוזוק הקדמיות, רצים מהר יותר; והחלשים - רצים לאט יותר.

השאלה היא: למה אנתנו לא הצלחנו להתגבר על הבעיות הסוציאליות? דווקא בתקופה זו של פריחה כלכלית? אני חושב שיש לכך שלוש סיבות. הסיבה הראשונה - אין לנו מדיניות סוציאלית כוללת. אין אינטגרציה של השירותים הסוציאליים, של הביטוח הסוציאלי הלאומי, הסקטורלי, הסעד, הביטוח והחינוך. יש צורך במשרד לרווחה סוציאלית, שהוא ירכז את הפעולות בכל התחומים האלה, ולא שכל משרד, העוסק באחד מהנושאים שהזכרתי, יפעל באופן נפרד.

הסיבה השנייה - אין לנו מטרות סוציאליות חב-רתיות ברורות. אין לנו יעדים. הבעיה איננה כל של משאבים כלכליים. השאלה היא: איך אנתנו משתמשים בהם. בתחום הכלכלי אנתנו יודעים פחות או יותר מה אנתנו רוצים, אם כי לא תמיד משיגים זאת. אנתנו רוצים צימ צמיחה כלכלית, צימצום הגרעון במאזן התשלומים, פיזור האוכלוסיה; לא הצבנו לעצמנו יעדים ברורים בתחום החברתי; מה אנתנו רוצים.

הסיבה השלישית - המדיניות הסוציאלית-האמפירית הזאת, כפי שנתגבשה, למעשה פועלת בכיוון ההפוך. הגענו למצב הפרדוקסלי הזה, שבתחום מדיניות השכר יש לנו מדיניות שוויון כמעט ואין הפרשים בשכר, ובמידה שהם קלימים - מש הכנסה מקהה את ההפך רשים האלה. לעומת זאת השירותים הסוציאליים, הביטוח הסוציאלי ובעיקר הסקטורלי, פועלים בעיקר לטובת השכבות המסודרות. הכל הפוך. לדעתי, צריכים היו לתת שכר לפי ערך עבודה ולא היה כל פגם אם מי שעובד יותר יקבל יותר. לעומת זאת השירותים הסוציאליים

- - כמה דם ודמעות נשפכו במשך הדורות על-ידי אבותינו לשמירת קדושת השבת? באיזה מסירות נפש שמרו באלפיים שנות גלותנו על קודש הקדשים שלנו, והוא קדושת השבת. סבלו, ויתרו על עמדות, על פרנסות, על הכל ושמרו על קדושת השבת. מי מאתנו לא קרא ולא יודע פרקי זוהר, פרקי עזר וגבורה של אבות אבותינו למען שמירת קדושת השבת? ובשמירת קדושת השבת החזקנו בקיומנו. איך וכיצד אפשר להשלים עם זאת ש-8,650 יהודים יעבדו בשבת בנושפנקה של ממשלת ישראל בארץ-ישראל?

הזמן לי לאחרונה להיות פעמים אחדות בגמל הת-עופה בלוד במוצאי שבתות ומצאתי שם פועל גמל יהודי מגרוזיה. כאשר שאלתי אותו אם עבד בשבת, אמר: כן. עבדתי בשבת. שאלתי אותו: האם גם בגרוזיה עבדת בשבת? אמר: חלילה, לא חיללתי שם את השבת. וכש-שאלתי: ולמה כאן אתה עובד בשבת? השפיל עיניו, לא היה מענה בפיו, ואמר: לא יכולתי להפסיד את העבודה, כי הלא פה המצב אחר לגמרי. תארו לעצמכם: יהודים בגרוזיה שמרו את השבת 50 שנה תחת מסך הברזל הרוסי, ואילו בעלותם כאן לארץ הקודש הם עלולים להפסיד את העבודה. התעמקו בארבע שמעות הדברים כאשר יהודי גרוזיני זה מתבטא שהוא עובד כאן בשבת כי "הלא פה המצב אחר". אתם יודעים, כולנו יודעים, שיהודים אלה בחרו תחת מסך הברזל לא יכלו ללמוד הרבה, אבל שמרו על אמונה תמימה, שמרו מצוות השם, שמרו על קדושת השבת, וכך גשתמרו ונשארו יהודים. בבואם הנה עוקרים מהם את אבני היסוד של האמונה, המצוות, שמירת השבת. האם יש ספק או ספק ספיקא למה כל זה מוליך? לא למדנו לקח מה שעוללו לנוער של עולי ארצות אסיה ואפריקה, שע-קדנו מהם עקרונותינו הקדושים ונשארו ללא עקרונות עם חלל ריק וכך התדרדרו, ואנו קוצרים כעת תופעות של נוער מנוער מכל הערכים שהגיע ל"פנתריסם" והנע-רות משתוללות וממיטות עלינו קלון.

כבוד היושב-ראש, קשה קשה מאוד להשלים עם זאת, ש-8,650 יהודים יעבדו בשבתות בארץ הקודש בנושפנקה של ממשלת ישראל. מעניין, כשאנו עוברים על טבלת היתרי העבודה אנו רואים ש-3,501 עובדים בחיפה בשבתות; ומ-425 היתרי העבודה ניתנו לחיפה 211 היתרי עבודה בשבת. מספר היתרים מטעמי בטחון הוא בסך-הכל 8 ומספר העובדים מטעמי בטחון הוא 1,259.

השאלה הנשאלת, והיא נשאלת מאליה, מופנית אל חברי סיעת המפד"ל: איך אתם משלימים עם זאת, ויותר מזה? לפי סעיף קטן ב' של עקרונות והנחיות בהפ-עלת סעיף 12 לחוק שעות עבודה ומנוחה, תשי"א, נאמר ברורות: היתר כללי לפי סעיף קטן א' לא יינתן אלא על-פי החלטת ועדת שרים המורכבת מראש הממשלה, שר הדתות ושר העבודה.

אני פונה מועל בימת הכנסת אל שר הדתות ואל סיעת המפד"ל שואל אותם: כיצד נותנים בארץ הקודש גושפנקה שלהם ואחריות שלהם - בהיותם בקואליציה זאת - ונותנים ידם להרוס, חלילה, את השבת בארץ קדשנו? האחריות היא עליהם, כי הם יכולים להציל את המצב כאן, והם יושבים שאננים ושקטים ונותנים לשבת כי תירמס כאן בארץ קדשנו.

הכנסת הנוכחית יובאו לאישור הכנסת שני החוקים על ביטוח בריאות וביטוח פנסיה. אני רוצה לקוות שחוק ביטוח בריאות יהיה חוק טוב ולא חוק אשר שולל חופש בחירה של הקופה. והבעיה העיקרית בחוק זה איננה מי יהיה השר הממונה על החוק, אלא תכנון של החוק הזה. אני מתכוון להציע חוק לביטוח פנסיה לכל האוכלוסיה. לדעתי התנאים בשלים לכך, ואפשר לבצע זאת בכלים הממלכתיים.

יש צורך לשנות את השיטה של מתן עזרה לילדים. לאחרונה נעשה צעד קדימה על-ידי הגדלת הגימלה לכלל האוכלוסיה וחיובה בתשלום מס הכנסה. אפשר להגביר את הפרוגרסיביות על-ידי הגדלת הגימלה וביטול הניכויים. על-ידי כך אלה שנמצאים בשכבה הנחשלת ייהנו יותר מאלה שהם בשכבה המתקדמת.

כמה דברים על תחום יחסי העבודה. בשנים האחרונות התקדמו בתחיקה של יחסי עבודה. קמו בתי-דין לעבודה. לאחרונה נתקבל חוק המאפשר לחייב בוררות בשירותים הציבוריים בתקופת קיומו של הסכם העבודה. אני רוצה להגיד לחברי הכנסת שכל הפחדים והחששות שבאו לדין ביטוי בעתונות ומעל במת הכנסה, שהעובדים לא יצייתו לחוקים הללו, לא התאמתו. תמיד טענו לעומתנו בוויכוחים השונים: אתם מציעים בוררות חובה, לא יקימו זאת. מתברר שאכן מקיימים את הצווים ואת ההחלטות של בתי-הדין לעבודה או של בתי-הדין הכ"ללים הפועלים בתחום זה. מי 17 צווים להפסקת שבייתה קיימו מיד 14 צווים, וגם 3 הנותרים קיימו אם כי לאחר קשיים דיון ודברים. אנו יודעים שתמיד יש מפירי חוק. אבל מספר השביתות שחוסלו בצורה כזאת הוא מרשים ביותר. אותה שבייתה שיכלה להיות קשה וחמורה, שבי-תת רופאים בקופת-החולים, וסתיימה על-ידי צו בית-הדין. לכן אני חושב שהחששות האלה אינם מוצדקים.

לדעתי יש צורך להרחיב את התחיקה בתחום זה. אני רוצה לשאול את שר העבודה: בשעתו דובר גם על חוק האיגוד המקצועי - דומני שהייתי ראשון שהצעתי זאת. אחרי כך כינו את החוק: חוק אירגוני עובדים ומעסיקים. מה גורלו של חוק זה? מדוע הוא הוכנס למי-קדר? לאחרונה דווקא חוק זה הוא שחסר לנו, כי נתרבו שביתות ההאטה או השביתות החלקיות. שביתות אלה גדלו ב-70% בשנה האחרונה. לגבי שביתות אלה אפשר להציע צו מניעה. נתרבו השביתות הבלתי-מאושרות: מ-168 שביתות היו 100 בלתי-מאושרות. חוק האיגוד המקצועי מכווון נגד שביתות כאלה - נגד שביתות האטה ושביתות בלתי-מאושרות.

לדעתי יש צורך לחוקק את החוק הזה ולהביא אותו בהקדם לפני הכנסת. אני מצטער שבדברי שר העבודה לא שמעתי כל מלה בנושא זה.

אבל גם את החקיקה הקיימת יש צורך לתקן. כיום אסור לשבות בשירותים הציבוריים תוך תקופת קיומו של ההסכם. לדעתי האיסור הזה צריך לחול גם בתקופה שבין הסכם להסכם, כאשר מדובר בשירותים חיוניים. יטענו לעומתי: הבוררות איננה דבר יפה כל כך, ואולי היא אפילו דבר פסול. רבות, חברי הכנסת, אני רוצה להזכיר לכם את האימרה הידועה של בנרדט שאו, שאמד בשיחה עם אשה מסוימת: על העקרון כבר הסכמנו; עכשיו נגדר על המחיר. בדגע שהסכמתם שמתור לחייב בוררות על-פי החוק - אמנם בתקופת ההסכם - הקדושה האתא, "הפשע" הזה שאסור להשלים את,

הביטוח הסוציאלי צריכים לפעול יותר לטובת השכבות הנחשלות שלא הצליחו להיכנס לתוך החברה המודרנית, המסודרת, המאורגנת, הנהנית מבטחון סוציאלי ומיכולת להתקדם.

הדבר הזה מתבטא בכל התחומים. הוא מתבטא בתחום הסובסידיות, שנותנים למצרך ולא לנצרך. אלה שצורכים יותר נהנים יותר. הדבר הזה מתבטא בתחום החינוך, כשחלק המדינה בתקציב חינוך התיכון והגבוה עלה בומן האחרון, אך נהנים בעיקר אלה השייכים לשכבות המסודרות. 42% של התלמידים העל-יסודיים הם יוצאי אסיה ואפריקה, כשחלקם בגילים 14-17 הוא 57%; וחלקם של עדות המזרח הוא רק 20% בחינוך הגבוה, שמקבל היום כשליש מתקציב המדינה. אפילו בתחום השכונות אנו נהנים הרבה מאוד. נותנים משכנתאות לא צמודות וודאי הוא, שבימים אלה, כאשר יוקר המחיה עלה ב-14%, משכנתה ב-11%-12% ובלתי-צמודה היא עיסקה טובה מאוד - אולם מי יכול לקחת משכנתאות אלה? גם כן המסודרים - הפועלים, הפקידים, וכל אלה המסודרים שיכולים לקחת משכנתה כזאת ולשלם תשלומים חודשיים ניכרים. השכבות הנחשלות יותר אינן מסוגלות כלל לקחת משכנתה כזאת ולשלמה. הדבר הזה מתבטא גם בתמיכה והסובסידיה לילדים, וכבר נאמר על-ידי המנהל הכללי של המוסד לביטוח לאומי, שהשיטה הקיימת מסבסדת יותר את הילד העשיר מאשר את הילד העני. למרות הרוגז שהאמירה הזאת גרמה הדבר הזה נכון. והוא קרה לא משום שהיו כוונות רעות; כך הדברים התפתחו. ברור שאם בשיטת מס הכנסה נותנים ילדים לילדים, ואם, ננית, הניכויים לשלושה ילדים היו 2,000 לירות - עכשיו שכוון גבוה יותר - ברור, שמי שמשכר 20,000 לירות לשנה, 2,000 לירות אלה שוות אצלו יותר, כי מורידים את הניכוי מהכנסה הגבוהה יותר, השולית. זה שווה יותר למי שמשכר עשרות אלפים מאשר לזה שמשכר 5,000 לירות בלבד ובכלל מס משלם מס הכנסה ואין לו כל ניכוי.

חברי הכנסת, מדינת ישראל, הממשלה, הכנסת צריכים להקדיש יותר תשומת-לב לבעיות הסוציאליות. לשם כך יש צורך לשנות את הכלים והשיטות. הבעיה איננה לבוא ולהגיד בכל דבר: הבה ונתן יותר. הבעיה היא שאין לנו מכשירים מתאימים ואין לנו מדיניות נכונה. ומאחר שאנו מדברים על הביטוח הלאומי אשר פועל במסגרת משרד העבודה, הדבר צריך להתבטא בכמה דברים, שאפרט אותם.

יש צורך להשלים את הביטוח הסוציאלי הממלכתי - ואינו מצטער שהרבה זמן מדברים על ביטוח בריאות ועל ביטוח פנסיה, ושני הדברים גם יחד אינם מגיעים לכלל ביצוע. גם כאן אלה הגופלים מהמסגרת הם דווקא החלשים. שהרי מי איננו כלול בביטוח בריאות של ההסתדרות? האנשים העשירים ביותר אינם מבוטחים, אבל להם לא צריך לדאוג. אך העניים ביותר אינם מסוגלים לשלם את מסי החבר להסתדרות משום שהם אינם עובדים, או מפני שהם שייכים לשכבה שהפסיקה לעבוד, או מפני שאינם מאורגנים.

הוא הדין לגבי ביטוח פנסיה. הנהנים מפנסיה מקיפה הם החוקים, המאורגנים במקומות עבודה טובים, אלה שיש להם רמת הכנסה גבוהה. לא נהנים מכך החלשים. איננו יודע אם אפשר לקוות כי בתקופת כהונתה של

דים רבים ולרבים אחרים אשר מוכנים לבוא הנה לקבל את הטיפול. אפשר לחשוב על ידע ליצוא וכיוצא בזה.

אני רוצה לסיים ולומר שאנחנו צריכים לתכנן את המשק ואת החברה שלנו כדי שיהלמו את אופי עמנו, כשרונותינו ויכלתנו, ולמנוע משבר שעלול לפגוע בעלייה ובדור הצעיר. יש לעשות זאת בהקדם, בטרם משבר.

היו"ר מ. ביבי:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת שובל, ואחריו לחבר-הכנסת זכין.

זלמן שובל (הרשימה הממלכתית):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, קורה לפעמים שגם איש האופוזיציה מותר לו לברך שר בממשלה. בפ"רט כשהוא איננו, מותר להגיד שבחו של אדם שלא בפ"נו, לא רק על נאומו, אלא גם על הישגיו ועל הישגיו משרדו בתחום עיסוקיהם. שר העבודה נבדל מרוב חבריו בממשלה בכך שהוא מתרכז כל כולו בפעילותו, והתוצאות הן ברובן חיוביות, אם כי יש כמובן גם כמה וכמה דברים שיש לתקנם, ולי אישית יש השגות לא מעטות.

משרד העבודה מקיף נושאים רבים, גם כאלה של-דעתי מקומם אינו בהכרח במסגרת משרד העבודה, למשל עניין הכבישים. אולם אף כי כל אחד מהנושאים האלה - ביטוח לאומי, יחסי עבודה, תעסוקת אקדמאים וכי' - ראוי בהחלט לדיון נפרד ומפורט, בגלל קוצר הזמן - אתרכז בשני נושאים בלבד: כוח העבודה במשק והעובדים מהשטחים.

יש מקום לדאגה רבה בעניין כוח העבודה במשק. מדינת ישראל היא מדינת תעשייה, אך אין היא מדינה תעשייתית. יש הבדל בין שני הדברים האלה. אמנם לפי דעתו של שר האוצר כבד היום ישראל היא מדינה תעשייתית כמו בלגיה, כמו הולנד, כמו גרמניה, אך נדמה לי כי בעניין זה טועה שר האוצר. כדי שגדע על מה אנו מדברים, הייתי מציע שנבחן ביחד כמה נתונים אובייקטיביים, ולפי זה נחליט אם כבר הגענו לסטדיה של מדינה תעשייתית. אני אומר דברים אלה לא לצורך פול-מוס.

התנאי למדינה תעשייתית מודרנית, כפי שאנחנו רוצים בה, הוא שתהיה קיימת בה אוכלוסיה שהחלק הגדול שבה יהיה מועסק בייצור תעשייתי, ולא בשי-רותים. במדינת ישראל אחוז עובדי השירותים לעומת כלל המועסקים הוא אולי הגבוה ביותר בעולם המערבי. אגב, זה איננו מתבטא, לצערנו, ברמת השירותים. אם יש היום בישראל כמיליון מועסקים, הרי מתוכם 9%, כלומר 90,000 איש או קצת יותר, עובדים בחקלאות; וזה יחס סביר; 250,000 איש עובדים בתעשייה, כ-25%; 85,000 בבנייה, כ-8.5%; בשירותים למיניהם מועסקים יותר מחצי מיליון אנשים, כ-54% מכלל המועסקים. אני יודע שעל-פי נתונים סטטיסטיים מסוימים מגיע מספר המועסקים בשירותים ל-33% בלבד - ואזי "בלבד" הוזה - אולם נדמה לי שיש לכלול במספרים גם את המועסקים בתחבורה, בתקשורת, בחשמל, מים וסניטציה, חינוך ובריאות, שגם הם עובדים בצד הפקי-דתי והשירותי המובהק.

אולם יש נתון אחד שהוא עוד יותר מאיר עיניים, או אולי מוטב לומר שהוא מחשיך עיניים. שליש מכל העובדים במדינת ישראל הם עובדי המנגנון הציבורי. הממשלה, העיריות, הסוכנות, ההסתדרות וכיוצא באלה.

אותה פגיעה באידיאולוגיה יסודית - כל אלה כבר אינם קיימים. האידיאולוגיה הזאת אינה קיימת.

אורי אבנרי (העולם הזה - כוח חדש):

אינך רוצה להשוות בורות חובה ליציאות?

יהודה שערי (המפלגה הליברלית העצמאית):

אינני עוסק בתחום הזה שאתה כל כך מתעניין בו. אתה רשאי לעשות כל השוואה שאתה רוצה.

על העקרון כבר הגענו להסכם; מותר לחוקק חוק בתחום זה. והשאלה היא: איפה צריך לעשות זאת? לדעתי, בתחום השירותים החיוניים יש כל ההצדקה וכל החובה להנהיג בורות חובה.

חברי הכנסת, אני חושב שיש צורך להרחיב את תחיקת העבודה בעוד שניים, שלושה נושאים חשובים: האחד - סמכות בתי-הדין לעבודה כאשר פורצת שבי-תה. כיום בית-הדין יכול לעבודה יכול להתערב רק כאשר מדובר בצד מוכר להסכמי עבודה. אבל מה לעשות ולא אחת השביתות מוכרות על-ידי צד שאיננו מוכר בהסכמי עבודה. יש צורך לתת סמכות בתחום זה. עד כה אין לממונה על יחסי עבודה סמכות לתווך בתחום שירות המדינה, כאשר מדובר בעובדי מדינה. לדעתי זה לא מתקבל על הדעת ואין להשלים עם זה.

ובסוף דברי רצוני לגעת בבעיה שבה פתח שר הע-בודה, וזו הבעיה המתייחסת לתעסוקת האקדמאים. אנו שמחים על כך שגדלה העלייה והרכבה שופר מהרבה מאוד בחינות. עלייה זו הביאה לנו גם אחוז גבוה של עובדים אקדמאים. בנוסף על כך גדל מספר האקדמאים שהם בוגרי המוסדות שלנו להשכלה גבוהה. מ-1,400 בעלי תוארים אקדמאיים בשנת 1960, שסיימו את חוק לימודיהם וקיבלו את התואר, הגענו למספר של 6,500 אקדמאים בשנת 1971. וכך הגענו למספר של 64,000 אקדמאים. אם התקציב הזה יש גידול במספר האקדמאים ילך וימשך, אנו עלולים להגיע למשבר חמור ביותר בת-עסוקת האקדמאים.

כוח העבודה גדל בשנה ב-3.6%. מספר האקדמאים גדל בקצב מהיר הרבה יותר. כאשר מדובר במהנדסים הגידול הוא ב-10%, באנשי מדעי הטבע - 14%, וכן הלאה במקצועות האחרים.

לדעתי יש צורך בעוד מועד - וכמעט איחרנו את המועד - לתכנן שינויים מסוימים במשק ובחברה שלנו כדי שנהיה מסוגלים לקלוט ולהעסיק את האקדמאים האלה. הדבר צריך להתבטא בכמה וכמה דברים: רא-שית, קונצפציה כללית שלא כל מי שגומר את לימודיו בתואר ראשון חייב לעבוד רק בעבודה התחשבת כאק-דמאית. הוא יכול גם לעבוד בעבודות כלליות, וזה יועיל לכולנו; שנית - לאפשר הסבה מקצועית. אבל צריך לעשות גם דבר שלישי שהוא חשוב ביותר, לעודד הת-פתחות של משק טכנולוגי מתקדם, שהוא מבוסס על ידע ומדע. בעניין זה יש הרבה מה לעשות. אנו מדברים על-אחת על תעשיית עתידות מדע, אבל לא התקדמו הרבה. יתר על כן, כאשר אנו בוחנים את מצב התעסוקה בת-עשייה אנו רואים שהמהנדסים מהווים בה 1.5% מכלל המועסקים, ובארצות-הברית - 5%. זאת אומרת שאפ-שר להגיע לרמה גבוהה יותר.

אפשר לחשוב על יצוא בתחום זה. אפשר להקים מרכז רפואי עולמי, מעין רפואה ליצוא. אנחנו יכולים לספק שירותים רפואיים במחיר מתקבל על הדעת ליהו-

שלא אטעה בהרבה אם אנוש שמספרם יגיע ל-350,000, בכללם אלה העובדים בתוך מה שנקרא "הקו הירוק". כל תיכונן רציני של כוח-אדם איננו יכול להתעלם מן הנתון היסודי הזה. צריך להיות ברור לנו וגם לשכוננו, שהשילוב הכלכלי - וזה כולל גם מעבר של פועלים, ולא רק של פועלים, גם של הון - הוא עובדה שלא תשתנה עוד, ותהיה אשר תהיה הנוסחה המדינית המדור-ייקת שנגיע אליה ביום מן הימים.

גם אני שותף לדאגה העמוקה מגטישת מגורים שלמים במשק על-ידי פועלים יהודים ומסירתם לידי פועלים ערבים, ולא מתוך שיקולים כלכליים, ואפילו לא בטחוניים; אני מודאג בעיקר בגלל הצד המוסרי שב-דבר: עצמאות עברית מותנית בעבודה עברית.

אולם, חברי הכנסת, הנקודה שבה אני נבדל לחלוטין מהבן-ארהונים והאליאבים והספירים למיניהם, זו הנקודה של הלקת המסכנות. איוו רוח תבוסתנות דבקה באנשים האלה? איזה קוצר ראות וחוסר אמונה? האנשים האלה הפכו את הדמוגרפיה לדמוגוגיה. מבחינה דמוגרפית, לטווח ארוך, זה ישנה מעט מאוד אם יהיו מיליון ערבים פחות או יותר במדינת ישראל, אם לא נגיע בעוד שלושים או ארבעים שנה לעשרה מיליון יהודים. החשבון שלנו ממילא צריך להיות עם הערבים בא-זור כולו, ולא רק בארץ. וזה תלוי בראש וראשונה בע-לייה. ואם יש מישהו המרתיע עולים מהמערב, הרי זה יצחק בן-אהרן.

אורי אבנרי (העולם הזה-כוח חדש):
אתה תבוסתני, לפי זה.

זלמן שובל (הרשימה הממלכתית):
אינני תבוסתן. אני אומר שנגיע לעשרה מיליון יהודים, ואינני מתרשם ממספר של מיליון ערבים.

אורי אבנרי (העולם הזה-כוח חדש):
איך אתה מדבר על מיליון ערבים? היום יש מיליון וחצי.

זלמן שובל (הרשימה הממלכתית):
אין צורך בפניקה ובהיסטוריה אם עובדים אצלנו תמישים, שישים או אפילו מאה אלף פועלים ערבים - וזה איננו סותר את הדברים שאמרת קודם.

אורי אבנרי (העולם הזה-כוח חדש):
אתה, לכל הפחות, צריך לדעת את הכוח של מספרים. אי אפשר לשחק במספרים.

זלמן שובל (הרשימה הממלכתית):
אני מתנגד לכך שפועלי השטחים ייפכו לחוטבי עצים ולשוואבי מים, אך אין שום פגם בכך אם אפילו 10% מכלל כוח העבודה בארץ יבוא מהשטחים. ברור שזה מחייב אותנו להעניק להם שכר שווה ותנאים סוציאליים שווים - לא למען הערבים, אלא למען היהודים; ברור שאסור לנו לנצל עובדים אלה, אלא עלינו להיעזר בהם ולעזור להם למען פיתוח המשק המשותף של ארץ-ישראל על כל חלקיה.

אתה התנאים החשובים, לפי דעתך, הוא פיתוח מואץ של המשק באזורים אלה עצמם: יש לעודד השקעות, יש להגביר את ההכשרה המקצועית, יש לשכלל את הכלים הפיננסיים. ואם נשמעת מדברי אלה נימה של ביקורת, הייתי רוצה שיהיה ברור שאיננה מתייחסת דווקא למשרד העבודה, אלא הרבה יותר לגורמים אחרים. ועכשיו, אדוני היושב-ראש, אני רוצה לחזור לבקשה

כל עובד שני במדינה עוסק איפוא בשירותים, וכל עובד שלישי עובד במישרין במנגנון הציבורי. כזה הנוף המ-עוות של התעסוקה בארץ.

ולעומת זאת, מהו המצב במדינות מערב-אירופה, מדינות שהן באמת מדינות תעשייתיות? ובכן, שם המצב הוא בדיוק הפוך: מספר המועסקים בתעשייה מגיע ל-40%, ומספר העוסקים בשירותים מגיע ל-20%-25%.

לדעתי זו יש בוודאי סיבות רבות. יש מי שאומר: מה אתה רוצה, הרי היהודים לא היו בעולם פועלי תע-שיה. אינני מוכן לקבל טענה זו, שלא היו חקלאים יהודים, ולא היו חיילים. אני חושב שאת ההסבר למצב הבלתי-בריא בחלוקת כוח העבודה בארץ יש לבקש במ-קום אחר לגמרי.

ראשית כל, יש מעט מאוד תמריצים של ממש, כס-פיים, הכשרתיים ואחרים, לעובד כדי שירצה לעבור מע-בודה בשירותים לעבודה בתעשייה. בארנות-הברית יש בחורות ובחורים בוגרי אוניברסיטאות, המעדיפים לעבוד בתעשייה ולא כפקידים. בכלל, בתעשיות מודרניות רבות, כגון התעשייה האלקטרונית, העבודה יכולה להיות הרבה יותר נעימה והרבה יותר מעניינת מעבודה בפקידות. ואילו אצלנו, במדינה ששולטת בה מפלגות פועלים, משום-מה בעיני צעירים רבים יש משום נחיתות דווקא בעבודה בתעשייה. יש גם סיבות אחרות. באין נידות מגורים, משום שאין דירות להשכרה, ובהעדר סידורי פנסיה ממ-לכתיים נאותים, קשה להגיע לניידות עובדים ולהעברתם מענף לענף. אבל הסיבה העיקרית היא אולי החפיפות הבלתי-רגילות, או בלשון אחרת, כפילות המנגנונים, הג-פוצה כמעט בכל התחומים, ובעיקר בממשל עצמו. והצרה היא שבמבנה הפוליטי הקיים אין למפלגת השלטון לא רצון ולא אפשרות לערוך בדיק-בית יסודי במנגנונים הצי-בוריים ולהביא לשינוי סטרוקטורלי מקיף של המשק. וכל זאת במדינה היודעת, החייבת לדעת, שעתידה הוא בפיתוח התעשייה, גם מבחינה כלכלית, גם מבחינה חב-רתית, גם מבחינה בטחונית.

וייתכן שהסיבה עמוקה הרבה יותר. די לך לבחון את רוב מוסדותיה של מפלגת פועלי ארץ-ישראל, מה שקיבוש עכשיו מפלגת העבודה, ולחזות בנוף האנושי של-הם - פועלים רבים לא תראה שם. חקלאים כן; אבל פועלים תעשייתיים - מעט מאוד.

משה כרמל (המערך, עבודה-מפ"ם):
זה לא נכון.

זלמן שובל (הרשימה הממלכתית):

רוב רובם של הפועלים במוסדות הם אנשי שירו-תים, ולא סתם אנשי שירותים, אלא אנשים הקשורים בפרנסתם בגופים ממשלתיים, עירוניים, הסתדרותיים. מה הפלא איפוא שקיימת מערכת של יחסי גומלין דו-סטריים בין חלק מעובדי השירותים והשלטון. מה הת-מיהה שמעולם לא נעשה על-ידי הממשלה נסיון רציני לביטול מנגנונים כפולים, לייעול וחסכון בשירותים, לשי-נוי יסודי בחלוקת כוח העבודה בארץ. זהו מעוז כוחה הפוליטי של מפלגת השלטון, ואינך פוגע במו ידך בגורם מעין זה, ותהיינה התוצאות למדינה אשר תהיינה.

בשלב זה, אדוני היושב-ראש, אני רוצה לעבור לנושא השני: העובדים מהשטחים, מיהודה, שומרון ועזה. אינני יודע בדיוק בכמה יסתכם כוח העבודה בחב-לים אלה ב-1975. אין בידי כרגע נתונים, אבל אני מניח

במה דברים אמורים? הכוונה לשניים: א) ליתרון הדוהר לעיסוקים שלא ממערכת העבודה, האינפלציה המכרסמת בעיקר בהכנסה של העובדים; ב) המשך הנטייה לבריחה מענפי הייצור - זה צפוי לעתיד בעיקר לגבי הדור הצעיר - אל השירותים והמינהל מחמת העיוותים ביחס לתמורה בעד העבודה בענפים אלה.

אקח אינדיקטור אחד. הכל נועקו על תשומת העבודה. בחלוקת התפקידים בגח"ל - תפקידו של חבר-הכנסת נסים הוא לזעוק את הזעקה הזאת ולחבר-הכנסת ארידור תפקיד שני, והם מסתדרים יפה.

נראה את השכר הריאלי הממוצע הפנוי לשכיר, בהיות שנת הבסיס 1970 - 100; ב-1971 - 100.2; ב-1972 - 106. שיעור גידול ממוצע שנתי - 3%. ההכנסה הפנויה של לא-שכירים: ב-1971 - 111.5; ב-1972 - 124.9. שיעור גידול שנתי ממוצע - 11.8%. מה הזעקה והטענה שתשומת העבודה מהווה את הגורם המרכזי באינפלציה? יש מאשימים וטוענים כי זה הגורם המרכזי בירידת היצוא, ואפילו היצוא התעשייתי.

לביסוס טענתי יכול אני להביא לפניכם סקר כלכלי שנתי של המועצה האירופית ליד האו"ם. בסקר זה מתוארת שיטה המודדת את תרומתם היחסית של שלושת מרכיבי התוצר. זו שיטה מעניינת ובדוקה. א) מסים עקיפים נטו, שכר, משכורת והתמורה הגולמית של ההון לעליית מחירי התוצר. א) אדלג על החישובים ואגיע לסיוכומים יסתבר כי תרומת השכר לאינפלציה אצלנו גמוכה בהרבה לעומת שתיים-עשרה ארצות אירופה, שם הגיעה ל-70% - 80%, ואילו אצלנו פחות מ-40%. לענין-מת זאת תרומתה של תמורת ההון לאינפלציה היא אצלנו יוצאת-דופן מכל הבחינות. בכמה ארצות אירופה תרמה תמורת ההון לעלייה בשיעור של 1.5% בלבד לעליית מחירי התוצר. באוסטריה ובשוודיה ירדה תמורת ההון ושימשה גורם דפלציוני מובהק. ואילו אצלנו, אשתקד - 6% מעליית מחיר התוצר הם פרי העלייה ברווחים גלמיים.

יורם ארידור (גח"ל):

מפני שאצלנו משטר סוציאליסטי.

דב זכין (המערך, עבודה-מפ"ם):

אתה שמעת רק את החלק השני. אני יודע על מה צריך לדבר. אני מהקואליציה ואני שם זרקור על דברים. אנו יותר מדי ליברליים בנושא זה, ואתם טוענים שאנחנו פחות מדי ליברליים. אני יודע מה היתה עמדתכם כאשר היינו צריכים להשיג מלשכת התיאום את ההסכמה ל-425 לירות שכר מינימום. אלה גם כן חבריכם. אתם מיצוגים שם.

אסתר רויאל-נאור (גח"ל):

אנחנו דרשנו שכר מינימום בכנסת השנייה. לפני שידעתם מה זה.

משה נסים (גח"ל):

אני זוכר שהבעתם התנגדות לשכר מינימום. אינך זוכר?

אסתר רויאל-נאור (גח"ל):

תבחר את העמדה שלך ואל תדאג לגח"ל.

דב זכין (המערך, עבודה-מפ"ם):

אם לא תפריעו לי, זה כתוב אצלי.

אסתר רויאל-נאור (גח"ל):

תקרא מה שכתוב.

היסודית, לענין חלוקת כוח העבודה במשק. אומדני הרשות לתיכנון כלכלי מראים שתוך חמש שנים יגדל כוח העבודה במשק הישראלי ב-150,000 איש, ללא הפועלים מהשטחים. באותו סקר נאמר כי "יעדי הגידול בתוצר, שעליהם מבוססת תכנית פיתוח המשק, יוצרים גידול מהיר בביקוש לעובדים, מעבר לגידול הצפוי בהיצע כוח העבודה. למרות הגידול החזוי בתפוקה למועסק צפוי לחץ מסוים בשוק העבודה".

רבתי חברי הכנסת, מתוך התוספת של 150,000 איש יפגו 70,000 עובדים לשירותים. כמעט מחצית כוח העבודה הנוסף. השירותים יהיו אז כ-55% מכלל כוח העבודה. איזה מין מדינה תהיה זאת? מדינה תעשייתית? אני חושש שלא. ולכן, על אף הגידול בתקציב משרד העבודה, למרות העבודה החשובה הנעשית בהכשרה מקצועית - אין בכך די כדי לגרום לשינוי סטרקטוראלי של ממש במשק, לשם כך דרוש, כנראה, שינוי סטרקטוראלי של ממש במבנה הפוליטי בארץ.

ה"ז מ. ביבי:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת זכין, ואחריו לחבר-הכנסת לבנבראון.

דב זכין (המערך, עבודה-מפ"ם):

כבוד הישב-ראש, כנסת נכבדה, בדיון השנה מן הדיון בראש וראשונה לשבח את השלמתה של תכנית חמש השנים על-ידי המשרד. לפנינו מסכת של הישגים רבים, התפרסות דינמית ושיטתית בתחומים רבים, ונעים לי לשבח את הדבר. זוהי גם ההתמודדות הראשונה עם בעיות התיכנון לטווח ארוך. קשה להגשים בערכה ביחס למערכת המשקית-החברתית כולה.

אני יודע שלקראת הכ"ה לקיום המדינה התחלנו לזכות במודעות-יתר לתיכנון בכמה משרדים. אבל עדיין אנחנו רחוקים מהתיכנון האינטגרטיבי: תיכנון כולל, תוך תיאום מדויק בין כל המגזרים, תוך שילוב התחזיות והתכניות האופרטיביות בכל התחומים. בלעדי זאת יגבר תמיד, כפי שהיה במידה רבה עד כה, ההכרח באילתור של כל משרד על פני הראייה הכוללת. משרד העבודה חייב להיות - ואני מקווה שאמנם יהיה - בין היוזמים הראשיים במשימה זאת. שכן הוא מופקד על הכנת הנושא העיקרי בכל התחומים - טיפוח כוח-אדם - וזה יכול להיות אפקטיבי אך ורק במסגרת התיכנון הכולל.

חברי הכנסת, בשנים האחרונות נמשכת בארץ, בלי מהומנות יתירה, מהפכה טכנולוגית בייצור: בציווד, בשיטות טות הייצור. בתנאים הנוכחיים, כשמעמסת הטבות, על אף הירידה היחסית, מגיעה ליותר מ-20% מהתקציב הלאומי; וכאשר המחסור בידיים עובדות איננו בחינת אפיוודה חולפת - מתמקד כל התהליך הגידול בקצב קידום, העלאת רמתו והעמקת המוטיבציה המקצועית של כוח העבודה. מעל לכל - ופה אני מסכים עם חבר-הכנסת שובל - במשיכה אל מערכת הייצור, בהבטחת העתודות.

שר העבודה תיכנן ומתכנן מכשירים רבים, והוא הביא היום לפנינו הרבה דברים מרשימים, כיצד להתמודד עם הבעיות, בעיקר בקרב העלייה החדשה. אבל, כבוד השר, מסתבר לי כי ההתמודדות הביצועית, ותהא הנחרצת ביותר, לא תגבר לבדה על כמה חזיונות חבי-רתיים חמורים, העלולים לשבש במידה רבה את כל הכוונות הטובות.

דב זכין (המערך, עבודה—מפ"ם) :

ובכן, כאמור, תרומתה של תמורת ההון לאינפלציה היא אצלנו יוצאת-דופן מכל הבחינות. גם הרווחים הרציניים מאוד במערכת התעשייתית או התשואה להון הם עצומים. למה אני מדגיש זאת? — אני מדגיש זאת כדי להבליט את השפעתם השלילית והמכרעת של התהליכים האלה על התרחבותה של כוח העבודה ועל מערכת יחסי העבודה, וכדי להדגיש עוד דגש, שמן הדין שנתונים אלה ינחו את השיחות בין הממשלה, המעבידים וההסתדרות, להשגת הסכם כולל וצודק לריסון האינפלציה. אני חושב שהדבר הכרחי היום.

הוא הדין ביחס לחלוקת הסכום של 380 מיליון לירות לפטור ממס הכנסה. לדעתי צודקת התביעה שהפטר למשפחה בת ארבע נפשות יועמד על הכנסה של 700 לירות לחודש, וכן צודקת התביעה לגבי תקרת ההכנסה המחייבת מס בשיעור של 70% שתועמד עד 30,000—35,000 לירות הכנסה לשנה. במצב הנתון אין הגיון להעניק הנחות גדולות לבעלי הכנסות גבוהות מעל 2,000 לירות לחודש, ואילו בעלי הכנסות עד 1,500 לירות בחודש יקבלו הקלות חסרות משקל. מדוע? כי הדיונים האחרונים נוגעים ישירות לעובדים במערכת הייצור, הם מקיפים את כל הסקטורים של הייצור. במערכת הזאת, הטבלאות ונוהגי השכר אצלנו הם אנאכי-רוניסים ממש. הם מוצבים בניגוד דיאמטרלי לחברה טכנולוגית. היו שיפורים — אני לא מזלזל בכך, אבל אני מפנה זרקור לליקויים, אם כי אינני מתעלם מהשיפורים השיטתיים. השכר בתעשייה מפגר עדיין אחרי השכר של עיסוקים אחרים, והרי העדיפות לייצור אצלנו אינה בעיה חברתית בלבד. זוהי המשימה הלאומית בהא הידיעה. אינני רוצה להלאות את הכנסת בדיבור על שכיבות שיש לשלבן במעגלי הייצור. אני מדבר בעיקר על אחוז המהנדסים בתעשייה שלנו, שמגיע ל-1.5%, לעומת 2.8% בארצות-הברית. זאת בעיני, דהיינו שיפור מן התחתית ועד השכבה העליונה של הייצור.

חברי הכנסת, לתהליכים השליליים שהזכרתי-מתווה החוץ המסוכן של העסקתם הגוברת של פועלי השטחים במערכות הייצור הישראלי.

אסתר רוזאל-נאור (גח"ל) :

היכן אחוות העמים? היכן אחוות העמים שלך?

דב זכין (המערך, עבודה—מפ"ם) :

ברור לי כי לטווח ארוך זוהי פצצת-זמן מבחינה חברתית ולאומית כאחת. מי שאיננו חותר לסיפוח, תוך התכנסות באיציטלה של רחף שלום ואחוות עמים דווקא, לא יתקשה בהבחנת ההשלכות השליליות העמוקות הן לכלכלה ולחברה הישראלית והן ביחס להתפתחותה וזוהי דומה של כלכלת השטחים.

יתר על כן, בשעה שאצלנו מתרוקנים ענפים מסוימים מעבודה עברית ועל סמך המיתון אני יכול להזכיר שמה שהתרוקן לא התמלא, מי שעזב את הבנייה לא חזר אליה — ומתחוללת נסיגה בטכנולוגיה ובתפוקה, מתהווה מחסור בכוח-האדם וקפאון בכלכלת השטחים. כך, לדעת, מסולקת המגמה להשגת תשתית לשיטוף פעולה מרוצן בין שני המשקיים גם לאחר השלום, לאחר קביעת גבולות הבטחון המוכרים והמוסכמים, הפירו והנסיגה. אני יודע את עוצמת הדינמיקה הקיימת והסטי-כיה, אבל עד היום יכולנו לפעול אחרת, ואינני בא בטענות אל שר העבודה. אני יודע ששרד העבודה עשה מאמ-

צים עליונים לווטות ולאירגון, אבל גם השר נקב במספר של 55,000 עובדים מן השטחים במשק הישראלי, מאורגנים ובלתי-מאורגנים, ואני מדבר על אלפים, ואולי עשרות אלפים בלתי-מאורגנים. משטר ה"ראיסים" עדיין קיים. כאן אין שכר הוגן; כאן יש ניצול, תנאי מגורים משפילים, והו חומר דלק בעל אוקטן גבוה למדורת השנאה הלאומית והמעמדית כאחת.

לא ניוושע מניתוח דטרופקטיבי אם יכולנו לנקוט תכניות אחרות. יכולנו, והיו תכניות אחרות.

מנחם בגין (גח"ל) :

ההסתדרות מארגנת אותם. תארגן אותם.

דב זכין (המערך, עבודה—מפ"ם) :

אני מדבר על מה שהיינו צריכים לעשות. אני לא זן בהיבט המדיני. היו תכניות לפיתוח השטחים, תוך כדי פירוק המחנות מרוצן, פתרון בעיית הפליטים, כינון תהליכים ותשתית לאחר השלום. לא עשינו זאת, אך עדיין לא מאוחר לעשות זאת, עדיין לא מאוחר להשקיע, לסייע בהשקעות בפיתוח משק עצמאי, ושיתוף פעולה מרוצן, ואשמח לשמוע זאת מפי כבוד שר העבודה בדברי תשובתו. הוא אמר שזו מדיניות הממשלה, להגביל ולהקטין בהדרגה את מספר העובדים מהשטחים, תוך הכנת מקומות עבודה במפעלים בשטחים. אשמח אם השר יביא תכניות יותר אופרטיביות לעתיד הנראה לעין.

אני מפנה את הזרקור לנקודות התורפה, אף שאני חושב ששרד העבודה עשה פעולות עצומות. אבהנתי האחרונה מתייחסת לנקודת התורפה שמחמת ממדיה היא אולי הבעיה בהא הידיעה במערכות העבודה ביש-ראל, וכונתי לתאונות העבודה. אין אני רוצה לקנטר, אבל אני חושב שצריכה להיות פרופורציה. לא מכבר נפגשתי עם אדם רחוק מהסוציאליזם וממרכס, בארצות-הברית, וממנו למדתי שוב ושוב שכל החוקים הם תרופות אספירין לשביתות. כונתי לג'נקינס, ראש ה-"א.י.ל.או". צריך להסתכל בפרופורציה. בשה שעברה אבדו לנו 235,000 ימי עבודה כתוצאה משביתות. זה חבל. הרבה שביתות לא הצדקתי, אבל ברור לי מה המקור לכך, ועל כך לא דיברת. חברי-הכנסת נסים. בת-אונות עבודה איבדנו לפני שנה 3.5 מיליון ימי עבודה. אפילו אם נפחית ממספר זה את מספר תאונות הדרכים לעבודה ומהעבודה, המהווה חלק ניכר ומגיע ל-65%, נשאר עדיין מספר עצום, מיליון ומעלה ימי עבודה שהלכו לאיבוד כתוצאה מתאונות עבודה ממש. נבוא חשבון ונראה מה הם 3.5 מיליון ימי עבודה. זה כרוך בהפסד כספי ישיר של 200 מיליון לירות, נזקים עקיפים של 300—400 מיליון לירות. אני יודע שנעשו מאמצים וקשה להשיג כוח עבודה מוכשר, אבל אין אני משלים עם זה. אינני יכול להשלים עם כך שהחוקה מתעכבת. אני בקי בנושא, ואני שואל: מדוע מתעכבת החקיקה הזאת? מדוע מתוך 4,000 מקומות עבודה יש רק בשליש ועדות בטיחות? מדוע יש מספר נלעג של מפקחים? זה מוכרח לבוא על יתקונו. שנה זו צריכה להיות שנת חירום ויש להפנות את כל הורקורים לפינה זו.

ולסיום: התרכזתי בנקודות התורפה, תיארתיה-ליכים. לשר העבודה אין גיעה ישירה לכך, אבל הוא צריך להיות היוזם. אינני מתעלם מההישגים הגדולים, לא מההשתלמויות, לא מההסבה המקצועית, החניכות, הנוער. אני משוכנע שתכנית חמש השנים, אם תוכנה לתאוצה על ידי תיכנון כולל שכבר החיל, ושיסימנים

שלה, על-ידי הפעלת בתי-הדין לעבודה על-ידי נקיטת צעדים אדמיניסטרטיביים נגד השבותים, לרסן ולמנוע שביתות. לאחרונה נתקבלו בבית-הדין הארצי לעבודה בירושלים כמה פסקי-דין עקרוניים חמורים מאוד, כגון ההחלטה מחודש דצמבר 1972, האומרת כי "בית" המשפט רשאי למנוע מעובד כפרט להשתתף בשביתה הוגדת את ההסכם הקיבוצי". החלטה זו נתקבלה בעת הדיון על עידעור של ועד העובדים ממפעל "כבלים וחוטו חשמל בחיפה". והחלטה אחרת של אותו בית-דין לעבודה אומרת: "ועד פועלי 'מספנות ישראל' מנוע מלהכריז ולקיים שביתה במפעל בניגוד לעמדתה של מועצת פועלי חיפה". פסק-דין זה הוא ראשון מסוגו ועושה להיות לו השלכה מכריעה על מערך האיגודים המקצועיים. פירושו האמיתי של פסק-דין זה הוא לשלול מוועד הפועלים את תפקידו העיקרי — להגן על האינטרסים של הפועלים. משרד העבודה היה היוזם של החוקים האלה והוא מתכנן חוקים נוספים מסוג זה.

כנסת נכבדה, כל זמן שהמצב הקיים יישמש, כל זמן שהעובדים לא יוכלו להתקיים ממשכורתם, ומצד שני יעשו המעבידים רווחים שמנים, לא יועילו כל חוקים, לא הקיימים ולא החדשים, ואף לא עיסקות החבילה למיניהן. יש להשאיר את העקרון שהיה קיים במשך יובל שנים, לפיו יחסי העבודה הם נושא למשא-ומתן ישיר ובלתי-תלוי בין הצדדים.

כנסת נכבדה, על משרד העבודה לשים לב במיוחד לבעיית תאונות העבודה. מספר תאונות העבודה גדל משנה לשנה. ב-1969 היו 24,000 תאונות עבודה; בשנת 1970 היו 82,000; בשנת 1971 היו 90,000 ובשנת 1972 היו 110,000 תאונות עבודה. בשנת 1972 אבדו כ-4 מיליון ימי עבודה. ההפסד הכספי היה כ-140 מיליון ל"ר. יחד עם דמי הריפוי והפיצויים הגיע ההפסד ל-200 מיליון לירות לערך. אם נוסף לזה הסבל שנגרם, שאי אפשר למדוד אותו לא בכסף ולא באמת-מידה אחרת, נראה עד כמה חמורה הביעה הזאת. משרד העבודה חייב לנקוט צעדים בלתי-שגרתיים כדי לצמצם למינימום את מספר תאונות העבודה.

בעיה נוספת שעליה צריך משרד העבודה לתת את הדעת היא בעיית הפועלים הערביים. על מצבם של הפועלים הערביים אמר גם שר האוצר פנחס ספיר, לפי "הארץ" מ-12 באוקטובר 1972: "יש הטוענים כי המושג חוטבי-עצים ושואבי-מים אין עוד בו משמעות אקטואלית. אולם אני כשלעצמי אינני רואה את ההבדל בין משמעותו של מושג זה לבין המציאות שאנו עדים לה עכשיו. מה אחרי הכל ההבדל בין חטיבת עצים ושאיבת מים לבין טיאטוא רחובות והדחת כלים במסעדות וב-בתי-קפה ורוב העבודה הבלתי-מקצועית בבניין או עבודה פשוטה אחרת?"

אכן, כזה הוא המצב של הפועלים הערביים. ההפליה היא לא רק בזה, אלא גם בתנאי העבודה. ברובם המכריע עובדים הם הרחק ממקום מגוריהם. דבר זה גורם לאיבוד זמן, להוצאות נוספות, לאי-נוחיות, ובמקרה שהם חייבים להישאר ללון סמוך למקום העבודה, אין תנאים מתאימים לכך. מקומות הלינה הם מתחת לכל ביקורת, ללא כל סידורים סניטריים או אחרים. בתנאים החומש של משרד העבודה אין פתרון לבעיה זו. בדף 340 של הספר כתוב: "תהליך התגירה למקום עבודה הרחק ממקום המגורים ימשך בחומש ומרבית הצעירים

ממנו כבר גראים, והמודעות כבר קיימת, תביא להישגים נוספים, ואני מאחל לך, למנכ"ל שלך ולחבר עוזריך, הצלחות נוספות בתפקידים הגדולים שנועדו לכם.

הי"ר מ. ביבי:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת לבנבראון, ואחריו לחבר-הכנסת כרמל.

אברהם לבנבראון (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, פעילות משרד העבודה משתרעת על תחומים רבים וחשובים הנוגעים לאוכלוסיה העובדת במדינה. על כל תחום אפשר היה לקיים דיון נפרד. במסגרת הזמן שהוקצב לי לדיון זה אעסוק בעיקר בנושא אחד — יחסי העבודה. בחברה המחולקת למעמדות עם אינטרסים מעמדיים מנוגדים אי-אפשר למנוע את המאבק המעמדי. המשטר הכלכלי-חברתי בארצנו הוא משטר קפיטליסטי עם חלוקה מעמדי-דית ברורה, למרות קיום קואופרטיבים, משקים קולקטיביים, מפעלי תעשייה בבעלות ממשלתית והסתדרותי, אף-על-פי שהשלטון נמצא מאז קום המדינה בידי ממשלה שבמרכזה מפלגות פועלים. בקיום מעמדות ומאבק מעמדי בארצנו הודו גם שר העבודה וגם מזכיר ההסתדרות בהודמנויות שונות.

העדות הטובה ביותר לקיום המאבק המעמדי היא תופעת השביתות, שמספרן גדל משנה לשנה. ב-1968 היו 100 שביתות, וב-1971 היו 169. מספר השבותים ב-1968 היה 42,146, וב-1971 — 88,265. מספר ימי עבודה שאבדו בשביתות ב-1968 היה 71,789, וב-1971 — 178,612. הסיבה העיקרית לשביתות היא פיגור שכר עבודה למרות העלייה בתוצר הלאומי הגלמי. השכר מפגר בהרבה אחרי עליית המחירים ועליית המסים ובאותו זמן עולים הרווחים של המעבידים, הבנקים ובעלי החב"רות. העובדה שבשנת 1971 קיבלו 90,000 עובדים, שהם כ-10% מכלל העובדים השכירים במשק, תוספת לבעלי שכר נמוך ומענק התייקרות, עובדה זו מוכיחה שחלק ניכר מהעובדים השכירים אינם יכולים להתקיים ממש-כורתם החודשית. נוסף לכך, ערכו הריאלי של השכר נמצא בירידה. גם לפי הסטטיסטיקה הממשלתית היתה ב-1971 ירידה בערכו של השכר הריאלי בממוצע בשיעור של 0.9%; למעשה — הרבה יותר. במצב כזה אי-אפשר למנוע ואי-אפשר להימנע ממאבקים מעמדיים-מקצועיים. הממשלה היא היא האחראית למצב שנוצר, בגלל מדיניות-ההכלכלה. בזמן האחרון מנסה הממשלה לבלום את חופש המאבק המקצועי של ציבור הפועלים ולפגוע בו על-ידי חקיקת חוקים והפעלת צווים אדמיניסטרטיביים נגד פועלים שובתים.

בספר שהוציא משרד העבודה, "תכנית חמש שנים 1972-1976", כתוב בדף 433: "אולם העקרון הבלעדי ששלט ביחסי העבודה ביובל השנים האחרון, כי יחסי העבודה הם נושא למשא-ומתן ישיר ובלתי-תלוי בין הצדדים, שוב אינו אבסולוטי, הואיל ואינו מקיף את כל ההתפתחויות שחלו במציאות יחסי העבודה במשק מודרני... מכאן נובעת המסקנה כי יש להתאים את החקיקה הקיימת כיום לצרכים ולתנאים המשתנים של המשק, הן על-ידי תיקון חוקים קיימים והן על-ידי חקיקת חוקים חדשים". פירושו של דבר שהממשלה מתכננת התערבות יתירה בסיכסוכי העבודה, לאחר שהחוקים הקיימים נכשלו. למרות חוק צינון שביתות וחוק יישוב סיכסוכי עבודה נמשכות השביתות. עכשיו מנסה הממ-

— סקירת שר העבודה על פעולות משרדו (דיון) (לבנבראון, ביבי, כרמל) —

לשון הרע על המדינה, העובדים במדינת ישראל מסורים ברובם הגדול לעבודתם והם מהווים גורם ראשי לקידום הטכנולוגי — בייעולות, בפריון ובתפוקה, הנמצאים בעלייה מתמדת מדי שנה בשנה.

כמובן, יש עוד לעשות הרבה להעלאת מוסר העבודה במקום שהוא נמצא בשפל — ויש מקומות שבהם הוא נמצא בשפל, הדבר ממוקד, לפי מיטב הכרת, יותר בשירותים מאשר בייצור. אין להרפות מהמאמץ הקבוע לקידום פרויקט העבודה והעלאת התפוקה, שהכל — העובד ונותן-העבודה — מעוניינים בהם, והם באינטרס של שניהם. אך דבר זה לא יושג על-ידי הטפת מוסר בלבד, ודאי לא על-ידי גינויים ופגיעות, אלא על-ידי קידום טכנולוגי, שיכלול אירגון העבודה, שיפור הניהול, העלאת הידע המקצועי ויחסי עבודה מתוקנים.

חברי הכנסת, העובדה שלהלן מחייבת מחשבה: כ-60% מכלל השביתות המלאות וכ-85% מכלל השביתות תחת החלוקות ב-1972 היו בשירות הציבורי. השביתות המלאות והחלוקות היו ברובן הגדול בשירותים הציבוריים. נמצא כי השביתות התמקדו בדרך כלל בשנים האחרונות בתחום זה, כאשר המשק בכללותו ובענפיו העיקריים — בתעשייה, בחקלאות ובבניין, וגם בשירותים מסויימים — רגוע יחסית ופועל כהלכה מבחינת יחסי העבודה. ולא זו בלבד, אלא הסיכון מוכיח כי כמעט כל השביתות האלה הגיעו לסיימן תוך היענות מלאה או חלקית לתביעות העובדים אך באיחור דב, לפעמים באיחור של חודשים. דבר זה מחייב עיון והפקת לקחים. יהיה זה מזור לטעון כי השיבשים בסקטור של השיירות הציבוריים הם בגלל שוני בחומר האנושי. הרי אלה הם אותם העובדים הישראליים, עם אותו חינוך, אותה הכרה, אותו מוצא, אותה אחריות, אלא כנראה הטיפול בשירותים הציבוריים היה שונה בתכלית מזה שבמשק בכללותו, ויחייבים להתחקות אם לא בכך טמון עיקר שורש הרע.

בתחומי התעשייה, החקלאות והבניין היה תהליך גמיש ומהיר יחסית בטיפול בבעיות של שכר ותנאי עבודה, ונעשו הסכמים מרצון חפשי בין נותן-העבודה לעובד דיו ולא יגוד המקצועי, שלא היו כמובן מנותקים מן התנאים הכלליים של המשק, של עליית הרווחיות במפעלים, ההתייקרות הכללית, הביקוש לידיים עובדות וכיוצא באלה. לעומת זאת בשירותים הציבוריים היו קשיחות ואי-טיות בטיפול בענייני שכר בגלל בעיות הדיורג האחד ובגלל המסגרות הגדולות, הכוללות בתוכן סוגי עובדים הקשורים זה בזה בשכרם, בעוד שמעט מאוד משותף ביניהם מכל בחינה אחרת. דבר זה גרם לסיבול עצום ולסחבת מרגזה בטיפול בתביעות שכר בשירותים הציבוריים, והוא מקור לשיבשים ולשביתות רבות שאפשר היה אולי למנוע אותם בטיפול אחר. כשהטיפול בתביעות שכר נודד מהמפעל המסויים אל המשרד הממלכתי, ממנו אל נציבות שירות המדינה, ממנה אל הדרג המיניסטריאלי וחוזר חלילה — קשה לקוות שיימנעו סחבת וזעזועים. הגיע איפוא הזמן להתאים את הטיפול בעובדי השירותים הציבוריים — ציבור גדול של הרבה עשרות אלפים — אל הצרכים שנתהוו, לעבד דרכי עבודה חדשות בכל הנוגע לטיפול בבעיות השכר בשירותים אלה, ולהתנגד מהמסגרות שהתיישנו ולא עמדו במבחן.

חברי הכנסת, בכל הטיפול בענייני השכר חייבים לראות את הקשר ההדוק הקיים בין ההתייקרות, המסים,

שיצטרפו בחומש לכוח העבודה ייכללו בקטגוריה זו. עוד נאמר בפרק זה: "במרוצת החומש יעברו ממערכת החינוך לכוח העבודה כ-60,000 נערים ערביים שיעברו מעטים מהם יהיו בעלי מקצוע".

אין כל הצדקה להמשך המצב הזה. על משרד העבודה לדאוג להכשרה מקצועית של הנערים הערביים. למה רק מעטים מתוך 60,000 נערים ערביים שיעברו לכוח העבודה יהיו בעלי מקצוע? משרד העבודה צריך לדאוג לתעסוקה לפועלים הערביים סמוך למקום מגוריהם. באשר לפועלים מן השטחים הכבושים המנוצלים ככוח עבודה זה, הפתרון הטוב ביותר למענם ולמען מדינת ישראל הוא לשים קץ לכיבוש.

חברי הכנסת, עם כל הפעילות של משרד העבודה בתחומים שונים — כל הפעילות הזאת נעשית במסגרת המדיניות הכללית, והכלכלית של הממשלה. והקו המאפיין מדיניות זו הוא מתן הטבות לבעלי הון מקומי וזר והכבדה על אנשי העבודה והמוני העם. על כן גם בתכנית החומש של משרד העבודה אין פתרון לא לפער החברתי ולא לבעיות היסוד של העמלים והמוני העם בחברה שלנו.

היו"ר מ. ביבי:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת כרמל, ואחריו לחבר-הכנסת ורדיגר.

משה כרמל (המערך, עבודה—מפ"ם):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, שר העבודה פרש לפנינו קשת רחבה של עניינים חשובים ושל פעילויות רבות וחיוניות מטעם משרד העבודה. אולם אני רוצה להתרכז בשתי נקודות בלבד. הנקודה האחת היא יחסי העבודה בארץ.

כמה מחברי הכנסת נזקקו לבעיית יחסי העבודה, המעסיקה את הציבור בתקופה האחרונה, ובצדק, שכן חובה לחפש דרכים נאותות לפתרון השאלות הקשות שנתעוררו בעת האחרונה בתחום יחסי העבודה. אך מן הדין להדגיש מיד שאין לעשות הכללות ולהתריע, תוך הגומה מרובה, על יחסי עבודה מעורערים במשק בכללותו, כי אין זה תואם את המציאות כלל וכלל.

על אף תעסוקת-היתר, המגבירה את הביקוש לידיים עובדות ומהווה ללא ספק גורם לתביעות ולחצים, עובדה היא כי יחסי העבודה בתעשייה, בחקלאות ובבניין, גם בסקטור הפרטי וגם בסקטור הציבורי, הם מהמתוקנים שבעולם. והרי אלה מקיפים את הרוב הגדול והמכריע של העובדים בשכר. ואפילו יש לעתים שביטה עקב מאבק מקצועי לגיטימי, אין הדבר משבש את התמונה הכללית של מערכת יחסים מתוקנת וחפזית, המיוסדת על הסכמי עבודה שיש בהם שיתוף פעולה פורה בין ההון והעבודה, הגם שהוא כרוך לעתים במתחים מוגנים ובמאבקים מקצועיים בגלל הפער הקיים בין השכר כתמורה בעד העבודה לבין הרווחים כתמורה בעד ההון.

פריון העבודה והתפוקה נמצא בעלייה מתמדת מדי שנה בשנה, ואין אנו מפרקים אחר מדינות מפותחות בעלות רמה טכנולוגית מתקדמת בכל הנוגע להעלאת התפוקה השנתית. ואם היה איזה מיתון בעלייה בתפוקה בשנה האחרונה, יש לכך סיבות אובייקטיביות. הטענות הכוללניות בעבר פרויקט עבודה נמוך ומוסר עבודה לקוי, המוטחות לעתים נודד כלל העובדים תוך נסיון להציגם כעצלים וגרפים, אין להן על מה לסמוך, והן אינן אלא בחינת עלילה על מרביתו של ציבור העובדים, וזו גם

מנחם בנין (גח"ל):

לא רק האופוזיציה, עם כל הכבוד. המפד"ל בעד זה, רפ"י בעד זה, לא רק האופוזיציה.

משה כרמל (המערך, עבודה-מפ"ם):

נכון, לא רק האופוזיציה. אך גח"ל מוסיף לנפנף בתיווך חובה ובבורות חובה ובחוקים ליישוב סיכסוכי עבודה. גח"ל אינו רוצה ללמוד דבר — לא מהגסיון של דמוקרטיה חשובה בעולם, שניסו ללכת בדרך זו ונכשלו, והדבר לא הצליח בשום מקום בעולם, ולא מהגסיון שלנו. מי שניסה זאת האמין שיצליח להשתלט על יחסי עבודה משובשים בדרך החוק, והעניין נכשל, וזה לא הוסיף כבוד ויוקרה לא לכנסת ולא לממשלה אשר חוקקה חוקים שאינם עומדים בנסיון של ביצוע.

אסתר רויאל-נאור (גח"ל):

אתה מתכוונת לחוק כנוביץ?

משה כרמל (המערך, עבודה-מפ"ם):

מן הדין היה ללמוד מנסיון העבר, אשר הוכיח העדר כל סיכוי להסדיר יחסי עבודה, תנאי עבודה ושכר עבודה בדרך החוק.

אורי אבנרי (העולם הזה-כוח חדש):

מוסולני דווקא הצליח בכך בשעתו.

משה כרמל (המערך, עבודה-מפ"ם):

במדינות לא-דמוקרטיות זה הצליח, אבל זה לא הצליח בשום מדינה דמוקרטית, ועל אחת כמה וכמה אצלנו. מי שמציע חוקים כאלה אינו מכיר את האזרח הישראלי, את הפועל בארץ, ואינו יודע מה זאת תנועת פועלים בארץ.

מנחם בנין (גח"ל):

שם יש איסור שביתות בכלל.

משה כרמל (המערך, עבודה-מפ"ם):

— איסור בדרך החוק.

מנחם בנין (גח"ל):

ברוסיה אין חוק.

משה כרמל (המערך, עבודה-מפ"ם):

הכל מוסדר שם לפי חוקים. אתה יודע איך זה בדיקטטורות.

מנחם בנין (גח"ל):

אנחנו לא ברוסיה.

משה כרמל (המערך, עבודה-מפ"ם):

יחסי העבודה חייבים להיות מושתתים על יחסים רצוניים בין העובד לבין גוֹתֵן-העבודה, כבני חורין, על הבנה הדדית, הבאה לעתים בעקבות מאבק מקצועי ומתח סוציאלי, ועל הסכמים חפשיים בין הצדדים. לאלה אין ולא יכול להיות כל תחליף במשטר כשלנו. כפייה של חוק בענייני עבודה אין לה שום סיכוי בתנאים שלנו, בארץ שבה תחושת חירות האדם חריפה ועמוקה בקרב ציבור העובדים, ותנועת העבודה הגיעה להישגים רבים ומרשימים במלחמה לקידום האדם העובד.

אין שום כוח כפייה שיחייב אדם לעבוד אצל גוֹתֵן עבודה בתנאים שהחוק יקבע ובזמן שהחוק יקבע. הדבר חייב, כאמור, להיעשות בהסכם מרצון חפשי, ולעתים יש משקל גדול ללחץ דעת הקהל במדינה דמוקרטית וחפשית כשלנו, אבל לא בכפייה של חוק.

האמת היא כי כל החוקים שבאו להסדיר את יחסי העבודה אגב התעלמות מן הצורך בהידברות, הבנה הד-

הרווחים והשכר. העובד נאבק, בתחושת צדק בלתי-מעוררת, על שכרו הריאלי, על הגנת תנאי חייו, על עלייה ברמת חייו בצמידות לעלייה בתפוקה, על חלקו ההוגן בפרי הייצור שהוא שותף לו, ועל חלקו הצודק בהכנסה הלאומית.

מרבית חוֹזי העבודה כבר נחתמו, אך חוזה שיקבע את שכרו הנומינלי של העובד לא יעמוד במבחן המציאות והוא יתמוטט אם יתברר כי עקב האינפלציה, ההתייקרות והמסים נמצא שכרו הריאלי של העובד בירידה, וכי מתרחב הפער בין השכר לבין הרווחים, כפי שקורה באמת.

הדאגה לשקט התעשייתי וליציבות ביחסי העבודה מחייבת איפוא מאמץ ממלכתי כולל לריסון האינפלציה, למניעת ההתייקרות הזדהרת ולבלימת חיי המותרות בכל האמצעים שבדי המדינה.

הסכם, כמוכח, יש לעשות בזמן, אך חייבים להתחזק אחד הסיבות לדחיות ולטרואקטיביות ששר העבודה דיבר עליהן ואחר הדרכים להסרתן. אי-אפשר לטפל בסימפטום בלבד. צריך לטפל במחלה. שכן עובדה היא — וכל ועדי העובדים למדו את העניין הזה — כי מי שממהר לתתום נמצא מפסיד, ומי שמאחר לתתום נמצא מרוויח, כי בינתיים חלה התייקרות וחל פחות בשכר שנקבע. מובן מאליו שהפועל צריך להיות הראשון בדרישת תוספת השכר מיד, ולא לדחות זאת, שהרי אם הוא מקבל את התוספת כעבור שנה דטרואקטיבית, הוא נמצא מפסיד בגלל התנאים המשתנים עם הזמן, ולפיכך אינו רואה פתרון לבעיה הזאת אם לא יסור התנאים המכשילים האלה. אני שמח ששר העבודה הסתלק מן הרעיון שדומני כי הוא הציג אותו מעל במה זאת, היינו להסדיר את העניין הזה בדרך החוק.

שר-העבודה י. א. אלמוגי:

לא הצעתי זאת.

אורי אבנרי (העולם הזה-כוח חדש):

אולי מעל במה אחרת.

שר-העבודה י. א. אלמוגי:

גם לא מעל במה אחרת.

אורי אבנרי (העולם הזה-כוח חדש):

על כל פנים לא בשגת בחירות.

משה כרמל (המערך, עבודה-מפ"ם):

דומני ששר העבודה הציג להסדיר בדרך החוק עניין זה של חתימת הסכמים במועד.

יורם ארידור (גח"ל):

גם אני קראתי דבר זה.

משה כרמל (המערך, עבודה-מפ"ם):

אשמח אם יתברר שדבר זה אינו נכון.

אני משבח את שר העבודה על מצוות-עשה שהן רבות; אני משבח אותו גם על מצוות-לא-תעשה הנוגעת להודעתו שאינו מביא חוקים נוספים ליישוב סיכסוכי עבודה, כי אין בכך שום פתרון ליחסי עבודה. יחסי עבודה במדינתנו, וכן בכל מדינה אחרת בעולם, צריך שיהיו מושתתים על רצון חפשי, על הסכם בין הצדדים, על הבנה הדדית, והחוק רק ישבש אותם ולא יועיל בזה שום דבר.

האופוזיציה מוסיפה גם הפעם לנפנף בתרופת הפלא להסדיר יחסי עבודה בדרך החוק.

אתחיל בבעיית הבעיות, המעיקה עלינו מאז קום המדינה, ולצערי הולכת ומחמירה, והיא בעיית חילול שבת במפעלים רבים בגושפוקה ממלכתית על-ידי מתן היתרי עבודה למפעלים לעבוד בשבתות ובחגי ישראל, באישור השר הממונה על כך. זה חצי יובל שנים אנו מתריעים, מוחים וזועקים על העוול המשווע הנעשה לשבת קדשנו, לציבור הדתי ולאזרחי המדינה כולה, על-ידי חילולו בקדושת השבת והחג במספר לא-מבוטל של שירותים, ציבוריים, בתעשייה הציבורית והפרטית, תוך התעלמות מוחלטת מקדושת יום השבת. נוסף לכך ידוע שברשימת המפעלים ה"חיוניים" כביכול, אשר בהם הותרה העבודה בשבת, קיימים מפעלים רבים אשר חוס יותם הבטחונות מפוקפקת מאוד. עוד זכור לנו המקרה של בית-החרושת "ססיל" באשקלון, שבו - לפי עדות איש שירות התעסוקה - לא נתקבלו בתקופה מסוימת יהודים דתיים לעבודה, כי אחד התנאים היה שיעבדו בכל ימות השבוע. חשבנו מי ידע איזה מין מפעל בטחוני הוא המפעל המכובד. הוגשו שאילתות ונתקבלו תשובות מקוטעות. ומה קרה בסופו של דבר? המפעל פשט את הרגל לא עמד לפיטוט את הרגל וסיבך את אוצר המדינה בהסתבכויותיו. אולי בכל זאת יגלה לנו כתת שר העבודה מדוע נהנה מפעל זה מהיתר עבודה בשבת? מה חיוניותו - החובות, המיליונים אשר ירדו לטמיון עקב הגיהול הכושל?

או למשל באיזו עילה מתוך ארבע העילות המוכרות בחוק העניק משרד העבודה את ההיתרים למפעלים "עץ הזית" בפתח-תקווה וחברת "גל-עם" בחיפה? האם בגלל חשש מפגיעה בהגנת המדינה, או חשש מפגיעה רבה בכלכלת המדינה, או חשש מפגיעה רבה בהליך עבודה, או חשש מפגיעה בסיפוק צורך חיוני? ומעניין ששני המפעלים פנו עוד בשנת 1971 למפקח על העבודה לבטל את ההיתר המיוחד שניתן לחברות ה"גל" לעבודה בשבת. ובכן, מה קרה? במה פתחה חיוניותם של המת-עלים למדינה? כל זה מוכיח שהבדיקות, טרם גינת ההיתר, הן שגרתיות ולא רציניות. אחרת קשה להסביר את המצב הקיים.

בשנה האחרונה, אדוני השר, רבו חילולי שבת במ-דינתנו. התחבורה הציבורית פורקת עול ומתחילה להפעיל את הקווים עוד בשעות הצהריים המוקדמות של שבת קדשנו. חברות התחבורה של התיירות רומסות את השבת לארכה ולרחבה של המדינה. קפוחות בתי-הקולנוע נפתחות שעתים לפני צאת השבת. התחבורה האווירית וה-ימית פועלות כבימי חול. מפעלים שונים מתכננים ייצור שוטף בכל ימות השבוע, כי בטוחים הם מראש בהיתר שיינתן להם, כי צורת מתן ההיתרים נהפכה פשוט לשיטה אשר במידה מסוימת מאפשרת לעקוף את החוק, ושר העבודה, הממונה על שמירת החוק, נהפך שלא מרצון גורם להפרתו. חזק שעות העבודה והמנוחה אינו זוכה לכיבוד כלשונו וכרוחו. נותני ההיתרים אינם מודעים לצורך לבדוק אם מתן היתר עבודה מסוים מוצדק לפי רוח החוק או אינו מוצדק, ולא פעם התברר גם לכס, הממונים על מתן ההיתרים, שאפשר היה לבצע את העבודה בימות החול מבלי לפגוע בטיב העבודה וביעילותה. לצערנו הרב, מספר השכירים הנאלצים לחלל שבת הולך וגדל, ואיננו מסתפק לדתיים גרידא, כי אין כאן שום הבדל בין דתי לחילוני. כלוננו יהודים וכולנו מצווים על שמירת השבת.

דית והסכם חפשי, לא זו בלבד שנכשלו, אלא גם הביאו נזק, כי ביקשו ללכת בדרך הקלה יותר, ונתברר שאין דרך קלה. דרך ההידברות היא לפעמים קשה, אבל אין דרך אחרת במקומה.

נקודה אחרת שרציני לגעת בה היא בעיית העבודה של ערבים כל השטחים בתחומה של ישראל. אני רוצה לומר קודם כל וראשית כל: מדינת ישראל נושאת באחריות לעבודתם ולפרנסתם של כל המצויים בתחומי של-טונה והיא חייבת לדאוג למקורות קיום להם. כפי שהיא עושה זאת בתחומי ישראל, כך היא חייבת לעשות זאת בשטחים, ובהיותנו מעסיקים עובדים ערביים מהשטחים צדיקים הם ליהנות מכל התנאים המקובלים לגבי פועל ישראלי, יהודי, ערבי או בן מיעוט אחר. אבל עם זאת אין להשתחרר בקלות מן הדאגה לתופעה של התרבות העבודה הערבית במשק הישראלי במשך הזמן, מפני שה-דבר עלול לעוות ולעקם את דמותה המדינית והמוסרית של ישראל היהודית, החייבת להיות ישראל עובדת ולא ישראל מנהלת, המארגנת את העבודה, המנהלת את העבודה, השליטה על העובדים - באשר העובדים הפ-שוטים, הממלאים אחר פקודות בעבודה ומקבלים כמונן שכר הזמן יותר מן המנהלים והמומחים, יהיו ברובם ברמת עומק ערביים. זה מעוות את דמות החברה הי-שראלית, זה גם מעקם, לפי דעתי, את היחסים המתוקנים, שאנחנו שואפים להם, בינינו לבין הערבים, שצריכים להיות יחסים של שוויון. לא רק שוויון פורמלי, אלא גם שוויון כלכלי, סוציאלי. סכנה זו היא לפי דעתי גם סכנה לקיום יחסים רצויים בזמן של שלום, שאנו מייחלים שיבוא, וייתכן אפילו שהיא תגבר אז, כי אז ייפתח מאגר גדול ועצום של עבודה ערבית שתזרום אלינו - דבר שיגרור אחת פיתוי של הישראלים לפנות לעבודות "הצווא-הן הלבן" הרבה.

אינני רוצה להרחיב את הייבור. זמני, דומני, הולך ותם, אבל רוצה אני לומר שלפי דעתי חייבים אנו לנקוט שני אמצעים: האמצעי האחד - ליצור מקורות תעסוקה ופרנסה בשטחים עצמם, במקום שהתושב חי וגר בו, שלא יצטרך לנדוד למרחקים כדי להשיג עבודה, שלא יצטרך לישון בצדיף רעוע, באוהל מלוכט או בחדר מד-רגות, מפני שהוא יעובד הרחק כל-כך ממקום מגוריו וזוכה להגיע הביתה רק אחת לשבוע. הדבר מחייב פיתוח המשק בשטחים הערביים עצמם.

האמצעי השני - ישראל צריכה לבנות את משקה ולפתח אותו תוך מאמץ טכנולוגי עולה ומתקדם, תוך קידום האוטומציה באופן שחאה פחות רעבה לידים עובדות, בעיקר לידים עובדות בעבודות פשוטות, ועל-ידי כך יימצא האיוון בין העבודה בתוך ישראל לבין הע-בודה בשטחים.

הי"ד מ. ביבי:

רשות הייבור לחבר-הכנסת ורדיגר, ואחריו לחבר-הכנסת שוסטק.

אברהם ורדיגר (פועלי אגודת ישראל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, שמענו היום מפי שר העבודה סקירה מקיפה ומאלפת על מכלול הבעיות הנוגעות למשרדו, שהוא מנהל אותו בכשרון רב בעזרת צוות אנשים מצויין הממלא את תפקידיו ביעילות. ומותר לנו לציין זאת בהודמנות זאת. לצערי לא אוכל לעמוד על רוב הדברים שנגע בהם השר ואתרכו בכמה עניינים המדאיגים אותי במיוחד בשעה זו.

אין ספק, חברי הכנסת, כי החוק והפעלת בת-הדין בהתאם לחוק גרמו לחיזוק סמכותם של האיגודים המקצועיים, המצליחים לעמוד על כך במידה רבה שרק באישורם תאפשר שביתה. אבל גם גורמים אובייקטיביים גורמים לא מעט לזעזועים, וכפי ששר העבודה מנה אותם בזמנו: תעסוקת-יתר, עליית המחירים, המימון הגבוה, מועדים שונים ונפרדים לחתימת חוזה עבודה - כל אלה גורמים לא מעט לזעזועים קשים, המזעזעים את משק המדינה המסובך בלאו הכי.

הבה נקווה שממשלת ישראל, שר העבודה, ראשי המעסיקים וההסתדרות ילכו בדרך של מציאת פתרון נאות ושמירת המשק נגד החבלות הנגרמות עקב התעררות יחסי העבודה במדינה.

היו"ר מ. ביבי:

רשות הדיבור לחבר הכנסת שוסטק, ואחריו לחבר הכנסת אבנרי.

אליעזר שוסטק (המרכז החפשי):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, לא אוכל לעסוק בכל החומר שהוגש לנו על-ידי משרד העבודה לקראת דיון זה. בחלקו זהו חומר חזוני, שאין לו שום כיסוי או סיכוי להגיע לכלל הגשמה. אינני רואה מה היתה התכ-לית של אותה תכנית גדולה לחמש שנים; היתה זו אולי הבעת רצון ושאיפה, מבלי שיהיה לכך כיסוי ריאלי להג-שמה במציאות.

אתרכו בשתי בעיות, ודומני כי בשתיהן משרד הע-בודה הוא בבחינת נאשם במחדל, אם אפשר לומר כך. בעיה אחת נוגעת לתחום של יחסי עבודה. אני טוען שמדיניותו של משרד העבודה בתחום זה היא מדיניות של אי-התערבות ואי-ידיעה מה לעשות. אין זה מקרה שמשרד העבודה, בהנהגתו של השר אלמוגי דווקא, די-שומו איננו ניכר כמעט בשום סיכסוך עבודה מבין הסיכ-סוכים המסעירים את המדינה; רישומו איננו ניכר לא בהכרעה ואף לא בתיווך. עם כל המגבלות התחוקתיות הקיימות, כביכול, יכול היה משרד העבודה ללא כל קושי למצוא את הדרך לתווך בסיכסוכי העבודה הסוערים והמסעירים האלה. אבל המדיניות של המשרד, בהנהגתו של השר אלמוגי, היא במפורש מדיניות של אי-התער-בות, אם לא להגיד למעלה מזה - מדיניות של התחמ-קות וחוסר כל תכנית כיצד לפתור את בעיית הסיכסוכים האלה.

אנו מדברים בהכללה על אי-שקט בתחום יחסי הע-בודה. אבל האמת היא שיש שקט ביחסי עבודה בת-עשייה. היה שם רק סיכסוך אחד, שהיה יכול להיחשב כסיכסוך מקצועי מובהק, וזה היה הסיכסוך בקונצן "עלית"; שם היתה התמודדות חפשית בין שני הכוחות - המעסיקים והעובדים, או אירוגני העובדים. זה היה הסיכסוך הגדול בתעשייה. אבל בדרך כלל יש שלום תעשייתי, אם אפשר להתבטא כך. קיים שקט ביחסי עבודה בחקלאות, קיים שקט ביחסי עבודה בבניין וכן גם בתחבורה ובאספקה; קיים אי-שקט בסקטור אחד בלבד, והוא הסקטור הממשלתי-ממלכתי-ציבורי. ואין זה נכון שהחלוקה היא בין חלשים לבין חזקים; בסק-טור זה נאבקים גם חלשים וגם חזקים. אני כולל בסק-טור הזה לא רק את עובדי הדואר, אני כולל בו גם את עובדי הנמלים ואת עובדי חברת החשמל. בסיכסוכים אלה מנהל משרד העבודה מדיניות מפורשת של אי-הת-ערבות, בעוד ששום דבר לא מפריע לו להתערב ולתווך.

אדוני השר, יש דרכים רבות, אפילו לדיכום, להקלת המצב ותיקונו. מדוע אין שום עניין והתחשבות בתוצ-אות המעניינות של המכון לחקר ההלכה בתעשייה, ברא-שותו של פרופסור לב, אשר במשך שנות פעילותו מצא שיטות יעילות ביותר לצימצום חילולי שבת במפעלים חיוניים עד למינימום? מדוע לא נחפש במשותף דרכים לפתרון הבעיה הכאובה, המזיקה לגוף היהודי ולגפשו הן מבחינה לאומית והן מבחינה סוציאלית? מדוע לא נזכה להתבשר מפי שר העבודה של מדינת ישראל שייפסק מתן היתרים לחילול שבת ולהפרת הצו האלוהי "זכור את יום השבת לקדשו"?

חברי הכנסת, הנקודה השנייה שבה ברוצני לגעת היום היא בעיית יחסי העבודה. בראיון לעתון "מעריב" בסוף השנה החולפת אמר שר העבודה: "אני תובע לה-קים סמכות חירום עליונה בראשות גולדה כדי למנוע התמוטטות מסוכנת במערכת יחסי העבודה", ואף-על-פי שמוכיר ההסתדרות, חבר-הכנסת בן-אהרן, דחה את הצעת השר ואמר כי אין להעלות על הדעת שקמת סמ-כות חירום עליונה, בכל זאת ברור לכלנו ששינה מוד-אגים מהמצב שנוצר בשנה האחרונה. לפי הנתונים הסט-טיסטיים הראשונים אבדו בשנת 1972 למשק הישראלי 235,000 ימי עבודה לעומת 179,000 ב-1971. זהו גידול בשיעור של 32%. בשנת 1972 היו בסקטור הציבורי 88 שבתות מלאות ו-56 חלקיות. בסקטור הפרטי היו 53 שבתות מלאות ו-25 חלקיות. במספר הכללי של השבי-תות החלקיות על כל צורתיהן, כגון סנקציות, האטות ואחרות, חלה עלייה של 61% לעומת השנה הקודמת. אין לי צורך במתן הצהרות נוספות על אלה אשר כבר ניתנו על-ידי נציגי סיעתנו מעל במת הכנסת ומעל במת אחרות בזכות השביתה כנשק חשוב ביותר המצוי בידי העובד. נכון הוא שהשביתה איפשרה לאיגודים המקצ-ניים יותר מכל אמצעי לחימה אחר להבטיח לעובד תנאי שחר הגונים ותנאים סוציאליים אנושיים. חירות ההשב-ת היא מן החירויות החשובות ביותר בכל חברה דמוק-רטית. אבל מה שקורה במדינת ישראל בשנות השבעים: סוגי השובתים, סוג המפעלים המושבתים וצורת ההש-בתות - זהו ניצול לרעה של נשק השביתה, אשר ניתן לעובד לטובתו ולא לרעתו, וכאן לפי דעתי עלולה להיות תוצאה הפוכה. מתוך הסיכון אנו יודעים שלאו דווקא השכבות המקופחות באמת הן המתקוממות ושובתות והן המגיפות את דגל המאבק הצודק, אלא דווקא השכ-בות המבוססות בציבור הפועלים, ואלה אשר למעשה מפתח המשק בידיהן, וכאן הסכנה. ולא פעם יש בין השובתים כאלה אשר אינם שלמים עם הדרך שבה מו-בילים אותם, ובהרבה שבתות פראיות יש פועלים הכול-בים את כאב המדינה ומשקה, בפרט בשירותים חיוניים ושירותים חיוניים אחרים כדי להשיג הטבות נוספות שאינן נכללות בהסכמים תומכים - זהו פשע ואסון למדינה.

חברי הכנסת, שיטת השביתות החלקיות על כל סוגיהן היא תוצאה מן העובדה שאין חוק האוסר זאת. הממונה על יחסי העבודה, עורך-הדין בן-ישראל, טוען כי העדר חוק בעניין זה גורם לכך שגדל מספרן של שבי-תות חלקיות או הפרות מאורגנות אחרות של מהלך עבודה תקין, וזה נובע לפי דבריה, בין היתר, מתוך זה שיש קבוצות עובדים החושבות כי על-ידי שביתה חלקית יעקפו את הצורך באישור ההסתדרות, בעיקר בסקטור הציבורי. וכאן היה אולי צורך להקדיש מחשבה לתיווך המצב ולמציאת פתרון מתאים.

במצב הזה: היום יכבו שריפה בגמל - ותפרוץ בחברת החשמל; יכבו שריפה בחברת החשמל - תפרוץ אצל הרופאים; יכבו שריפה אצל הרופאים - תפרוץ אצל עובדי בתי-החולים. כמובן, כאשר יש גיאיות במחירים, כאשר יש גיאיות ביוקר ובחוצאות למחיה, הרי אין כל ספק שהדברים האלה מוכרחים לפרוץ בסקטור הזה באופן חריף יותר מאשר במקום אחר.

לכן מאשים אני בעניין זה את משרד העבודה במח- דל, במחדל מחשבתי ותכניתני. מה שעשה השר היום הוא בגדר יציאת ידי חובה בלבד. הוא מציע שיקבעו מועד אחד ולכן לא תהיה רטרואקטיביות, וכך יסדירו משעה; אבל הוא מתחמק מהעיקר. שהרי כאשר המאבק מתחיל, מי יכול להוציא את העגלה מהבוץ? או ששר האוצר צריך להיכנע, או שהעובדים צריכים להיכנע. לכן טענו כי אין ממשלה בישראל. כי לא היה מי שיוכל להכריע בסיכסוכים האלה. יש איפוא הגיון ואמת עמוקה בתביעה שבשירותים החיוניים חייבת להיות הכרעה גייט- ראלית, שאין להניח את המאבק הזה בידי שני הכוחות האלה, כי המשק הממלכתי ייחרב אם הדבר הזה יימשך. כל שנה תחזור אותה תופעה, ואנחנו נעמוד פה ונחזיק בדינו סטטיסטיקה ונוכיח שרוב השביתות הן במשק הממשלתי, שכן וכך שביתות הן פראיות, ולא יהיה מי- שהו שישדירי זאת.

המחדל השני שבו אני מאשים את משרד העבודה - ויסלח לי השר אם אני מאשים אותו בעניין כל כך חמור - הוא עניין תאונות עבודה. הרבה כסף מבובז לתע- מולה, אבל השאיפה לחסכון קיימת דווקא בחלק אחד של העבודה - עבודת המפקחים. מיום שקיימת המדינה עדים אנו לכך שהמחסור במפקחים הוא גורם התורם הרבה מאוד לתאונות העבודה. כאשר אתה מדבר עם ראש המפקחים, אומר הוא לך שאין לו כוח עבודה לבקר. לכל משרד יש עשרה דוברים, בכל מחלקה ובכל אגף של משרד יש דובר מיוחד. לזה יש כסף, רק למפקחים שפ- קידם למנוע תאונות עבודה אין תקציב. אתה רואה שאין מוסיפים בכל שנה אלא תקציב זעום למפקחים נוספים, למספר מועט ובלתי-מספיק. על סוגיה חמורה זו כבר דובר, ואני מאשים את משרד העבודה במחדל חמור בעניין זה.

הי"ד מ. ביבי:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת אבנרי, ואחריו לחבר- הכנסת ורטמן.

אורי אבנרי (העולם הזה - כוח חדש):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, יש להודות ל-6-7 חברי הכנסת היושבים כאן בהתנדבות.

הי"ד מ. ביבי:

לא מתוך התנדבות, אלא מתוך הכרת החובה.

אורי אבנרי (העולם הזה - כוח חדש):

התנדבות היא כמילוי חובה. אם זו חובה - זה חל על כולם; ואם לא חובה - זו התנדבות.

יש לומר היום, כאשר אנחנו דנים השנה בסקירה הראשונה של שר, שאולי מן הראוי לחשוב מחדש על כל הנוהל והנהוג של דיונים על סקירות שרים בכנסת. נדמה לי שהם איבדו בשנים האחרונות הרבה מטעמים והפכו במידה רבה מצוות אנשים מלומדה. מה גם שאפילו השר עצמו כבר נטש את המערכה לפני זמן ניכר.

הי"ד מ. ביבי:

השר יצא לכמה דקות והנה הוא כבר שב.

אלא הוא משאיר זאת למשחק-כוחות חפשי בין העוב- דים לבין המעסיק, ששמו שר האוצר, או הממשלה.

אם מגלים התנגדות לקבוע בחוק את העקרון של בוררות חובה ביחסי עבודה בדרך כלל, מהו הפתרון האחר במצב זה? ולא יועיל, אדוני שר העבודה, אם ייקבע מועד אחד לחתימת החוים; לא יועיל גם אם לא יהיה דירוג אחיד; לא יועיל אם המסגרות הישנות תפורקנה, כפי שאמר חבר-הכנסת כרמל. שום דבר בעניין זה לא יועיל, שהרי יש משהו יסודי בעצם המאבק של העובדים בסקטור הזה, והמאבק געוץ בכך שבשום אופן אינם יכולים להתקיים לפי התקן, לפי המשכורת, לפי הדיורג הקיים בסקטור הממלכתי.

יש חלקים שאפשר להעביר לחברות פרטיות, אבל הממשלה איננה עושה זאת. ובכן, מה עושים באמת במקרה כזה? נכון מה שאמר חבר-הכנסת כרמל, שה- עובד חי לפי השכר הריאלי ולא לפי השכר הגומיולי. בכל סקטור אחר במדינת ישראל יש אפשרות של יחסי עבודה מתוקנים על-ידי משא-ומתן חפשי, שכן אם זו שאלה של תפוקה, יש חישובים בין המעסיק לבין העובד, והעובד יכול להוכיח שהוא נותן את התפוקה ולכן הוא אדורש יותר שכר. הדרך הזאת קיימת. אבל בסקטור הציבורי-ממלכתי מוכרח משהו להכריע. האי- דיאלוגיה של משא-ומתן חפשי, מאבק מקצועי חופשי, איננה תופסת בכלל בסוגיה הזאת, וההתנגשות בין העובדים לבין הממשלה תהיה קיימת כל עוד לא יימצא איזה גוף מוסכם שיכריע. כי זהו מאבק של כוח. אם למורים יש כוח להחזיק מעמד עוד שבוע - יקבלו את התוספת; אם למהנדסים יהיה כוח להחזיק במשך כמה זמן את המכשיר שיש בידיהם - אי-עבודה - יהיה שר האוצר, או משהו אחר שיהיה את המשא-ומתן, מוכרח להיכנע. אם זה צודק או לא צודק - יהיו מוכרחים להי- כנע. יש מדינות אשר החזיקו לכת בתחום זה. הן אסרו להלוטין שביתות בסקטור הזה, והיה הגיון בזה. והן דווקא מדינות חפשיות, לא מדינות דיקטטוריות. הן החליטו שבסקטורים האלה אסורה בדרך כלל שביתה. מה קורה שם? האם לא באים לידי הכרעה? כל המשא- ומתן נגמר בתקופה מסוימת ויש הכרעה.

אורי אבנרי (העולם הזה - כוח חדש):

יש שם יותר שביתות או פחות שביתות מאשר אצלנו?

אליעזר שוטסק (המרכז החפשי):

פחות שביתות.

אורי אבנרי (העולם הזה - כוח חדש):

יותר שביתות. תבדוק זאת.

אליעזר שוטסק (המרכז החפשי):

יש שם פחות שביתות, מפני שגם הממשלה במדי- נות אלו יושבת בתוך איזה מוסד, הנקרא בכל ארץ בשם אחר, והמוסד הזה כולל את העובדים ואת המעסיק הממ- שלתי וכן גם חלק של אנשים שאינם שייכים לא לעוב- דים ולא לסקטור הממשלתי. כוונתי למוסד הממלא תפקיד של בוררות מחייבת, או שקיימת שם ועדה על- יונה משותפת ליחסי עבודה, בעלת סמכויות להחלטות ולהכרעות. שבבדיה או באנגליה, למשל, יש ועדות על- יונית כאלה והן המכריעות והפוסקות. לכן יכולות מדי- נות אלה להתקיים גם על יסוד זה שיש איסור בסקטור הממלכתי. ואילו אנחנו במדינת ישראל נימצא תמיד

— סקירת שר העבודה על פעולות משרדו (דיון) (אבנרי, בגין, אלמוגי, ורטמן, אליעד, ביבי) —

אדוני היושב-ראש, במשך דור שלם עמדנו בוויכוח עם שוללי הציונות, עם שוללי מדינת ישראל, עם אויבי מפעלנו.

מנחם בגין (גח"ל):

תאר לעצמך שלא היינו נותנים לערבים לעבוד. הם אינם עובדים, אינם משתכרים, הם סובלים מחסור. היתה קמה זעקה: איך אנחנו מרשים שחלק זה של האוכלוסיה לא יוכל להשתכר בכבל. והנה אנחנו נותנים להם עבודה, הם משתכרים יפה, רמת חייהם עולה. על מה הטענה שלך ושל חברי-הכנסת בן-אהרן?

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

אני שמח מאוד על השאלה הזאת. הייתי רוצה שהי-כנסת תדון בנושא זה בצורה מעמיקה. ארשה לעצמי מיד להשיב על שאלה זו, שהיא אחת השאלות המהותיות. אבל לפני כן הייתי רוצה לומר עוד דבר אחד.

במשך דור שלם עמדנו בוויכוח עם שוללי המדינה, שאמרו כי אנחנו חברה נחלנית — קולוניאטורית, שאנחנו דומים לקולוניאטורים באלג'יריה, בדרום-אפריקה, ברו-סיה. אנחנו אמרנו להם בוויכוחים בלי סוף, פומביים ופרטיים, אמרנו לערבים, אמרנו לידידי הערבים, שאנחנו איננו מנצלים את עבודת הזולת. זה הייחוד של מפעלנו בארץ הזאת, שהמפעל הזה נבנה כולו על-ידי עבודת עצמנו, בעוד שהבורים בדרום-אפריקה, הלבנים ברוסיה והקולוניים באלג'יריה לא יכולים היו להקיים אפילו חודש אחד ללא עבודת האוכלוסיה "הלידה".

נסים אליעד (המפלגה הליברלית העצמאית):

איזה השוואה שטחית. איננו מבין איך אפשר לשמוע כאן השוואות כאלה.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

אם תמשיך להקשיב, תראה שאתה יכול לשמוע. הפתרון הוא לא בשמיעה, הפתרון הוא במחשבה על הדברים האלה.

אמרנו שאיננו מנצלים את עבודת הזולת. והנה אחרי דור כאילו מתגשמת הקללה שקיללו אותנה יריבינו. אני אינני מרקסיסט, ובוודאי לא מרקסיסט אדוק, אבל נדמה לי שבעניין זה הניתוח המרקסיסטי מתגשם במאוחד, כאילו באופן רטרואקטיבי, ואנחנו במו-ידינו הורסים את ייחוד המפעל אשר בנינו, ומטביעים עליו במאוחד הותמת קולוניאלית וקולוניאליסטית.

שר-העבודה י. א. אלמוגי:

וכל זה בגלל 5% בכוח העבודה?

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

אדוני השר, אם יש למישהו 5% תאי סרטן בגוף, רע מאוד לגוף. יש דברים שאינם נמדדים באמות-מידה כמותיות, באשר הם דברים של איכות.

מנחם בגין (גח"ל):

זה ביטוי לא טוב. שונאי היהודים היו אומרים כך על היהודים בגולה.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

נדמה לי שההקבלה אינה מוצדקת.

מנחם בגין (גח"ל):

הביטוי הוא בלתי-מוצלח.

הי"ר מ. ביבי:

אני מבקש לאפשר לחברי-הכנסת אבנרי לסיים את דבריו.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

כבוד השר, היית חסר לי. הבעת את תקוותי שת-כבד אותנו בנוכחותך.

אדוני היושב-ראש, אנו באנו ארצה לבנות ולהבינות בה. כך שרנו פעם. כיום הערבים הם הבונים ואנחנו הנבנים.

מנחם בגין (גח"ל):

זה בוודאי לא מדויק. יהודים לא בונים?

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

אם חברי-הכנסת בגין יבקר פעם באתרי הבנייה בארץ הוא יראה שמשפר ...

שר-העבודה י. א. אלמוגי:

25% מכל עובדי הבניין הם ערבים מהשטחים.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

יש בארץ גם ערביי ישראל. אם תצרף אותם יחד ...

שר-העבודה י. א. אלמוגי:

אם תצרף אותם יחד לא תגיע ליותר מ-40%.

משה ברעם (המערק, עבודה—מפ"ם):

ובתעשייה?

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

אני חושב שכאשר נכתב השיר הזה המשורר לא חלם גם על זה.

העובדה המכרעת, אדוני היושב-ראש, במערכות העבודה בישראל היא חדירת העבודה הערבית. ואין זה עניין של כמות בלבד, 25% או 40% בענף מסוים, זה עניין של שינוי מהותנו היסודית בארץ הזאת.

לפני ימים אחדים גאם חברי-הכנסת בן-אהרן נאום חשוב. חבל שהנאום החשוב הזה נגאם לא בבית-הנבחרים של מדינת ישראל, שבו היו הדברים צריכים להישמע ולגרום לוויכוח, אלא במוסד מפלגתי. אולי גם זו תסמונת — סימפטום בלעז — של יציאת הכנסת ממערכות הוויכוח וההכרעה, והעברת הוויכוח וההכרעה למוסדות אחרים. אני רוצה להביא פסוקים אחדים מדבריו של חברי-הכנסת בן-אהרן. הוא אמר: "אינני יודע אם השט-חיים שאנו מחזיקים בדיניו הם קלפים למשא-ומתן, אולי גחלים לוחשות מתחת לאשיותוננו ... בלי להיות מר-קסיסט קיצוני אני יכול לומר, שזה די מתוק לבנות את הציונות מעבודה ערבית, לבנות ערים וכלכלה ומשק, וליהנות. עוד מעט נשמע, שמי שיאמר שאיננו רוצה להת-הולל ולהתעשר על חשבון הערבים מהשטחים, כופר בהג-שמת הציונות ומעכב את הגאולה והפיתוח ... זה איננו שילוב ומיווג, זה לא הולך יחד ... הציונות העובדת לא הניחה מעולם את האפשרות שעם ישראל במדינתו ייהפך לעם שליט על עמים אחרים, ובוודאי שלא לפי בחירתם ... יש עידעודים וספקות בלבנו בשאלה: אני שליט על הערבים, אני גואל גאולה לשמה, או אני מגשל את הערבים. יש שכר מתוק מעבודת ערבים".

משה ורטמן (המערק, עבודה—מפ"ם):

זה הדבר היחיד שחברי-הכנסת בן-אהרן אמר בשנה האחרונה?

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

חברי-הכנסת בן-אהרן, כמו כולנו, לפעמים אומר דברים עמוקים יותר, לפעמים דברים עמוקים פחות. אלה הם, נדמה לי, מן הדברים העמוקים ביותר שהשמיע בזמן האחרון. ומן הדין שהכנסת תתן דעתה על הנושא הזה, שהוא אחד הנושאים המכריעים בחיינו.

— סקירת שד העבודה על פעולות משרדו (דיון) (אבנרי, אלמוגי, בגין, ביבי, שוסטק) —

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש) :

אני חושב שדברים אלה מוסיפים כל כך הרבה לא-וירה בכנסת, שהייתי יכול לבסס על כך את בקשתי להאריך את הזמן העומד לרשותי.

כאשר השר אלמוגי, עם כל הכבוד, אומר בדברי הפתיחה שלו, שאיננו מנצלים חלילה את העובדים האלה באשר אנחנו משלמים להם שכר מלא, הרי זאת תשובה קצת נאיבית ולא מדעית. כאשר דובר על ניצול עבודה, לא רק אצל מרקס אלא גם אצל כלכלנים אחרים, הכוונה לא היתה לניצול עבודה שאין משלמים בעדה שכר. כאשר קבעה ההסתדרות שיכולים להיות חברים בה רק מי שאינו מנצל עבודת הוולת, הכוונה לא היתה למי שמשלם שכר.

שר-העבודה י. א. אלמוגי :

זה חל גם על יהודים.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש) :

אלא אם כן אתה כופר גם באושיות החוקה של ההסתדרות, או שאתה חושב שאבד כלח על חוקת ההסתדרות. מושג הניצול אינו מושג ערבי, הוא מושג כלכלי וסוציאלי.

כאשר בא השר דיין ואומר שאנחנו מביאים ברכה לערבים, מפני שרמת המחיה שלהם עולה מאז הם חיים ברחות שלטוננו, הוא מזכיר לי קציני מחוז קולוניאליים בתרבות מסוימות, שזאת בדיוק היתה טענתם להצדקת שלטונם : אנחנו הבאנו ומביאים ברכה לילידים, ומצבם טוב יותר היום אצלנו מכפי שהיה לפני הכיבוש. כאן אני מגיע לשאלתו של חבר-הכנסת בגין.

מנחם בגין (גח"ל) :

אבל אתה מדבר עכשיו על ארץ-ישראל. האם זאת

מושבה ?

היו"ר מ. ביבי :

חבר-הכנסת אבנרי, אני מבקש לשמור על גבולות הזמן. אינני מוכן שתגדר לתשובות על חשבון זמנה של הכנסת.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש) :

אני לא נגרר. אני שמח לדבר בנושא זה, אפילו תוך כדי ייתור על נושאים אחרים, להיכנס פעם בצורה עמוקה יותר לנושא זה, שאינו נדון בכנסת די הצורך ולגופו.

חבר-הכנסת בגין שאל שאלה מוצדקת, האם לא היו מתקוממים נגד מצב שהכיבוש שלנו בשטחים המוחזקים היה נמשך, ולא היתה ניתנת פרנסה לתושבי השטחים המוחזקים.

מנחם בגין (גח"ל) :

אני לא השתמשתי במושגים אלה.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש) :

אני מתרגם את המושגים שלך למושגים שלי.

התשובה היא, שהיינו מתקוממים והיינו דורשים שכל זמן ששלטוננו בשטחים האלה קיים ועומד — נדאג לתעסוקה, לבניין ולבנייה בשטחים המוחזקים עז-מם. אחרת, אנחנו מסלפים לא רק את דמות חברתנו, מעוותים לא רק את מוסרנו הלאומי, אלא אנחנו מסלפים ומעוותים גם את כלכלתנו.

אליעזר שוסטק (המרכז החפשי) :

צריך לאסור עליהם לעבוד במדינת ישראל ? אני רוצה להבין מה התוצאה של הדברים. אם שם אין עבודה — אסור להם לעבוד במדינת ישראל ?

היו"ר מ. ביבי :

אני מציע להשאיר את הוויכוח הזה לאחר תום הדיון.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש) :

לא אתה, חבר-הכנסת שוסטק, ולא חבריך המצאתם את התכסיס הזה. זו התחבולה ההסברתית של שלטון קולוניאטורי המתעטף בסיסמאות הומאניות. כל זה זכור לנו עוד מהימים שרדיארד קיפלינג שר את השריר על הגטל הכבד של האיש הלבן.

יבוא כוח עבודה מבני עם נשלט, שאין לו חלק ונחלה במדינתנו ובחיים הדמוקרטיים שלה, משולל זכויות חברתיות, לאומיות ואישיות והוא עובד במשק שלנו — הדבר הזה סותר מושגי-יסוד של מוסר לאומי, מוסר חברתי, סוציאליסטי ולא סוציאליסטי, מוסר ליברלי. כל "איסם" מוסרי שהוא.

אל תאמר לי כי העובדה שהוא מקבל שכר בעד העבודה הזאת משנה את הבעיה הזאת. היא לא משנה דבר.

זה מסלף את המשק שלנו, באשר המשק שלנו נבנה על כוח עבודה שאין לו, שמחר לא יהיה לו. אלא אם כן אתה חושב שמדיניותנו הלאומית צריכה להיות מוכתבת על-ידי הצורך בכוח עבודה. תחשוב על האימי-פליקציות של הטענה הזאת.

אפילו חבר-הכנסת בגין, אשר דוגל בארץ-ישראל שלמה, על סמך אמונתו ועקרונותיו, לא היה מצדיק כיבוש שטחים על-מנת לכבוש עובדים.

מנחם בגין (גח"ל) :

מובן שלא.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש) :

לכן החזקת שטחים רק לשם החזקת עובדים זרים בכלכלתנו...

שר-העבודה י. א. אלמוגי :

מי אמר זאת ?

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש) :

אני מביא לידי אבסורד את הטענה שלכם.

מנחם בגין (גח"ל) :

מדוע קיבלתם את הערבים בנצרת במשך 18 שנים ? הם עבדו והם לא היו כלולים בתכנית המדינה היהודית ב-1947. מה בין נצרת לבין שכם ?

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש) :

ההבדל הוא, חבר-הכנסת בגין, בזה שאנחנו צירפנו לשטח המדינה ב-1948 תוך הסכם — —

מנחם בגין (גח"ל) :

הסכם עם מי ?

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש) :

— — הסכם עם ממשלה שהכרנו בה, ממשלת ידן דאו, את המשולש הקטן. המשולש הקטן עבר לידי יש-ראל לא מתוך כיבוש, אלא מתוך הסכם.

מנחם בגין (גח"ל) :

הסכם שביתת-נשק.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש) :

והיה מדובר על מיעוט קטן יחסית גם במדינה שלנו, ומיעוט קטן יחסית של העם השכן. היום מדובר לא על מיעוט, אם נקבל את החזון שלך רק על 35% בתחום

צעים, כאשר אין דואג לכלכלתה ולכלכלת בני משפחה.

בנוסף על כך עדים היינו לתיקונים רבים בחוק ביטוח לאומי, רפורמות בתשלומים השונים לוקנים, לש-אירים, לילדים; תיקונים בענייני גימלאות וקרן השוואה לאנשי מילואים, כאשר אליהם מתלווים חוקי עבודה שונים.

אכן יכול נכבד ומבורך; ועל כך אנחנו חייבים תודה ליוזמים ולאלה שעסקו בתיכנון זה בהתמדה.

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, משרד העבודה הוא משרד דינמי ואינו נרתע מפני משימות ואתגרים בין שהוא היוזם אותם ובין שהומן גרמם. אתייחס בדברי לנושא מרכזי אחד, בעיית כוח-האדם במשק. הכוונה היא לאבטחת כוח-אדם למשק הישראלי מחד גיסא, ותעסוקה מתאימה לעובדים מאידך גיסא. גם בתקופה של תעסוקה מלאה חייבים אנו להיוכר בתקופה לא רחוקה, שנת 1966, בתקופת המיתון שקדמה למלחמת ששת-הימים, כאשר משרד העבודה הועמד לפני מציאות עגו-מה, של רבבות פועלים הנפגעים ממקומות עבודה ואל-פים אחרים שאינם יכולים להיקלט בעבודה בשל צימצום התעסוקה כמעט בכל הענפים. אז עמד המשרד בפני אתגר אחר: הבטחת תעסוקת מינימום לעובדים וגאולתם מתרפת רעב.

מדיניות התעסוקה היוזמה הצדיקה עצמה ורבים ודאי זוכרים את התקופה הזאת, תקופה שהביאה להקלת מצבם של המתדפקים על דלתות שירות התעסוקה. ב-1967 הועסקו בממוצע לחודש 12,600 עובדים בעבודה יוזמה. ב-1968 אנחנו עדים לשינוי חד, כאשר משרד הע-בודה העמיד לפני עצמו את האתגר החשוב, להעביד יותר ויותר עובדים לעבודה פרודוקטיבית ולחסל בהדרגה את העבודה היוזמה, שהיתה בתקופה ההיא חשובה ואשר היתה צריכה להיעלם עם הזמן. ב-1968 ירד המספר ל-5,200, ואילו ב-1969-1970 אנחנו כבר מונים את המספר של 1,000 בלבד.

ב-1967, לפי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, מנה כוח העבודה במדינת ישראל 932,800 איש, בהם 836,000 איש מועסקים בפועל, ובלתי-מועסקים 96,800, שהם 10.4% מכוח העבודה המצוי. ב-1968 חלה עלייה במספר המועסקים וירידה במספר המובטלים. מספר הבלתי-מועסקים ירד ל-6.1%. ב-1969 גדל כוח-האדם בישראל ב-20,000 בלבד, ומספר הבלתי-מועסקים המשיך לרדת והגיע ל-4.5%. ב-1970 גדל כוח-האדם בישראל ב-10 בלבד והגיע ל-1,001,300 איש ואשה ונוצלו כמעט במלואן עתודות המובטלים והושגה תעסוקה מלאה. מספר הבלתי-מועסקים ירד ל-3.8%. ב-1971 גדל כוח-האדם בישראל ב-30,000 איש, עם הניצנים הראשונים של עלייה מברית-המועצות, ולמרות הגידול המשיך לרדת מספר הבלתי-מועסקים והגיע ל-3.5%. ב-1972 גדל כוח-האדם בישראל ב-45,000, ומספר הבלתי-מועסקים המ-שיך לרדת והגיע ל-2.9%.

מגמה זאת באה לידי ביטוי בולט וחד-משמעוית בנתוני שירות התעסוקה. ב-1967 נרשמו 55,800 דורשי עבודה לחודש, ואילו ב-1971 — 19,500 לחודש בלבד. בשנה זאת, לפני דיווח שירות התעסוקה, לא יכלו לשכות העבודה לספק 4,000 הזמנות לעובדים מקצועיים, מלבד 3,000 הזמנות לעובדים בלתי-מקצועיים.

הארץ הגדל במהירות, אבל על כל העם השכן. למעשה כל העם הפלשתיני.

מנחם בגין (גח"ל): איפה אצלך פלשתינ? נצרת — פלשתינ, שכם — לא?

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש): יש ארץ שאנו קוראים לה ארץ-ישראל והעם השני החי בה קורא לה פלשתינ. כשם שזכותנו לקרוא לה כפי שאנחנו קוראים, זכותו לקרוא לה פלשתינ. העם הזה מגדיר את עצמו על-פי הכרעתו שלו כעם פלשתיני כולו. כל כולו נמצא היום תחת שלטון ישראלי. וזה הבדל מהותי אם אתה מתוך שיקולים שונים סבירים...

הי"ר מ. ביבי: אין זה אומר שאפשר לדבר בלי סוף, בלי להתחשב בלוח הזמנים. תגמור את המשפט. אתה מדבר כבר 18 דקות, חבר-הכנסת אבנרי.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש): זה רק מוכיח, אדוני היושב-ראש, שמן הדין שהכ-וסת תקיים דיון על הנושא הזה בצורה צודקת, כדי שכל אחד יוכל להתבטא לפי הצורך.

אין דינו של הילוב מיעוט קטן במדינה, חלק קטן מעם שכן — זהו הילוב שניתן להצדיק על-פי שיקולים שונים — כדין מדינה, שבה עם שלם זר חי במסגרתה ובה לא יהיה לו חלק ונחלה, שותפות-אמת כל שהיא. גם אתה רוצה שהמדינה הזאת תהיה מדינה יהודית. אתה לא מסכים למדינה דו-לאומית, ישראלית-פלשתינית.

מנחם בגין (גח"ל): העקרונות לא נקבע על-ידי הכמות.

הי"ר מ. ביבי: רשות הדיבור לחבר-הכנסת ורטמן.

משה ורטמן (המערך, עבודה—מפ"ם): אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני מצטרף למ-ברכים את שר העבודה, אשר פתח הערב את סדרת הש-ל קירות של שרי ממשלת ישראל, על מסכת העשייה של משרדו במשך השנה שעברה ועל התיכנון לעתיד בתחומי הביצוע והחקיקה כאחד.

קשה להיכנס לפרטי פרטים של כל אותה תכנית רחבה, אשר מצאה את ביטויה בפרסומים השונים וכן בסקירה ששמענו הערב בבית הזה. אתייחס לכמה נוש-אים. בראש וראשונה ברצוני לציין חוקים מספר בתחומי הביטוח הלאומי, אשר הבליטו במיוחד את המגמה הסוצ-יאלית שבתחיקה ואת המאפיין את מדינת ישראל, המת-מדת עם בעיות חברתיות שונות שהחיינו בתקופה האחרונה: 1. חוק תגמולים לנפגעים בהצלת נפש; 2. חוק תגמולים לנפגעי פעולות איבה — המתייחס לכל אדם שנפגע כתוצאה מפעולות האויב בין בארץ ובין בחו"ל. הגימלאות לנפגעי פעולות איבה הושוו לגימלאות נכי צה"ל ולהטבות הנלוות אליהן; 3. חוק ביטוח בפני אב-טלה, שמטרתו להגן על המובטל מפני אבדן שכרו בשל אבטלה שנכפתה עליו בעיתות משבר; 4. תשלום מזונות לנשים וילדים שנעזבו על-ידי הבעל-האב — חוק יוצא דופן, וישראל היא בין המדינות הבודדות בעולם שבהן הונהג הדבר. על-פי החוק החדש יובטחו לאשה וילדיה אמצעי קיום מינימליים. המוסד ישלם לאשה סכום חודשי על-פי פסק-דין למזונות, וזו השוחרר מהטורח שבטיפול במימוש פסק-הדין, מאותה חרפה של חיפוש אחר אמ-

כי הוא מוסיף רק 5% לכוח העבודה בישראל. אולם הימצאותו של כוח עבודה זה מרחיק מאתנו, לדעתי, מציאת פתרון להכשרת כוח-אדם בישראל. העסקת הפועלים מן השטחים, לעתים בצורה לא מבוקרת, חייבת להדאיג אותנו, באשר היא משקפת את החלל התעסוקתי שנוצר עקב השינויים באופיו והרכבו של כוח-האדם בישראל. בלי להיכנס לפרטים אציין, כי אילו היה כוח העבודה מהשטחים מתמקד בכל ענפי הייצור, בכל ענפי הכלכלה במדינת ישראל, לא היה מקום לדאגה מיידית. אבל מאחר שכוח העבודה הזה מتركז בעיקר בשיני סק-טורים, בסקטור הבנייה ובסקטור המתכת, יש בזה כדי לעורר דאגה הן לטווח ארוך והן לטווח קצר.

בחודש ספטמבר 1972 עבדו בישראל 50,000 עוב-דים, ובאמצעות שירות התעסוקה כ-40,000. מהם עבדו בחקלאות 5,000, בבניין - 20,000, בתעשייה - 10,000, ובעיסוקים אחרים ובשירותים - כ-3,000.

ברור שהימצאותו של כוח עבודה מהשטחים דוחה את החיפוש אחרי פתרונות טכנולוגיים-אידוגניים שהיו-כוז בראשית דבר, ואשר נגמתם היא להקטין את התי-לות בעבודה בלתי-מקצועית המצויה בהיקף רחב. חייבים לתת פתרון בפעולה מיידית למציאת פתרון שיניח את הדעת בשאלה נכבדה זו. תזקק על שר העבודה, אשר הביע את דעתו לא אחת מעל במות שונות, שידע ליצוא פתרון ברור ורדיקלי בעניין התעסוקה, במיוחד על-ידי הגברת התעסוקה בשטחים עצמם, לשם קליטתם של תושבי השטחים במקומות מוריהם.

מסקירת העבר אעבור לתחזית העתיד בכל הקשור לנושא כוח-אדם במשק. התחזית לשנת 1973 מראה שבמעט בכל הענפים תהיה עלייה בביקוש לעובדים, להוציא חקלאות, שם לפי התחזית תהיה ירידה של 2.4% לעומת 1972, וחשמל ומים, שם יישאר המצב ללא שינוי. תחול עלייה בביקוש לעובדים, החל מ-1.4% לשירותים אישיים ואחרים, 3.2% בתעשייה, 5.3% בענף הבנייה, וכלה בעלייה של 6.7% בענף הכספים והשי-רותים העסקיים. זוהי התחזית לשנת 1973, וזאת לאחר שידוע לנו כי לא נענו רוב הדרישות לכוח-אדם כמעט בכל העיסוקים. לדוגמה, בחודש יולי 1970 כ-53% מן ההזמנות לפועלי התעשייה וכ-57% מן ההזמנות לבעלי מקצועות פשוטים לא נענו על-ידי שירות התעסוקה עקב מחסור בכוח-אדם מקצועי.

גם בעיסוקים אחרים לא היה המצב טוב בהרבה. 43% מההזמנות בענף הבנייה לא בוצעו, 25% בשי-רותים, וכן הלאה. כסיוכום כללי, 18% מסך ההזמנות לעובדים בלשכות באותו חודש לא בוצעו.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, בנוסף על הפעולות שציינתי בכל הקשור להסבה מקצועית רחבה וענפה יש לחפש ולגלות מקורות חדשים של כוח-אדם ולשלבם במערך כוח-האדם במדינה: 1. נוער - גילאי 14-17. לפי הסקר של המוסד לביטוח הלאומי לשנת 1970 גמ-צאים כ-23,000 נערים ונערות גילאי 14-17, כלומר 11% מסך כל קבוצת גיל זאת, מחוץ למסגרת עבודה או לימודים. בקבוצה זאת יש כ-7,000 בנים וכ-16,000 בנות, רובם ממשפחות מרובות ילדים. יש לחשוב איך להגביר את רמת הפעולות בתחום זה ולשתף יותר ויותר בני נוער במקצועות חיוניים.

2. משוחררי צה"ל - מדי חודשים מספר משתח-רת קבוצה גדולה של חיילים מצה"ל. על משרד הע-

תברי הכנסת, עלינו לזכור שמאז התקופה הנזכרת ועד היום הזה מועסקים בתחום מדינת ישראל 50,000 ואולי אף יותר, עובדים מהשטחים, כלומר אנו נמצאים בגרעון רציני באשר לכוח-האדם ההכרחי לכלכלת יש-ראל. העלייה הזורמת אלינו אינה מדביקה את הצרכים, והקולות הנשמעים, ולדעתי בצדק, לשחרור משק העבודה בישראל מהודקקות לכוח עבודה מהשטחים מעמידים לפנינו אתגרים חדשים, קטביים ושונים מאלה שידענו עד כה: הבטחת כוח-אדם מקצועי ואקדמי, הבטחת המשך ההתקדמות בתעשייה, במלאכה, בבניין ובענפים אחרים; כיצד לשחרר את עצמנו מן התלות בכוח הע-בודה מהשטחים לבניית כלכלתנו בכוחותינו שלנו? זהו האתגר שלפנינו עומדת המדינה כולה ועומד משרד העבודה בפרט.

המהפכה הטכנולוגית לא רק הטביעה את חותמה על תהליכי הייצור, אלא אף הביאה לידי תמורות קיצו-ניות במבנה ובאופי כוח-האדם הנדרש לביצוע המשימות במדינה תעשייתית מתקדמת. ברחבי העולם הממוכן והתעשייתי נשמכת במלוא התנופה העלייה הבלתי-פוסקת ברמת ההשכלה והידע הטכנולוגי של העובדים. אנו עדים לתופעה, שמקצועות ועיסוקים שונים נעלמים ממעגלי הייצור ואת מקומם תופסים מקצועות חדשים. תהליך זה מואץ עם השינויים המהירים בתהליכי הייצור המביאים לחידושים ללא הרף לא רק בדגמים ובמוצרים, אלא גם באמצעי הייצור עצמם. נוכח תהליך זה מושקעים מא-מצים רבים על-ידי משרד העבודה, אירגוני מעבידים והסתדרות הכללית, להסבה מקצועית של עובדים, ובמ-יוחד לגבי אלה המגלים לפתע כי זקוקים הם למקצוע חדש, באשר למקצועם הקודם אין יותר דרישה במשק.

עדים אנו למודעות המתפרסמות בעתונות תחת הכותרת "גדרשים עובדים", "גדרשים מפעילים". השוק זועק לידים עובדות, ובו בזמן מצויים ללא ספק במקומות עבודה עובדים בלתי-חיוניים, שאינם ממלאים תפקיד חשוב במפעלים או במקומות מסויימים, ואשר יכולים להיות ללא ספק יעילים על-פי כישוריהם במקומות עבודה אחרים, וכל זאת באמצעות שיטה של ניידות עובדים שאנו צריכים להפעיל.

בעיה זו מטרידה את כל העוסקים בשאלת כוח-האדם במדינה, ומן ההכרחי למצוא לה פתרון מעשי ובמ-הירות האפשרית. ראוי לציין כי אין לצפות בגושא זה לפתרון אירגוני חד-משמעי, חלק וברור. בעניין זה דרו-שות לא רק החלטות אירגוניות, דרושים גם יחס מאוזן ותחושה חוביבת כלפי מימוש החלטות בתנאיה של המציאות הקיימת.

נושא ההסבה המקצועית הוא ראשון בסולם העדי-פות, ולקראת הסבה בקנה-מידה רחב יש להיערך ולהכין את הכלים הדרושים. את המחסור בפועלי בניין, למשל, לא נפתור על-ידי הזרמת כוח-אדם מהשטחים, אלא על-ידי תיעוש הבנייה והסבה מקצועית של העובדים למקצוע זה, על-מנת שיהיה רווחי וכדאי יותר. לקראת הפעולות להסבה מקצועית יש לגייס ביתר שאת את אירגוני העובדים ועדי הפועלים, ולראות בהם שותף פעיל במשימה נכבדה זו, שהיא סם החיים לקיומו הכלכלי.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אחזור לשאלת כוח-האדם מהשטחים. הימצאותו של כוח-אדם זה ככוח העבודה בישראל מרגיעה אותנו, וממלאת חלל שנוצר, אף

הז"ר מ. ביבי:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת ארידור, ואחריו לחבר-הכנסת מיקוניס.

יורם ארידור (גח"ל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הדיון הזה העלה שילוב מעניין בהשקפות של השר אלמוגי וחבר-הכנסת אבנרי. התורה המשותפת של שר העבודה ושל חבר-הכנסת אבנרי היא, שיש להקטין את היקף התעסוקה של פועלים מהעשתיים מטעמים לאומיים וחברתיים. כלומר - כך צריך להבין את התורה הזאת - אם ערבי עובד אצל יהודי, זה ניצול. אם אין ניצול, מדוע לא יעבוד? אבל לפי השקפת השר אלמוגי, אם יהודי עובד אצל יהודי, זה סוציאליזם. לפי השקפת חבר-הכנסת אבנרי...

שר-העבודה י. א. אלמוגי:

מה אתה מנסה להדביק לי את השקפותיו של חבר-הכנסת אבנרי?

יורם ארידור (גח"ל):

אינני מדביק לשר אלמוגי מה שהשר אלמוגי לא הדביק לעצמו.

שר-העבודה י. א. אלמוגי:

אני דיברתי נגד ניצול.

יורם ארידור (גח"ל):

אתה דיברת גם מטעמים לאומיים וגם מטעמים חברתיים.

שר-העבודה י. א. אלמוגי:

הסברתי פעמיים ושלוש כי מי שאומר שזה מתוך ניצול - זוהי עלייה.

יורם ארידור (גח"ל):

אם כך, מה הם הטעמים החברתיים? אדוני השר, מדוע לערבי אסור לעבוד אצל יהודי? מדוע ליהודי אסור לעבוד אצל ערבי?

שר-העבודה י. א. אלמוגי:

לא אמרתי שאסור.

יורם ארידור (גח"ל):

אם כך, אם לא אסור, מדוע מדיניות הממשלה היא לשלול את הדבר המתור הזה?

שר-העבודה י. א. אלמוגי:

איזו מדיניות של שלילה?

יורם ארידור (גח"ל):

אני קורא מדברך: מדיניות הממשלה היא להגביל ולהקטין את היקף התעסוקה של פועלים מהשטחיים...

שר-העבודה י. א. אלמוגי:

האם להגביל זה לשלול?

יורם ארידור (גח"ל):

להגביל ולהקטין - פירוש הדבר להתייחס באופן שלילי ולא באופן חיובי.

שר-העבודה י. א. אלמוגי:

האם הגבלה זו שלילה?

יורם ארידור (גח"ל):

אדוני השר, אינני מבין איך סוציאליסט כמוך חושב שזה פסול מטעמים לאומיים וחברתיים שערבי יעבוד אצל יהודי, או להיפך. אינני מבין זאת. ואם התורה הזאת, שרק יהודי חייב לעבוד אצל יהודי, היא סוציאליזם -

בודה וצה"ל לסייע בידי בני הקבוצה להשתלב במערך העבודה האזרחי, לפי תצפיות ותחזיות מבוקרות מוזמן לזמן. מערכת ההכשרה המקצועית הקיימת תורמת רבות להכשרת החיילים המשוחררים, אך נדמה לי כי לא תמיד נותנים את הדעת לדרישות שוק העבודה ולא תמיד מסיימי הקורסים נקלטים בעבודה במקצועם. אל אנשים אלה יש להגיע בצורה מרוכזת זמן רב לפני שיחרורם. יש להקים מסגרות משותפות לצה"ל ולמשרד העבודה, לשם הסבתו המקצועית של החייל, תוך ניצול הידע שרכש בצבא והתאמתו למקצוע הנדרש בחיים האזרחיים.

3. נשים - חברת-הכנסת ארבל הרחיבה את הדין בך על נושא זה. אגע בנושא בשני משפטים. שיעור ההשתתפות של הנשים בשוק העבודה הוא 29%. 42% מהנשים העובדות מועסקות במשרות חלקיות. חלקן של הנשים הנשואות בכוח העבודה עלה בשנים האחרונות. התנאים מראים כי לא היתה כל בעיה של קליטת נשים אקדמאיות בעבודה. 87% מבוגרי המוסדות להשכלה גבוהה נקלטו בעבודה. ועדת העבודה של הכנסת, בראשות חברת-הכנסת שושנה ארבל-אלמוזלינו, ישיבה על מזוכה זו ובדקה את השאלה בצורה יסודית והסיקה מסקנות שיישומן יתרום ללא ספק להגברת שיתופן של נשים בכוח העבודה במדינה ולהקלת העומס במקצועות רבים אחרים.

4. פנסיונרים - יש להשתחרר מהנהוג של גיל פרישה "מקודש". עולם מקובל שמבוגרים וקנים הם עובדים טובים ותפוקתם אינה קטנה מזו של הצעירים, והוא הדין לגבי יחסים לעבודה בכלל. ניצול כוח-אדם זה עתיד להביא להקלת המחסור בכוח-אדם במקצועות רבים ויביא תועלת לאיש ולמוסד כאחד.

אדוני היושב-ראש, אסיים בהתייחסי לבעיית האב-טלה הסמויה. אבטלה סמויה היא צורה נוספת של תת-ניצול. אף-על-פי שאין לנו תנאים מדויקים, הרי אין ספק שחיסולה יביא ליעול תהליך העבודה והגדלת הפריין במקומות עבודה רבים. האבטלה הסמויה מייקרת את תשומת-לככם אל ההמלצות של המכון לחקר עבודה להעסיקו במקומות אחרים. בנוסף על כך יוצרת אבטלה סמויה בתעשיות נחשלות מעין פרדוקס של המשך נחשלות בשל ריכוז עובדים רבים שאינם מועסקים כראוי. יש לבדוק את השאלה עם נציגי העובדים, כדי לקדם את המפעלים והעובדים כאחד.

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, לטיוס אני מסב את תשומת-לככם אל ההמלצות של המכון לחקר עבודה ורווחה בעניין פתרונות אפשריים למחסור בכוח-אדם במשק הישראלי, שהוגשו לוועדת העבודה על-ידי ד"ר רבקה ברויסק וגילי שילד בנובמבר 1972. בהמלצות אלה יש כמה ציוני-דרך וכדאי לאמץ חלק מהן. מפאת קוצר הזמן לא ארחיב את הדיבור על כך.

ברצוני לנצל הזדמנות זו על-מנת לציין את עבודתם הברוכה של עובדי משרד העבודה, הביטוח הלאומי, שירות התעסוקה, ובמיוחד רצוני לציין בסיפוק ובהוקרה את היוזמה שגילה מנהל משרד העבודה, מר אריה גוראל, שבחדרתו הוכנה תכנית לחמש שנים, שהיא אולי הראשונה בתכנינות מסוג זה בקרב משרדי הממשלה.

כולנו מלווים בברכה את משרד העבודה ומצפים למעשים גם בעתיד.

בלי ספק התורה המקבילה של חבר-הכנסת אבנרי, שרק ערבי צריך לעבוד אצל ערבי, היא פלשתניסם.

אני רוצה לשאול באיזה מקום, באיזה מילון לאומי, או אפילו באיזה מילון סוביאליסטי, מצא השר את ההב-חנה הזאת בין ערבי ובין יהודי. ואיך אפשר לבוא ולהגיד באזני אזרחים ערבים; יותר מזה: איך אפשר לבוא ולה-גיד בשם אזרחים ערבים, בשם ממשלה שמכהן בה סגן שר ערבי, לכנסת שבה סגן יושב-ראש ערבי — איך אפשר לבוא ולהגיד שמדיניותה של הממשלה היא להגביל ולהקטין את היקף התעסוקה של ערבים בישראל?

שר-העבודה י. א. אלמוגי:

כתוב: של הערבים מהשטחים.

יורם אריזור (גח"ל):

אני אינני מבדיל, אדוני השר, בין ערבי לבין ערבי.

מנחם בגין (גח"ל):

האם ניתן-לחם היהודה זה ארץ-ישראל?

שר-העבודה י. א. אלמוגי:

זה ויכוח אחר.

יורם אריזור (גח"ל):

אדוני השר, מה זה נקרא ערבים מהשטחים? השט-חיים האלה, אפילו לגירסתך, הם תחת שלטון מדינת יש-ראל? מהשטחים האלה, אפילו לגירסתך, אין לקבל את האידאולוגיה של ה"נסיונולוגיה" של המזכיר הכללי של ההסתדרות? או היום, ב-1973, כאשר, אפילו לגירסתך, הם חלק משלטון מדינת ישראל, אי-אפשר שהם יעבדו כמו כל אזרח או כמו כל תושב אחר? צריך להיות איוה שהוא תחום מושב של עבודה במדינת ישראל, תחום מושב ליהודים לא להתיישב באזור ההוא, ותחום מושב לערבים לא לעבוד באזור הזה? שגן תחומי מושב, שניהם לאומיים, שניהם גועניים.

משה ורטמן (המערך, עבודה-מפ"ם):

כך לא מציגים את השאלה. לא זו השאלה.

מתתיהו דרובלס (גח"ל):

מהי השאלה — את זה תשאיר לנואם.

משה ורטמן (המערך, עבודה-מפ"ם):

לא מדובר על יהודים וערבים.

יורם אריזור (גח"ל):

מדובר על יהודים וערבים. על זה מדובר. זה תחום מושב לאומי-חברתי.

מנחם בגין (גח"ל):

יסלח לי, אדוני השר אלמוגי, הרי כאן מקור כל הסיוט. מדברים על השטחים. מה זה שטחים? האם ידיוהו, בית-לחם, שכם, זה לא ארץ-ישראל? מה ההבדל בינן ובין נצרת?

(שר-העבודה י. א. אלמוגי קורא קריאת-ביניים)

היז"ר מ. ביבי:

חבר-הכנסת בגין ואדוני שר העבודה, אתם הרי משוכנעים שהוויכוח הזה לא יסתיים כאן. לכן אבקש לאפשר לחבר-הכנסת אריזור להמשיך בנואמו.

מנחם בגין (גח"ל):

מתי ציונים דיברו כך? האם ברל כצנלסון הבחין?

היז"ר מ. ביבי:

חבר-הכנסת בגין, אל תפריע לחברך אריזור.

מנחם בגין (גח"ל):

זה הוויכוח הציוני היסודי ביותר.

היז"ר מ. ביבי:

נכון. אבל לא כך, לא במקרה הזה.

מנחם בגין (גח"ל):

אני מבקש סליחה מאדוני ומהנואם.

יורם אריזור (גח"ל):

אבל אין זה מקרה, אדוני היושב-ראש, שאידיאלים ונוסחאות נכפשים על-ידי הממשלה הסוציאליסטית ה-ישראלית בכוח של המציאות. זה איננו המקרה היחיד. הסוציאליסטים הישראלי הוא מסוג מיוחד במינו. זהו סוצ-יאליסטים שיש פער עצום בינו ובין המציאות. על הסוצ-יאליסטים הזה, אדוני היושב-ראש, אפשר לומר שהוא בוגד, על-פי נוסחאותיו שלו, באידיאלים של עצמו.

ידיד גדול של הסוציאליסטים הישראלי, מר ריצ'רד קרוסמן, שהוא מומחה לסוציאליסטים, אמר על מפלגתו שלו: "ממשלה לייבוריסטית חייבת להציג מדיניות שו-נות כסוציאליסטים אמיתית, גם כאשר אין בינן לסוציאליסטים כל קשר. תפקידים של מנהיגי המפלגה הוא לעתים קרו-בות לשכנע את התומכים בה כי המדיניות המסורתית עדיין מוגשמת הלכה למעשה, אף אם רחוק הדבר מלהיות כן".

מה שאמר ריצ'רד קרוסמן לגבי מפלגת הלייבור הב-ריטית נכון שבעת מונים לגבי מפלגת העבודה הישראלית. תפקידים של מנהיגי המפלגה הוא לשכנע את התומכים בה כי המדיניות המסורתית עדיין מוגשמת הלכה למע-שה, אף אם רחוק הדבר מלהיות כן. וגאומי של שר העבודה היום הוא דוגמה לאופן ביצוע התפקיד הזה. בגאומי הזה של שר העבודה לא שמענו איך פותר הסוציאליסטים הישראלי את בעיית העוני. לא שמענו הס-בר מדוע הסוציאליסטים הישראלי נעשה בית-חממה לעוני, כאשר יותר מחצי מיליון נפשות חיות בתנאי עוני ותת-עוני, ו-60% - 70% מהאנשים החיים בתנאים כאלה הם אנשים עובדים. אביא הערב דוגמה אחת לגבי הסבל שעובר על אנשים בהיותם נתונים לשלטון הסוציאליסטים הישראלי.

אנשים שהם זקנים, שזכאים למענק זיקנה, לגימלת זיקנה מהביטוח הלאומי, על-פי ממצאי הביטוח הלאומי 50% מהם חיים בתנאי עוני. לפי המספרים הרשמיים המענק של הביטוח הלאומי, לרבות ההטבה הסוציאליית לאלה שנוקקים, מסתכם ב-175 לירות לחודש לבודד, וב-271 לירות לחודש לזוג נשוי. כלומר, אנשים צריכים, על-פי ההשקפה הרשמית הממשלתית, להתקיים מהתש-לום הזה, שהוא יותר ממה שהביטוח הלאומי משלם. הוא כולל את התשלום של הביטוח הלאומי ואת ההטבה הסוציאליית. ואנשים צריכים להתקיים מהתשלום הזה. אני רוצה לשאול את שר העבודה בשםם של האנשים האלה, איך הוא חושב שהם צריכים להתקיים. אין לאנ-שים האלה פנסיה. הם מקבלים הטבה סוציאליית, פירוש הדבר שאין להם מקורות פרנסה אחרים. איך יכול זוג להתקיים מ-270 לירות לחודש, ובחדד מ-175 לירות לחודש?

אינני יודע כמה מכתבים מקבל שר העבודה מהאנ-שים האלה. אבל אביא לידיעתו מכתב שנשלח רק לפני שבועיים לחבר-הכנסת מנחם בגין. המכתב הזה אולי יסביר לשר העבודה איך האנשים האלה חיים. במכתב

קביעות בעבודתו. האם אין זה מגיע לאנשים אלה ולשכמותם? אנחנו תובעים, אדוני שר העבודה - ואני מקווה שתצטרף גם בתשובתך לדרושתנו - שתוענק קביעות בעבודה לפועלים אלה בתום שנת עבודתם הראשונה. זה רק יועיל למשק, לתפוקה ולרצון העבודה.

הפיטורים כעבור תקופה מסוימת הנהוגים כיום כדי למנוע מאנשים אלה לקבל קביעות, כפי שזה נעשה בדרשויות שונות, ובעיקר ציבוריות, זאת שערווייה וכתם על המצפון הסוציאלי. קראתי את סיפוי ההסכם הקיבוצי של רשות הנמלים, וכך אומרים לעובדים אלה: גם אם לא יפטרו אתכם בתום השנה, חייבים אתם לחתום על חוזה שלפיו אתם מוותרים על זכויות הקביעות. כלומר, הופכים את המצב הארעי למצב של קבע. במ"קום שאדם יקבל קביעות עם המשך עבודתו, מנציחים את הארעיות גם אם למעשה עובד האיש באופן קבוע. איך אפשר להעמיד אדם, עובד, פועל, לפני בדידה בלתי-אנושית בין אבדן פרנסתו לבין ויתור על הזכויות הכרוכות במתן קביעות? ואם דורשים מאדם לעבוד במסירת וביעילות, זכותו לחוש בטחון בעבודתו, שלא יהיה פועל נודד המצפה לחסד.

אני מצפה, אדוני שר העבודה, שתצטרף גם בעניין זה להצעת גח"ל, כפי שהספקת להצטרף בשנים האחרונות להצעות גח"ל בשורה של נושאים סוציאליים אחרים. אעמוד בסוף דברי, אדוני היושב-ראש, על הנושא של יחסי עבודה. יחסי עבודה היום מתערערים, מתדרדרים ומתמוטטים לדעת כולם, או כמעט לדעת כולם. מה קורה במשק? מה קורה בין העובדים? תופעת ה"שכיתות", תופעת ההתדרדרות של יחסי עבודה, פוגעת ומתרחבת בעיקר בסקטור הציבורי, כי אנו יודעים שרוב השכיתות הן בסקטור הציבורי ובשירותים הציבוריים.

כשנשאלה ראש הממשלה מדוע זה קורה, היא אמרה: "אינני יודעת מדוע זה קורה. כל זה כואב במיוחד... אינני מסוגלת להסביר זאת בצורה רציונלית". כך אמרה ראש הממשלה. אם היא אינה יודעת להסביר זאת בצורה רציונלית, אולי זה מפני שההסבר הרציונלי אינו נמצא בתחום האידיאולוגיה שלה; אולי מפני שלסוציאליסטים אין הסבר רציונלי; אולי מפני שיש בו ליקוי; אולי מפני שצריך לחפש תרופה אחרת, גם אם שר העבודה אמר שלא יחפש אותה. אבל יש רוב בעם ורוב בכנסת הזאת למען חקיקת חוק בוררות חובה בשירותים חיוניים וחוק תיווך חובה ביתר השירותים.

המחקר של המכון למחקר חברתי שימושי, הידוע ודאי לשר העבודה, קבע כי 92% מהציבור תומכים בתיווך ובבוררות במקרים של חילוקי-דעות בין עובדים ומעסיקים, ואני מניח שמחקר זה ידוע לשר העבודה, כי משרד העבודה הוא הוא שהזמין מחקר זה. אבל לא רק בציבור יש רוב למען ההשקפה של בוררות חובה או בוררות ממלכתית שיפוטית ותיווך חובה בשירותים הציבוריים, אלא גם בכנסת הזאת. והמיעוט המתנגד לאותה השקפה, לאותו פתרון, מדכא במפלגתו אותם אנשים הדוגלים בהשקפה הזאת גם בממשלה. השר פרס אמר לפני כמה שבועות: "דרושה בוררות חובה בשירותים חיוניים. זהו הפתרון הכנון לסיכסוכי עבודה, אבל להניח גת בוררות חובה אין רוב בכנסת". השר פרס צדק בחלק הראשון, שדרושה בוררות חובה בשירותים חיוניים. הוא לא צדק בכך שאין רוב בכנסת. כי אם נוריד את קולות חטיבתו לשעבר של השר פרס מן המערך

הזה כתוב: "אנו, קבוצת זקנים מכל חלקי הארץ, שמ" ייצגת מאות אלפי אנשים, פונים אליך כדי שתבוא לעזרתנו נגד הצעת החוק שמציע השר אלמוגי ותובא לכנסת בחדש אפריל הקרוב, בעניין הקיבוצאות. מה עשור בשנים אנו מתקיימים בקושי רב מקיבוצת זיקנה מינימלית שמקבלים מן המוסד לביטוח לאומי, ובקושי רב היא מספיקה למחצית החודש ואפילו פחות מזה. ואין אנו יכולים לקנות בשר אפילו פעם אחת בחודש, ולאכול לשובע כמו שצריך".

אנשים כותבים את המכתב הזה, אדוני השר, כשהם רעבים. אדם שאינו רעב אינו כותב מכתב כזה, ואין זה משנה אם יש לו מקרר חשמלי בבית, כי אין לו מה לשים במקרר החשמלי. איך מציע השר אלמוגי לאנשים אלה לפתור את בעייתם, לא במסגרת התכנית לחמש שנים שהוא מגיש לכנסת אלא במסגרת תכנית לחמישה שבועות, לחמישה ימים? מה הם יאכלו במשך חמשת השבועות ובמשך חמשת הימים הבאים? מה הם יעשו?

85,000 יחידות זקנים כאלה יש בישראל, וזה יותר מאשר 85,000 נפשות. ובאותו זמן 830 מיליון לירות מועברים בתקציב השוטף של מדינת ישראל לשנת 1973 מהמוסד לביטוח לאומי אל האוצר להשתתפות - מין הלואה - של המוסד לביטוח לאומי למימון פעולות הממשלה בתקציבה. פירוש הדבר שלוקחים מן ההקצבה לקשישים האלה לכיסוי ההוצאות הממשלתיות. האם אפשר להעלות על הדעת מס רגרסיבי יותר מאשר לבוא ולומר שאין כסף בשביל להגדיל את התמיכה לזקנים האלה, אבל יש כסף כדי להעביר 830 מיליון לירות לכיסוי ההוצאות הכלליות של הממשלה?

הנתונים, אדוני השר, מוכיחים שהמכתב שקראתי עכשיו הוא רק דוגמה, והיא אולי מגיעה לשר ואולי אינה מגיעה אליו. אלינו היא מגיעה. הנתונים מוכיחים ש-50,000 הילדים, החיים בעשירייה הגבוהה ביותר של האוכלוסיה, צורכים פי שבעה מהילדים בעשירייה הנמוכה של האוכלוסיה; 40% מהילדים היחידים הם בני משפחות מרובות ילדים, והמשפחות מרובות הילדים הן כ-10% מכלל המשפחות. 75% מהילדים הנענים חיים במשפחות מרובות ילדים. כלומר, בערך 30% מהדור הבא גדלים כבר היום לתוך העוני. אלה הם המספרים הרשמיים. מכ משפחה שנייה במשפחות מרובות ילדים חיה בתנאי שיכון. איך אפשר להניח לדברים האלה? איך אפשר, אדוני השר, לגאום היום בכנסת על ההישגים של המשרד ולא לומר איך פותרים את הבעיות של האנשים האלה, של הילדים האלה, החיים כבר בדור של עוני? כלי-מה, הדבר היחיד העובר בירושה במשפחה הזאת הוא העוני.

אבל אני יכול להביא דוגמה נוספת לסוציאליסטים שאיננו נאמן לסיסמאות של עצמו. אינני תובע מהסוציאליסטים את ביצוען של הסיסמאות האלה. אני חושב שהסוציאליסטים אינו מסוגל לבצע אותן. מלכתחילה לא היה יכול לבצע אותן. אבל הסוציאליסטים מתיימר להגן על אנשים עובדים ומתיימר להגן על המקופחים שביניהם, מי לנו מקופח יותר מאדם שעבודתו אינה קבועה, מאדם שהיום הוא עובד ומחר אולי יעבוד ואולי לא יעבוד? אין לו מקום עבודה בטוח. מה מציע שר העבודה לעשות לגבי אנשים אלה? זו אינה שאלה תיאורית. שאלה זו התעוררה רק לפני כשבוע ימים בנמל אשדוד, כשאנשים שאינם מרוויחים לשובע דרשו לקבל

בכמה מהם בלבד, שנוגעים למאות אלפי עובדים. את-חיל בקשיי תעסוקה לעולים אקדמאים. ב"ידיעות אחרות" נות"מ 30 בינואר 1973 מביא העיתונאי אוריאל ברק את דברי יוסי שריד, מנהל המרכז לתעסוקה במשרד העבודה, כי: "אם לא נתחיל בתיכנון מקורות תעסוקה חדשים לעולים, נמצא את עצמנו במשבר תוך שנתיים". לפי אותם דברים "הגיעו ארצה בשלוש השנים האחרונות 50,000 בעלי מקצוע, ובתוכם 17,000 אקדמאים. בחמש השנים הקרובות ייווצר עודף של 20,000 בעלי השכלה גבוהה. רבים עשויים לבטל תכנית עלייתם". אלה דברי שריד. "בתקופת השיא" — קובע שריד — "היוו הת-עשיות הבטחוניות כ-42% מכלל דורשי כוח העבודה האקדמי, והיום דרישותיהן מוגבלות". על-פי התחזיות של משרד העבודה ייווצר השנה עודף של 1,000—2,000 מהנדסים ושל מאות רבות של רופאים ורוקחים. לשליש מהמהנדסים השהים במרכזי הקליטה לא נמצא מקום עבודה.

מסתבר כי המבנה הנוכחי של המשק אינו תואם את ה"יש" מבחינת כוח-האדם. העיוות העיקרי הוא בתעשייה. מתוך כרבע מיליון שכירים המועסקים בחרושת היוו המהנדסים רק 1.5%. בארצות-הברית, למשל, שיעור המהנדסים בתעשייה הוא כמעט כפול — 2.8%. התעשייה שלנו אינה מבוססת איפוא על מומחיות גבוהה של כוח-אדם, והואיל ובמערכת הבטחון גדול כמעט פי שניים מספר האקדמאים מזה שבתעשייה האזרחית, הרי שזו האחרונה מעטת עד מאוד להשתמש בעובדים בעלי השכלה גבוהה.

לפי הסקר שערכו משרד הקליטה והלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מתברר, שבין עולים בני 18 ומעלה, שהגיעו ארצה מספטמבר 1969 עד אוגוסט 1970, רק 45% זכו לראות את מימוש ההבטחות שניתנו להם לפני עלייתם. 30% נשארו בלתי-מועסקים ונאלצו לחפש לעצמם מקורות פרנסה, והשאר — אינם שייכים לכוח העבודה. מכאן מתבקשת ההנחה שמשך העבודה אינו עושה די, מיזמתו שלו, למען הסבה מקצועית של העולים, שהיא כיום אפסית לעומת הצרכים. וזאת לפי עדות האנשים המטופלים בכך, למשל, לפי עדותו של נרקיס, מנהל מחלקת העלייה של הסוכנות. לפי מיטב הכרתו, אם ניקח, ברצינות את החומר האנושי הבא אלינו, הרי אחת הדרכים החשובות להבטחת תעסוקה יצרנית לעולים היא פיתוח קואופרציה יצרנית, העלאת קרן הקרן אופרציה הזאת שירדה פלאים. היא ירדה פלאים, אך היא יכולה לעלות פלאים עם הסבה מקצועית ועם הפ-ניית עולים לקואופרציה יצרנית כזאת.

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת, ועדת העבודה של הכנסת ציינה במסקנותיה על הנושא "דרכים להקלת המחסור בכוח-אדם במשק". שכן "מהלכים בקירובו כ-23,000 נערים ונערות גילאי 14—17, שאינם עובדים ואינם לומדים", סתם הולכי-בטל. החלטנו כי יש להעסיק קם בעבודות עונתיות, כי עליהם להשלים את השכלתם, בעיקר זו המקצועית. בד-בבד עם תופעה מדאיגה זו מים — לפי דברי חבר הוועדה המרכזת של ההסתדרות, נתן אלמזליו, מ-7 ביוני 1972 — 30,000 נערים עוב-דים שאינם נכללים במסגרת חוק החניכות. אין לומר, כי משרד העבודה מפשיל שרוליים במידה מספקת כדי להתמודד עם בעיה זו, שהיא לא פחות חיונית מן הרא-שונה.

— ואני מניח שהוא מייצג את השקפתם — הרי אלה המתנגדים לבוררות חובה בשירותים חיוניים הם במיעוט בכנסת והם כופים את רצונם על הרוב. בכל זאת גם כאן אני בטוח ששר העבודה עוד ילך בעקבותינו, אמנם קצת באיטיות.

כאשר אנחנו מנתחים, אדוני היושב-ראש, את הגור-מים לשביתות — ואנחנו שומעים על גורמים אלה מפי חברי-הכנסת כרמל — אנחנו שומעים על סחיבת במשא-ומתן בשירותים הציבוריים, אנחנו שומעים על — (חבר-הכנסת מ. ברעם קורא קרי-את-ביניים)

— אני מוכן להסכים גם למה שאתה אומר, חבר-הכנסת ברעם, לא רק למה שאומר חבר-הכנסת כרמל. אני מדבר על סחיבת ועל כך שדוחים כריתת הסכמים מתוך רצון לתת רטרואקטיביות. ואם כי קראתי ב"ידיעות אחרונות" ששר העבודה הציע חוק למוניעת רטרואקטיביות, וכבר שמעתי את הכחשתו, הרי אני מבין שהצעה זו, שלא היתה, בטלה באופן רטרואקטיבי. יש חוסר סמכות של אלה המנהלים את המשא-ומתן, וכתוצאה מחוסר הסמ-כות נוצר מצב של חוסר כתובת ולעובדים אין למי לפ-נות. חסרה מדיניות, כאשר ההכרעות במשא-ומתן שונות ממקרה למקרה ללא שום עקרונות. ועם כל-זאת מתנגדים לכך שבשירותים חיוניים תהיה בוררות ממלכתית שיפו-טית, שתוכל להכריע באופן אובייקטיבי ונייטרלי אם העובד צודק או המעסיק צודק.

אני מציע בכל הכבוד ששרי הממשלה, ובראשם ראש הממשלה — ואני מסיים אדוני היושב-ראש — יעסקו פחות בהטפת מוסר ויותר בביצוע ובהגשת החוקים הדרושים למדינת ישראל.

אינני יכול לצאת ידי חובתי אם לא אגן מעל הבמה הזאת על אחד העובדים המסוריים והטובים של משרד העבודה. השר אמנם הודה לכל העובדים של משרד העבודה, אבל ראש הממשלה אמרה לגבי המנהל הכללי של המוסד לביטוח לאומי, ד"ר כץ, ש"היה טוב יותר אילו ד"ר כץ היה מרצה פחות ועובד יותר", ו"ישו שעוררתי, מה שד"ר כץ עשה". מתוך כך שהשר הודה לכל עובדי משרד העבודה אני מבין שהוא איננו מצטרף בעיניו זה להשקפת ראש הממשלה. אבל אני חושב, בניגוד להשקפת ראש הממשלה, שגם הרצאותיו של ד"ר כץ הן עשירה, כי הן מזעיקות את האומה, כי הן אומרות דברים לא נוחים אבל אמיתיים. והשאלה, אדוני היושב-ראש, היא אם ראש הממשלה, מול העוין הזה של זקנים, של מבוג-רים, של עובדים, של ילדים, יכולה להביט אליהם בעי-ניים ולא להשפיל את מבטה.

היו"ר מ. ביבי:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת מיקוניס.

שמואל מיקוניס (מק"י):

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת, אילו היה זמני פנוי לכך, הייתי נותן תשובה ניצחת לדמגוגיה הסוציאליסט של חברי-הכנסת ארזוד —

אסתר רזיאל-נאור (גח"ל):

למה לא? נשמע.

שמואל מיקוניס (מק"י):

— אך אינני רוצה לסטות מן הנושאים שבהם בחרתי. הם יותר חשובים מכך.

משרד העבודה הולש על שטחים חיוניים מרובים ושונים, ובגלל מגבלות הזמן העומד לרשותי בדיון אסתפק

חברת י"ח, ישיבה שצ"א, י' אדר א' תשל"ג (12 פברואר 1973)
— סקירת שר העבודה על פעולות משרדו (דיון) (מיקוניס, ביבי) —

האינטליגנציה הערבית, האקדמאים הערבים מתקשים להשיג עבודה. המגננון הממשלתי המסופף כמעט סגור בפניהם. הפגערע של ה"ראיסים" ממשיך להתקיים.

ולבסוף — בעיית הפנסיונרים. בישראל מצויים 203,000 תושבים מעל לגיל 65. עם כל שנה מיתוספים רבבות אנשים כאלה וזוהי לא בעייתם בלבד, אלא בעיית החברה הישראלית כולה. 50,000 מהפנסיונרים נגזים מקרנות הפנסיה השונות של העובדים בגבולות 20%—70% משכרם. הכנסותיהם יכלו לגדול, אך הממשלה משתמשת ב-85% מהרזרבות של הקרנות תמורת 5.5% ריבית לשנה בלבד. השאר מקבלים את הפנסיה שלהם מהביטוח הלאומי; זוהי פנסיה של מצוקה ורעב.

משרד העבודה, אשר גילה זרזיות מוזיקה בהצעות חוקים אנטי-פועלים לסיכול חופש המאבק האיגודי-מקצועי, איננו מתפנה להסדיר את עניין הפנסיונרים. חושבני, כי יש להגיע להגדלה ניכרת של הפנסיה מהבני-טוח הלאומי כדי קיום מכובד. תוספת של 60 מיליון לירות לתקציב הביטוח הלאומי בתקציב המדינה לשנת 1973/74 יכולה היתה לתרום במידת-מה להגדלת קיצו-באות הפנסיה. יש לפקוד את הגימלה מקרנות הביטוח של העובדים ממס הכנסה ולקבוע כיסוד להקצבות הבי-טוח הלאומי 20% מן השכר הממוצע פלוס תוספת יוקר. יש לשחרר את הפנסיונרים מ"מלווה חסכון", להבטיח הנחות בתשלומים בעד חשמל, מים, גז, נסיעות וכו'; הבראה, וכן דיוור לנזקים לכך בתנאי שכירות נוחים; יש להגדיל את אחוז הפנסיות לאלמנות. צריך לקחת בחשבון את דבר מנכ"ל המוסד לביטוח לאומי ד"ר יש-ראל כץ, כי יורד בהתמדה ערכה הריאלי של קיצבת הביטוח הלאומי. ואחרון אחרון: צדקים בהחלט הפנס-יונרים כאשר הם דורשים לנתק את השילוב בין קרנות הפנסיה של העובדים לבין הביטוח הלאומי, כי שילוב זה הוא אקט של אפליה לגבי סוג גדול למדי של אזרחי המדינה, הואיל וקיצבת הביטוח הלאומי מיועדת לכל האזרחים ללא תלות בהכנסותיהם.

כבוד היושב ראש, חברי הכנסת, בהרצאתו התעכב שר העבודה על תאונות העבודה, שהן בקו עולה, לרבות תאונות הדרכים אל העבודה וממנה. ב-1972 הגענו ל-110,000 תאונות עבודה, שגרמו 3.5 מיליון ימי עבודה מובטלים. נוסף על ריבוי פעולות הדרכה והסברה, פעו-לות ועדות הבטיחות והפיקוח, יש להחמיר בעונשים על העדר סדורי בטיחות חיוניים. יש לתקן בכיוון זה את חוק הבטיחות.

ולסיום — יש כמובן לא מעט סעיפים שבהם לא נגעה ביקורת. אך יש גם סעיפים חיוניים בעבודת משרד העבודה, שגם בהם לא נגעתי מפני קוצר הזמן.

היו"ר מ. ביבי:

חברי הכנסת, תם הדיון על פעולות משרד העבודה. מאחר שיתכן כי ועדת הכנסת תשנה מחד את מועד פתיחת ישיבת הכנסת, בכפוף להסכמת ועדת הכנסת תיפתח ישיבת הכנסת מחד בשעה 15.00. ישיבה זו נעולה.

ומכאן לשאלת תעסוקת הנשים. לפי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה הגיעה השתתפות נשים יהודיות בכוח העבודה האזרחי בשנת 1971 ל-32.5%. כידוע, בארצות תעשייתיות מפותחות השתתפות נשים בתעסו-קה מגיעה ל-30%—50%.

ברור למדי, כי אפשר וצריך להעלות את אחוז הנ-שים בתעסוקה, אם תיתנה הקלות נוספות במס הכ-נסה לאשה עובדת ובייחוד — לאם עובדת; אם יבטז-יחם עבודה מקוצר לנשים ואם תותאם שעת התחלת העבודה בשביל נשים לשעות התחלת הלימודים בבתי-הספר. קיים צורך דחוף להגדיל את מספר המעונות לילדי נשים עובדות. לצורך זה קיים בתקציב משרד העבודה סכום של 4 מיליון לירות בלבד; זהו לעג לרש.

אך בזאת בלבד אינה מסתכמת הבעיה. מאז 1964 קיים אצלנו חוק "שכר שווה בעד עבודה שווה", אשר אינו מבוצע במרבית ענפי העבודה בארץ. הוא מזכיר מאוד את "חוק כנוביץ", שאינו מבוצע הלכה למעשה. על שולחן ועדת העבודה של הכנסת מונח לדיון תיקון מסו-י, אשר יגיד "שכר שווה בעד עבודה דומה". כמובן, ניסוח כזה, המוצע גם על-ידי נציגי ההסתדרות, יכול לסייע במידת-מה בהתמודדות, אם תהיה כזאת, בין ההסתדרות לבין המעבידים. אך אין התיקון הזה יכול לסתום את הפירצה כולה, שיש בה לדעתי גם נזק חמור למשק, גם קיפוח ועלבון לאשה העובדת. כאילו היתה נחותת דרגה לעומת העובד. משוכנע אני כי במקצועות חשובים ביותר, כמו אלקטרוניקה, אופטיקה, טקסטיל, קונפקציה ועשרות מקצועות אחרים, האשה העובדת מוכשרת יותר מהגברים העובדים, אך אין זה מונע את המעבידים מלהפלות אותן בשכר. נדמה לי כי משרד העבודה, אם איננו שבו בהשקפת העולם המיושנת של הפטריארכאט, חייב את הדגש ואת המאמצים גם בכיוון הזה, אם הוא רוצה למלא את תפקידו בנא-מנות.

כבוד היושב ראש, חברי הכנסת, אינני יכול להר-חוב את הדיבור על בעיית התעסוקה של קשישים — הן ותיקים והן עולים חדשים. יש להם הרבה טענות מוצ-דקות של "אל תשליכו לעת זיקנה". יש הכרח לשלב אותם בעבודות מתאימות, בעבודות חלקיות, לאפשר תנאי עבודה ושכר הוגנים, להגדיל במידה ניכרת את בתי-האבות ולהפחית את התשלומים הנדרשים מישישים ומשפחותיהם.

ואשר לשכירים הערבים: הם מהווים כבר כיום 2/3 מכלל המועסקים הערבים, אך שאלת אפלייתם בתעסוקה ובשכר קיימת עדיין. שכרו של הפועל הערבי נמוך מה-ממוצע במרבית הענפים. לפי נתונים רשמיים הכנסתו השנתית הממוצעת של שכיר ערבי עירוני היא רק 70% מהכנסתו של שכיר יהודי, אם כי מאז מלחמת ששת-הימים גדלו ממדי העסקת הפועלים הערבים במפעלים שונים. גם השכירים העסקת הפועלים הישראלים וגם אלה של השטחים המוחזקים אינם זוכים לקביעות ובדרך כלל עוס-קים בעבודות עונתיות, בבניין, בחקלאות בשירותים וכו'.